

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

OKRESU
NOVÝ JIČÍN

SVAZEK 6-7

Publikace

Vlastivědného ústavu
v Novém Jičíně

MNICHOV NENÍ JEN HISTORIE
Sborník materiálů, 1965

CESTOU BOJŮ K VÍTĚZSTVÍ
Sborník materiálů, I. a II., 1965

GREGOR MENDEL
ZAKLADATEL GENETIKY
Památník v Hynčicích 1965

DVACÁTÉ VÝROČÍ ZALOŽENÍ STŘEDNÍ
ŠKOLY V BÍLOVCI
Upomínkový sborník, 1966

Bohumír Četyna:
RADHOŠŤ V MINULOSTI
A PRÍTOMNOSTI, 1966

Dr. Alois Sivek:
DOPISY OTAKARA BYSTRINY
PETRU BEZRUCOVI, 1967

Dr. Miloslav Baláš:
KULTURNÍ MÍSTOPIS NOVOJIČÍNSKA,
1967

K oslavám Františka Palackého 1968
vydáno:

PAMÁTNÍK PALACKÉHO 1798—1968
Sborník statí red. Dr. M. Myška,
vydalo nakladatelství Profil, Ostrava,
1968

František Palacký:
DĚJINY ČESKÉ SLOVESNOSTI

K vydání připravili
Dr. O. Králík, Dr. J. Skalička,
vydalo nakladatelství Profil, Ostrava,
1968

František Horečka:
FRENŠTÁTSKÝ LITERÁRNÍ SALÓN, 1969

Dr. SIGMUND FREUD
Památník Příbor, 1969

25 LET LIDOVÉ ŠKOLY UMĚNÍ
v Novém Jičíně, 1970

Emil Píkrýl:
HELENA SALICHOVÁ, 1970

Dr. Adolf Turek:
BRATRSKÝ SBOR VE FULNEKU, 1970

Květoslav Kadlčík:
HRST POVĚSTÍ Z NOVOJIČÍNSKA
(V tisku)

Návštěvy významných funkcionářů KSČ na Novojičínsku do roku 1938

Květoslav Kadlčík

Dnešní území okresu Nový Jičín navštívilo za předmnichovského Československa několik významných funkcionářů Komunistické strany Československa.

Předseda klubu poslanců KSČ Karel Kreibich navštívil v sobotu 23. března 1924 veřejnou schůzi KSČ, která se konala v Dělnickém domě v Odrách.¹⁾ Bylo to v době po zradě německých sociálních demokratů v Německu a po několika korupčních aférách vládních stran v Československu, které otřáslы postavením koaliční vlády tzv. „pětky“. Snaha ututlat aféru se vládním stranám nepodařila, neboť komunisté vyvinuli značnou aktivitu jak v tisku, tak na veřejných schůzích, aby poukázali na korupční systém československé buržoazní vlády.

V době vrcholící hospodářské krize v Československu v roce 1933 navštívil Novojičínsko generální tajemník Ústředního výboru KSČ a pozdější první dělnický prezident Československé republiky Klement Gottwald. Hovořil na veřejné schůzi KSČ v Odrách v neděli 15. ledna 1933, neboť v této „rudé baště“ se utvořila v čele s Eiseltem frakční skupina ovlivněná trockisty. Schůzi svolal Ludvík Peschel, předseda KSČ v Odrách na téma „Jak se dostaneme z dnešní krize“. Schůze se konala v 9.30 hodin v Dělnickém domě v Odrách a bylo na ní přítomno více než 100 osob. Za okresní úřad v Opavě byl na ní přítomen aktuáříský tajemník Emil Vrchovecký. Svolavatel Peschel předal po zahájení schůze slovo tajemníkovi KSČ z Bílovce Karlu Luftovi, který vzpomněl úmrtí K. Liebknechta, Rosy Luxemburgové a V. I. Lenina. V závěru svého projevu vyvodil, že cesta k lepšímu životu pracujících vede přes diktaturu proletariátu a zničení kapitalismu. Poté se ujal slova Klement Gottwald, který zdůraznil, že vinu na bídě pracujících má kapitalismus. Za války nebylo ničeho, dnes je všeho hojnost, avšak lidé hladoví. To potvrzuje, že ve společnosti je něco shnilého. Vyrábí se pro zisk, nikoliv pro potřebu lidí. Dělník musí ze sebe vydat vše, avšak dostává nízkou mzdu. Jak pomoci dělnické třídě? Nejkratší cesta by byla vyprázdnit skladiště a zásoby rozdat potřebným. Výrobní prostředky je nutno znárodnit a dát do rukou pracujících. Jiné cesty, které ukazují sociální demokraté, jsou plané žvásty, kterými klamou dělníky. Dále uvádí K. Gottwald SSSR jako vzor, kde není krize. SSSR má také armádu, vždyť kapitalisté čekají, aby zničili SSSR! Dále pak polemizoval se sociálními demokraty. Podle zprávy přítomného zástupce okresního úřadu v Opavě neovládal K. Gottwald zcela německou řeč a často vzpomínal na vhodná slova. Komunistická opozice v Odrách vedená Eiseltem na schůzi nepřišla, ignorovala ji.²⁾

Téhož dne odpoledne se K. Gottwald zúčastnil veřejného shromáždění KSČ v Butovicích, na kterém bylo přítomno 350 pracujících. Hlavním řečníkem byl K. Gottwald, který hovořil o současné hospodářské situaci a odsoudil především podvatnou politiku sociálních demokratů v parlamentě.³⁾

V Novém Jičíně hovořil K. Gottwald na veřejné schůzi KSČ 11. února 1933. Schůzi svolal Pavel Odpadlík do sálu „U nového slunce“ na téma „Je východisko z této krize?“ Bylo na ní přítomno 320 osob, z toho třetina komunistů, ostatní byli sociální demokraté, což podle zástupce okresního úřadu v Novém Jičíně, správce Hromádky, svědčí o veliké nespokojenosti kloboučnického dělnictva a o „úplné nečinnosti zdejších sociálních demokratů“ ve prospěch dělnické masy. Podle této zprávy promluvil na schůzi K. Gottwald z Prahy, Pavel Odpadlík z Nového Jičína a tajemník KSČ Karel Luft z Bílovce. Klement Gottwald, který byl uvítán potleskem, uvádí ve své řeči, že před 14 dny se v Německu stal říšským kancléřem Adolf Hitler a v Brně se Gajda pokusil o puč. Věcně toto nesouhlasí, avšak je zde politická souvislost. Někdo nazývá Československo ostrovem blaženosti, avšak kdyby to byla pravda, nebyl by ani puč v Brně, který byl projevem nespokojenosti s poměry u nás. Fašismus má ovšem velikou hubu a je úderným oddílem kapitalistů. Je to zhoubná dělnictva a fašismem se krize nevyřeší. Je nutno se sjednotit a potírat kapitalismus. Jednotná fronta hlásaná sociálními demokraty je „lumperei“, neboť závody ovládané sociálními demokraty vyhazují komunisty. Elita sociálních demokratů sedí ve správních radách společně s kapitalisty. Hitler je největší hrdlořez a bývalý německý císař Vilém v Doornu si už pakuje kufr k návratu do Berlína. Dále uvádí, že se u nás přijímá 500 nových četníků. Náš stát prý je spravedlivý, avšak Anglobanka dostala 700 miliónů Kč a nezaměstnaný žebračenkou — inu, každý něco. Pak promluvil Klement Gottwald německy. Pavel Odpadlík ve svém vystoupení poukazuje na novojičínské německé sociální demokrata, ředitele měšťanské školy Narcise Kamlera, že chválí Rusko, avšak současně proti němu štví. František Mitáš vyzývá pak přítomné, aby vstupovali do KSČ a tajemník KSČ Karel Luft z Bílovce vznáší protest proti propuštění 500 dělníků u firmy Böhm v Novém Jičíně.⁴⁾

Velmi početně byla navštívena veřejná schůze KSČ v Bílovci 4. července 1933, na níž hovořil o budování socialismu v SSSR dr. Bohumír Šmeral. Okresní úřad v Bílovci se předem dotazoval zemského úřadu v Brně, zda má povolit schůzi, na níž měl dr. Šmeral přednášet na téma „Aufbau des Socialismus in der U. S. S. R. Die Erfolge des 1. Fünfjahrplanes und die Perspektiven des 2. Fünfjahrplanes“ (Budování socialismu v SSSR. Úspěchy 1. pětiletky a perspektivy 2. pětiletky). Odpověď na dotaz okresního úřadu v Bílovci nebyla sice připojena,⁵⁾ avšak veřejná schůze na uvedené téma se konala. Jejím svolavatelem byl František Pechatschek, úředník okresní nemocenské pojišťovny v Bílovci. Byla svolána do sálu měšťanského pivovaru v Bílovci a zúčastnilo se jí 500 osob. Dr. Šmeral v úvodu upozornil, že nepřišel jako agitátor k volbám, nýbrž že chce informovat posluchače o poměrech v SSSR a že jeho řeč bude trvat asi 3 hodiny. Ti, kteří budou obsahem jeho řeči zklamáni a unaveni, mohou v přestávce odejít. Ve své přednášce vyvodil, že stroje jsou v kapitalismu postrachem dělnictva, kdežto v SSSR jsou štěstím lidstva. Hovořil o základech SSSR, které spočívají na těchto revolučních opatřeních:

1. Státní moc je v rukou dělnictva.
2. Průmysl byl bez náhrady vyvlastněn.
3. Státní dluhy byly anulovány.
4. Statky šlechty a církve byly vyvlastněny ve prospěch maloročníků.
5. Zahraniční obchod byl monopolizován.

První čtyři roky zuřila na území mladého sovětského státu válka, kterou byla země velmi zničena. Nyní přibývá v SSSR ročně 3 milióny lidí. Rok 1927 byl v SSSR mezníkem. Velikým úspěchem byla 1. pětiletka, která byla splněna za 4 roky. Těžkosti vznikaly při socializaci zemědělství. Trocký chtěl provést socializaci vojensky, rychle. 40 % vstoupilo do kolchozů, pak za použití násilí se počet zvýšil na 60 % rolníků v kolchozech.

Zástupce okresního úřadu v Bílovci ve své zprávě poznamenal, že schůze byla velmi zajímavá.⁶⁾

Od počátku roku 1930, tedy při nástupu velké hospodářské krize, byl na schůze KSČ na Novojičínsku vyslán poslanec KSČ a tajemník Rudých odborů v Ostravě Gustav Kliment, jehož trvalý pobyt je uveden v Třebíči, Střelkova ul. č. 392. Poprvé se Gustav Kliment zúčastnil na Novojičínsku veřejné schůze KSČ v Novém Jičíně 18. února 1930. Svolal ji Rudolf Brus, bytem v Šenově (dnes místní část Nového Jičína), č. p. 218, na 19.30 hodin do sálu „U nového slunce“ v Novém Jičíně s programem „Stanovisko sociální demokracie k hospodářské krizi a nezaměstnanosti.“ Schůzi předsedal Josef Konečný, Nový Jičín, Marxova ulice, č. p. 22 a zúčastnilo se jí 72 osob. Schůze trvala do 23.30 hodin, byla velmi rušná, avšak veřejný pořádek nebyl porušen. Gustav Kliment se po českém a německém zahájení schůze ujal slova a vyvodil, že kapitalistické hospodářství je v krizi nejen u nás, nýbrž v celém světě. Ford v Americe dále propouští, a tak Amerika má dnes již 5 miliónů nezaměstnaných, kteří nejsou spokojeni s kapitalistickým společenským řádem. Podle mezinárodního zjištění žije československý dělník z vyspělých kapitalistických zemí nejhůře, neboť 216.000 dělníků v CSR má méně než 6 Kč denního výdělku, 344.000 dělníků od 6 do 10 Kč denně, 482.000 od 10 do 14 Kč denně a 1.042.000 dělníků vydělá týdně méně než 100 Kč. Gustav Kliment ukončil svůj projev slovy: „My nechceme podpory, my chceme práci a chleba!“ Redaktor Oskar Köhler z Ostravy opakoval téměř doslova Klimentovu řeč německy a doplňoval ji citáty z Karla Marxe. Tajemník sociálně demokratický z Nového Jičína Jindřich Nitschmann přiznal pravdivost vývodů G. Klimenta, avšak tvrdil, že pravda je zčásti zkreslená. Dělníci se mezi sebou rvou, ač zlepšení dosáhneme jen evolucí, nikoliv revolucí. Dále se vehementně snažil dokázat, že to, co se hodilo pro Rusko, nehodí se pro nás a vyzvedával zásluhy sociální demokracie o dělnickou třídu. Obviňuje komunisty, že doposud svým mluvením nic pro dělníky nezískali. Předseda Konečný ho žádal, aby mluvil k věci, avšak Nitschman podrážděně oponoval, že komunistům není tato pravda příjemná. Všeodborový tajemník z Opavy J. Weiss vyvozoval, že nadvýroba není příčinou krizí, zboží je dostatek, že je také dostatek lidí, kteří by toto zboží potřebovali, avšak není práce a není peněz. Je třeba, aby se dělníci spojili, v tom bude síla a vše se může napravit. Redaktor Köhler odpovídal Nitschmannovi a Weissovi, že chtějí dělnictvo zmást. Dnes je již dokázáno, že sociální demokracie už nepatří k dělnické třídě, ale ke kapitalistům.

Úředník policejního komisařství v Novém Jičíně se dopustil omylu v tom, že ve zprávě o schůzi zaměnil jméno Kliment za Klement Gottwald, poslanec a redaktor, Praha-Bubeneč 615, ač Klement Gottwald tehdy na schůzi v Novém Jičíně nebyl.⁷⁾

Na 31. července 1930 byla v Kopřivnici ohlášena schůze Rudých odborů, která se měla zabývat posledními událostmi v závodě Tatra v Kopřivnici. Svolavatelem byl Josef Knapík, dělník závodu Tatra v Kopřivnici. Konání schůze bylo však okresním

úřadem v Novém Jičíně zakázáno a písemné rozhodnutí bylo Knapíkovi doručeno 30. července 1930 prostřednictvím četnické stanice v Kopřivnici. 31. července 1930 se však na okresní úřad v Novém Jičíně dostavil okresní četnický velitel v Novém Jičíně a sdělil, že má informace, že schůze v Kopřivnici se bude konat i proti zákazu a shromáždění že se zúčastní asi 60 mladíků tzv. „úderné roty“ z Karlovy Huti u Frýdku, kteří přijedou na kolech do Kopřivnice, jak se již stalo na nedávném shromáždění komunistů v Kopřivnici. Proto byla četnická stanice v Kopřivnici ihned zesílena na 12 mužů. K shromáždění dělnictva 31. července 1930 dojel do Kopřivnice jako řečník poslanec KSČ Gustav Kliment z Ostravy, který nehodlal uposlechnout výzvy, aby neřečnil, a prohlásil, že budou-li to lidé žádat, bude mluvit i na ulici, neboť byl o proslov požádán a o zákazu ničeho neví. Knapík byl četnictvem upozorněn, že bude-li se schůze konat, bude proti němu postupováno podle zákona. Hostinskému v hotelu Amerika, kde se měla schůze konat, bylo uloženo, aby sál uzamkl, při čemž mu bylo pohroženo, že neuposlechně-li, bude uznán nezpůsobilým vést hostinskou koncesi. Od 16 hodin, kdy měla být schůze zahájena, hlídávaly dvoučlenné četnické hlídky před hotelem Amerika, ostatní četníci byli soustředěni na četnické stanici. Na obecním úřadě byla připravena místnost, v níž by byl uzavřen poslanec G. Kliment, kdyby přes zákaz mluvil k dělnictvu. Nedaleko hotelu Amerika čekal obecní strážník s jízdním kolem, aby mohl závčas upozornit obecní úřad, že poslanec Kliment je přiváděn. Zprávu o událostech v souvislosti se zakázanou schůzí KSČ v Kopřivnici podal koncipista okresního úřadu v Novém Jičíně dr. Vladimír Juráš.⁸⁾

Senátor KSČ Robert Langer, poslanec KSČ Gustav Kliment a poslanec KSČ Alfréd Hadek se zúčastnili bouřlivého veřejného shromáždění v Butovicích, které bylo svoláno senátorem Langrem na 22. ledna 1931 do obecního hostince v Butovicích. Na programu schůze bylo propouštění dělnictva v místní Moravskoslezské vozovce, závodní fašismus, národnostní útlak v butovické vozovce a požadavky nezaměstnaných. Schůze se konala v nevytopeném sále a zúčastnilo se jí asi 150 osob. Předsedou shromáždění byl zvolen dělník butovické vozovky Josef Schwager, který po zahájení předal slovo poslanci Gustavu Klimentovi. Kliment hovořil česky o nutnosti sjednocení dělnictva v boji proti buržoazii a odsoudil gentský systém při vyplácení podpor v nezaměstnanosti, který krachuje. Pak mluvil německy poslanec Hadek, který uvedl, že v Butovicích, kde je národnostní útlak, mají být z vozovky vyhozeni dělníci. Nejprve to postihne Němce, pak Čechy. Dále uvedl, že ministr sociální péče, německý sociální demokrat Czech, je horším nepřitelem dělníků než klerikál dr. Šrámek. Dr. E. Beneš prohlásil, že válka nebude. Komunistům se říká, aby byli zticha a respektovali zákony republiky, avšak tímto způsobem nic nevyřešíme. Hledejme jinou cestu, cestu boje! Pětiletce v SSSR se kapitalisté vysmívali, avšak její úspěchy jim vyrazily dech. Bude-li válka, víme, co máme dělat se zbraněmi. Obrátíme je proti kapitalistům. S kapitalismem musíme bojovat všemi prostředky a neustaneme, dokud tento systém nesvrhneme a nenastolíme takový pořádek, jaký je v Rusku, končil poslanec Hadek svůj projev za bouřlivého volání přítomných „bravo, bravo!“ Nato se ujal slova Schwager, který hovořil o propuštění prvních 4 dělníků z vozovky a označil tento počín za počátek generálního tažení (general Aufmarsch) proti komunistům v závodě, neboť před tím bylo již propuštěno 61 dělníků. Pak schválili přítomní rezoluce a schváleno odeslání telegramu ministru spravedlnosti, soc. dem. Meissnerovi, aby byl propuštěn uvězněný poslanec KSČ Harus a ostatní uvěznění. Schůze byla po tříhodinovém trvání skončena

ve 22 hodin. Intervenující okresního úřadu v Novém Jičíně dr. Vladimír Juráš obdržel služební důtku, že poslance Hadka nenapomenul, což by již samo zakládalo podstatu státnímu zastupitelství pro jeho stíhání. Šlo hlavně o výroky: „Přijde jednou doba . . . proti kapitalismu . . . , postavíme takový pořádek jako je v SSSR.“ Státní zastupitelství žalovalo poslance Alfréda Hadka pro zločin podle zákona na ochranu republiky, avšak předsednictvo poslanecké sněmovny Národního shromáždění v Praze nevyhovělo žádosti krajského soudu v Novém Jičíně o vydání poslance Hadka. Proto byla 16. července 1932 od jeho stíhání upuštěno.⁹⁾

Gustav Kliment se 10. září 1931 zúčastnil veřejné voličské schůze KSČ v Novém Jičíně na téma „Obecní volby a jejich význam pro pracující lid.“ Schůzi svolal Josef Konečný a bylo na ní přítomno 120 osob. Německy referoval Rudolf Mikuta z Vlkopes u Ústí nad Labem o tom, co viděl při své cestě do Ruska. G. Kliment měl řeč téměř stejného obsahu. Na Mikutu podalo státní zastupitelství žalobu pro přečin podle zákona na ochranu republiky.¹⁰⁾

Dne 26. října 1932 referoval G. Kliment na veřejném shromáždění KSČ v Kopřivnici. Za Svaz dělnictva v kovoprůmyslu svolal schůzi Rudolf Tomášek, soustružník v závodě Tatra v Kopřivnici, na téma „Hospodářská situace a záležitosti v závodě“. Schůze se konala v 16 hodin v hotelu Amerika a zúčastnilo se jí asi 30 dělníků. Po zahájení schůze Rudolfem Tomáškem se ujal slova G. Kliment, který vylíčil katastrofální pokles výroby ve všech státech, tedy i u nás. Uvedl, že dělníci v Praze se v demonstračních průvodech dožadovali zlepšení své neudržitelné situace na úkor kovobaronů. I Ostravsko se chystá k vystoupení, avšak oportunističtí vůdcové sociální demokracie potlačují již v zárodku každý projev nespokojenosti dělnictva se současným stavem. Jeví se nezbytná nutnost jednotné fronty dělnické třídy. Sanují se banky, avšak pro nezaměstnané není peněz. Dále promluvil člen závodního výboru Tatra v Kopřivnici Karel Štecher. Zabýval se propuštěním dělníka Kadláčka a mluvil o snižování mezd v závodě. Za závodní výbor mu odpovídal sociální demokrat Oremus, čímž nastala dlouhotrvající výměna názorů a vzájemné vytýkání různých chyb. Veřejný klid však porušen nebyl, jak konstatoval přítomný zástupce okresního úřadu v Novém Jičíně, komisař dr. Vladimír Juráš.¹¹⁾

Na veřejné schůzi KSČ ve Studénce, konané v neděli 6. listopadu 1932 v 15 hodin v sále obecního hostince, byl hlavním řečníkem G. Kliment. Schůzi svolal František Sládeček ze Studénky, č. p. 200, na programu bylo téma „Hospodářská a politická situace.“ Schůze se zúčastnilo asi 120 osob. Při zahájení schůze zdůraznil předseda Sládeček, že je zapotřebí schůzí, na nichž by byl prodiskutován a stanoven společný postup pracujících proti stále se stupňující hospodářské krizi. Poslanec Kliment se pak ujal slova a uvedl, že nelze očekávat zlepšení, neboť od roku 1929 máme u nás vládu hladu a bídy. Generální ředitel Živnobanky dr. Preiss podal již v červenci prezidentu republiky memorandum, aby byly sníženy platy veřejným zaměstnancům. Čeká se zhoršení sociálního pojištění, zrušení rent válečných poškozců do 35 % invalidity a snížení podpor v nezaměstnanosti. Vyvozuje, že jedině sjednocená fronta pracujících může přinést úspěch dělnické třídy a uvádí úspěch stávků v Belfastu v Anglii. V Německu bylo přes 700 stávek a sám předseda II. internacionály, Belgičan Vandervelde, hlásá nutnost změny reformistické politiky sociální demokracie, která zradila myšlenky Marxovy. Pak uvádí řadu dat o úspěšném hospodaření v SSSR, řízeném podle zásad

marxismu-leninismu. O slovo se přihlásil člen okresního zastupitelstva v Bílovci za sociální demokracii, stolařský dělník Rudolf Langer ze Studénky, který napadl komunisty, že bojují jen frázemi. Nato mluvil člen závodního výboru v Kopřivnici, komunista Karel Štecher, který odsuzuje činnost a práci sociálních demokratů, s nimiž v kopřivnickém závodě pracuje. Poslanec Kliment pak odráží útok Langrův a končí výzvou k společnému boji všech pracujících za vítězství dělnické třídy. Zástupce okresního úřadu v Bílovci ve své zprávě o schůzi uvedl, že schůze byla velmi živá, avšak k zakročení nebylo důvodu.¹²⁾

Na téma „Hospodářská a politická situace v Kopřivnici“ referoval Gustav Kliment na veřejném shromáždění KSČ v Kopřivnici 15. února 1933. Svolavatelem schůze byl Antonín Kraus, tovární stolař, a schůze se konala v hotelu Amerika za přítomnosti asi 130 osob. Tuto účast považoval přítomný komisař okresní politické správy v Novém Jičíně dr. Vladimír Juráš na místní poměry celkem za velikou. Poslanec G. Kliment hovořil o světové hospodářské krizi a o boji dělnické třídy s buržoazií. Uvedl, že v Rumunsku byla nedávno stávka železničářů, při níž bylo vyhlášeno stanné právo. Německé dělnictvo prožívá nastolením Hitlera k moci tragédii. Není pravda, že v této souvislosti zklamal socialismus, nýbrž zklamali jen reformističtí vůdcové. Nezaměstnanost zachvátila celý svět, jen v SSSR nezaměstnanost není. Pak kritizoval státní rozpočet ČSR a vyvodil, že nemůže-li republika dát lidem práci, ať jim dá alespoň slušnou podporu v nezaměstnanosti. Dělník Krumpolc vytýčil požadavky, které byly shrnuty do rezoluce:

1. Zvýšení péče o nezaměstnané.
2. Provádět investiční výstavbu.
3. Provést volby do okresních nemocenských pojišťoven.

Rezoluce byla všemi přítomnými schválena.¹³⁾

Poslanec Gustav Kliment měl referovat na důvěrné schůzi nezaměstnaných ve Studénce, kterou na 24. ledna 1934 svolal do Bainerova hostince František Sládeček ze Studénky. O schůzi se dověděl vrchní četnický strážmistr Hlubek ve Studénce a telefonicky povolal aktuánského tajemníka Miloše Kučera z okresního úřadu v Bílovci. Společně pak vnikli do Bainerova hostince, kde bylo shromážděno asi 120 osob, k nimž mluvil tajemník Karel Štefan z Ostravy. Sládeček prohlásil, že schůze je důvěrná, avšak později přiznal, že na ni pozval 325 osob. Na prezenční listině bylo zapsáno 117 jmen. Schůze byla úředně rozpuštěna, avšak asi 40 osob zůstalo v místnosti, proto zástupce okresního úřadu M. Kučera povolal četnickou asistenci, aby liknavce vyklidila ze sálu. Tvořící se hloučky v obci byly rozeznány, jedna osoba byla pro protivení se zajištěna. Na svolavatele bylo učiněno trestní oznámení.¹⁴⁾

Poslankyně Národního shromáždění za KSČ Anežka Hodinová mluvila na táboru lidu 7. června v Bílovci a na veřejné schůzi KSČ v Novém Jičíně 28. července 1931. Tábor lidu komunistické strany v Bílovci svolal senátor KSČ Robert Langer z Vítkova s programem: „Proti zdražování chleba a pro zvýšení mezd, pro práci nezaměstnaným a pro solidaritu s bojujícím dělnictvem Karlovy Huti.“ Tábor se konal na východní straně bíloveckého náměstí za účasti asi 150 osob a předsedal mu Jan Brhel z Bílovce. Projevy k lidu učinili tajemník KSČ Ullrich z Ostravy a poslankyně KSČ Anežka Hodinová. Sekretář Ullrich vylíčil drasticky bídu nezaměstnaných a mimo jiné uvedl, že Hitler dostává za jednu schůzi 2000 RM. Podle zprávy zástupce okresního úřadu

v Bílovci neovládala poslankyně Hodinová dobře němčinu. Ve svém projevu odsoudila uvěznění poslance KSČ Majora a odmítla vznesená obvinění, že má vinu na neštěstí na Slovensku, neboť nevedl dělníky proti četníkům, ale proti vyděračům. Na Slovensku jsou poměry mnohem horší než u nás, neboť zemědělství dělníci pracují za 80 haléřů na hodinu a rodiny nemají ani dostatek kukuřice. Sekretář Ullrich protestoval ve svém projevu proti podporování stávkokazů úředními kruhy v Karlově Huti a proti uvěznění poslance KSČ Haruse.¹⁵⁾ Veřejnou schůzi KSČ v Novém Jičíně svolal Josef Konečný na 28. července 1931 do sálu „U nového slunce“ s programem „Situace v Německu, Otevřený list a sociálně demokratičtí dělníci.“ K 54 osobám promluvil Josef Ullrich, tajemník KSČ z Bílovce a poslankyně KSČ Anežka Hodinová, bytem v Praze - Žižkově, kolonie Červená Skála 10. Sekretář Ullrich hovořil německy a sdělil, že francouzská pomoc přejímání dělníků nepomáhá. Podle Hooverova plánu budou platy odsunuty o jeden rok, čímž získá nejvíce Německo, kdežto Československo získá jen 250 miliónů Kč. Líčí pak situaci ve Vítkovicích, v Kopřivnici, v Hücklových továrnách v Novém Jičíně a jinde v okolí. Uvádí, že plzeňský sociálně demokratický poslanec Pick dostal ze Škodovky 320.000 Kč a sociálně demokratický poslanec Prokeš má dnes jistě více, než když byl ševcem v nedalekém Fulneku. Srovnává, co dostávají komunisté: Za půl roku bylo 320 zatčených, 1114 žalob, 465 rozsudků, celkem 28 roků vyměřených trestů, 985 policejních trestů a 132 domovních prohlídek. A to je ministrem sociální demokrat! To jen potvrzuje, že sociální demokraté jsou zrádci dělnické třídy. Poslankyně Hodinová mluvila česky a uvedla, že v Německu se všichni kapitalisté spojili, neboť se bojí bolševizace Německa. Horentním tempem se všude zbrojí. Ve Vídni zasedá kongres II. internacionály a němečtí sociální demokraté chtějí v něm uplatnit obranu proti válce. V závěru své řeči uvedla, že naše největší průmyslové podniky jsou udržovány objednávkami z Ruska.

Státní zastupitelství v Novém Jičíně podalo návrh na stíhání poslankyně Hodinové s žádostí, aby byla vydána k soudnímu stíhání. Vrchní státní zastupitelství v Brně však tento zamítlo s odůvodněním, že „přečin“, jehož se řečnice dopustila, nestačí, aby jí imunitní výbor Národního shromáždění vydal. Policejní komisařství v Novém Jičíně dospělo podle účasti na této schůzi k názoru, že KSČ v Novém Jičíně byla tehdy na ústupu, neměla váhy, proto nemá účast na schůzích, prostě komunisté v Novém Jičíně to dělali špatně.¹⁶⁾

Podle úředních zpráv o schůzích KSČ, uložených ve Státním archivu v Brně, zúčastnili se v letech 1927—1934 schůzi KSČ v místech na dnešním území okresu Nový Jičín tito další významní funkcionáři KSČ: V roce 1927 byl na dvou schůzích poslanec KSČ Petr z Ostravy, senátor KSČ Herlinger z Ostravy na dvou schůzích a poslanec KSČ Mikulíček na jedné schůzi. Dr. Viktor Stern, poslanec KSČ z Prahy, zúčastnil se v letech 1927—1932 na Novojičínsku čtyř schůzí. Poslanec KSČ z Ostravy Karel Sliwka hovořil v letech 1931—1934 na šesti schůzích, senátor KSČ Robert Langer z Vítkova byl v letech 1929—1931 na 10 schůzích, poslanec KSČ Alfréd Hadek z Chomutova se na Novojičínsku zúčastnil v letech 1931—1932 celkem šesti schůzí a tajemník Rudých odborů Rudolf Hečko z Ostravy byl v letech 1931—1934 na šesti schůzích.¹⁷⁾

I když tento přehled o účasti významných funkcionářů KSČ na stranických schůzích v místech dnešního okresu Nový Jičín není a nemůže být úplný, přece jenom svědčí o úzkém a přímém spojení vedoucích funkcionářů KSČ s masami pracujících a o praktickém uskutečňování hesla „Čelem k masám.“

Poznámky a vysvětlivky:

- 1) Dělnický deník, roč. VII., čís. 69, ze dne 21. března 1924.
- 2) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 410, č. j. 2.360/33.
- 3) SA Brno, sign. 1-K, k. 194, č. j. 3.860/33.
- 4) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 410, č. j. 5.328/33.
- 5) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 414, č. j. 22.758/33.
- 6) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 414, č. j. 24.761/33.
- 7) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 381, č. j. 4.724/30.
- 8) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 386, č. j. 21.740/30.
- 9) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 406, č. j. 27.402/32.
- 10) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 401, č. j. 6.311/32.
- 11) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 408, č. j. 33.646/32.
- 12) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 408, č. j. 34.885/32.
- 13) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 411, č. j. 5.912/33.
- 14) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 418, č. j. 3.467/34.
- 15) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 391, č. j. 19.552/31.
- 16) SA Brno, Fond Komunisté, B-40, 399, č. j. 1.550/32.
- 17) SA Brno, Fond Komunisté, B-40 (zprávy o schůzích v obcích dnešního Novojičinska z let 1926—1934).

Některým, kteří se nedočkali, kteří trpěli, ale věřili v nepřekonatelnou sílu pracujících

J. Š. a H. K.

Radostný nástup do jubilejního roku 1971, kdy vzpomínáme slavného výročí 50 let Komunistické strany Československa, nedá, abychom nevzpomněli těch, kdož se těchto slavných dnů nedočkali, těch, kteří se hrdě k myšlence komunismu hlásili, ilegálně pracovali, byli pronásledováni, zatýkáni, zakoušeli muka vyšetřování, a z nichž mnozí věnovali i lidsky nejcennější — své životy.

Města Příbor, Kopřivnice a Studénka se svými velkými závody velmi těžce nesla okupaci. Hned po příchodu Němců vytvářejí se zde různé skupiny, které zaujmají nesmiřitelný postoj k dočasné skutečnosti. Mezi dělníky Tatry vyrůstá ilegální komunistické hnutí, které své přívržence uvědomuje, organizuje a posiluje, rozšiřuje mezi ostatní ilegální tisk. Jeho příslušníci sbírají i drobné dary peněžní na podporu těch rodin, jejichž živitelé jsou vězněni, v ilegalitě nebo za hranicemi, a provádějí sabotáže. Hlavním cílem jim zůstává soustavná příprava odporu proti okupantům.

Tak již od konce roku 1938 vzniká rozvětvená ilegální komunistická organizace, která zasahuje do každého cechu v továrnách, má své podporovatele a členy ve

městech i na vesnicích, přísně konspiruje své jednání. Ale přes všechnu opatrnost nevyhne se zradě, která tuto početnou organizaci zasahuje již v roce 1942, pak v roce 1943 a vrcholí krutými rozsudky počátkem roku 1944.

Přes hlubokou analýzu těchto skupin nepodařilo se nám přesně určit organizační strukturu a rozvrstvení ilegálních komunistických pracovníků této velké skupiny, v jejímž čele stály význačné postavy O. Kubína a R. Tomáška.

Existující dokumenty rozvrstvují toto velké hnutí na dvě skupiny, z nichž jedna je souzena Vrchním zemským soudem v Litoměřicích, druhá Lidovým soudem Berlín v Breslau. Odhalení práce této skupiny prokazatelně způsobil některý z konfidentů, Jančařík nebo Gilik, a prvou obětí se stává Otto Kubín, narozený 17. února 1899.

Jako komunistka již v době první republiky, neutuchající nadšenec a obětavý člověk byl pronásledován, konečně i vypovězen z obce Klokočov a bydlí pak sám v Příboře. Byl zatčen 21. února 1942. Vydržel nelidské vyšetřování, nikoho neprozradil, nevěděl, s kým spolupracuje. Když se stupňující násilí a teror stávají nesnesitelnými, ukončuje sám své trýznění a bere si 23. června 1942 život. Během roku 1942 se ještě ilegální skupina rozrostla, navázala styky se zbrojařskými závody a vyzbrojila se, ale rok 1943 přinesl pro ni zkázu a úplnou pohromu. Hromadné zatýkání hlavně v závodě Tatra dalo německým fašistům příležitost vybit svou nelidskou nenávist na lidech, kteří pro své přesvědčení přinesli i ty největší oběti.

Skupina Kubínova, z níž následoval příkladu svého vedoucího též Karel Bittner, který zahynul sebevraždou v srpnu 1943 v Opavě, a z níž byl při vyšetřování ubit její člen Josef Hajný, dostala se před soud v Litoměřicích, a to v měsíci říjnu. 22 členů bylo odsouzeno tak, že dostali trest vyšší pěti let káznice, ostatní tresty pod 5 let.

Byli to:

Augustin Panáč a Alois Valchář (nad 5 let) a další:

Bedřich Lichnovský	Jan Filip
Antonín Šotkovský	Vojtěch Rýdel
Bedřich Hanzelka	František Weber
Viktor Michalský	Karel Borovička
Karel Hudek	Jaroslav Michný
Josef Kadláček	Bohumír Ferdin
Oldřich Obranský	Vojtěch Knebel
Antonín Kraus	Josef Filip
Jan Raška	Jan Hrnčárek
Antonín Němec	Josef Bolom (všichni pod 5 let).

Daleko hroznější je bilance skupiny druhé, která podle názoru gestapa vykazovala jistě daleko větší provinění a větší činnost.

Soud nad touto skupinou zasedal ve dnech 18.—22. ledna 1944 v Breslau a odsoudil k trestu smrti:

Rudolfa Tomáška	Josefa Dobeše
Ladislava Sedláře	Čeňka Pikulíka
Ludvíka Linarta	Rudolfa Bajera
Františka Radko	Jana Harabiše
Dominika Kabáta	Rudolfa Telárika
Františka Maráka	Všichni byli do června 1944 popraveni.

Ostatní obžalovaní z této skupiny obdrželi tresty na svobodě, a to až 12 let káznice.

Byli to:

František Erlach

Ludvík Paseka

Mořic Halfar

František Tvarůžek

Ladislav Šitavanc

Alois Seltenreich

František Bönisch

Karel Tesař

Josef Sasín

Jiljí Tomečka

Rudolf Jašek

Jan Fabián

Mimo tyto soudy byl Vrchním zemským soudem v Breslau odsouzen do této skupiny patřící Josef Mazač k 10 letům káznice.

Smutná, přesmutná bilance.

Siroťci a vdovy vzpomínají. Ti, kteří se vrátili, jistě již jsou ve věku, kdy se chystají na odpočinek, ale i oni v oslavných dnech vzpomínali na doby, kdy byli ochotni přinést i ty největší oběti.

V květnových dnech roku 1945 přinesla nám svobodu Rudá armáda. K těm, kteří naši svobodu vykoupili svou krví, právem zařadíme i ty, kdož obětovali za nás své životy.

František Juraň,

komunistický funkcionář a pokrokový veřejný pracovník

Jan Hanák

Do galerie postav komunistických a pokrokových pracovníků v době mezi dvěma válkami právem náleží František Juraň, sochař z Příboře. V jubilejním roce založení KSČ je potřebné naší veřejnosti připomenout jeho složitou a statečnou cestu.

František Juraň se narodil ve stejném roce jako V. I. Lenin, 25. listopadu minulého roku by měl 100 let. Pocházel z dělnické rodiny, chodil do základní školy v Příboře a pak na čtyřletou dřevařskou průmyslovou školu ve Valašském Meziříčí. Jeho spolužáky i vrstevníky na této škole byli známí výtvarníci, mistři Jaroněk a Úprka. Po ukončení školy přešel na praxi do Vídně, kde se věnoval sochařství u císařského dvorního sochaře, rady Müllera. Potom zamířil do Uher do Pětikostelí, kde pracoval jako vedoucí v továrně na keramiku. Odtud podnikl studijní cestu do Záhřebu, pak byl vyslán uherskou vládou do Paříže. Po návratu pracoval dva roky v Blansku a stejně dlouho v Raškově keramičce v Kopřivnici. Těsně před první válkou, v roce 1912, odjel do Ameriky. Pracoval tam 8 let, získal dobré jméno sochaře ve Filadelfii. V Americe za války pracoval v organizacích, které finančně i morálně podporovaly osvobozenec

hnutí. Již v Americe ho zajímaly události v Rusku, zvláště průběh obou revolucí v roce 1917, občanská a intervenční válka i první kroky sovětského státu. Do vlasti si v roce 1920 přivezl nejen mnoho životních i uměleckých zkušeností, ale i mnoho knih, které osvětlovaly revoluční události v sovětském Rusku. Anglicky psané knihy byly tehdy významným zdrojem poznání, neboť u nás se tehdy nemohlo nic vydávat, pravda o VŘSR se k nám dostávala pozvolna, informace byly zkrácené.

František Juraň se po návratu ze Spojených států usadil ve svém rodišti v Příboře, navázal záhy styky s levicově orientovanými dělníky, poučoval je ze spisů, které si přivezl. Měl řadu Leninových prací, stal se jeho nadšeným propagátorem. Velmi úzce spolupracoval se soudruhy — komunisty — s. K. Burdou, Fr. Foltýnem, Fr. Strakošem, Engelbertem Strakošem, Fr. Opělou, Al. Střelkou, Aloisem Kašíkem, s. Rosou, Jul. Veronesim. Bude nutné ještě ověřit, zda tato nepočtená skupina kolem Františka Juraně a jeho manželky Emy založila stranickou organizaci již v roce 1921, či později.

Je však prokázáno, že František Juraň neskrýval své komunistické přesvědčení, že měl hodně sporů s příborskou sociálně demokratickou pravicí, která nejen v oblasti Příbořska, ale i na Kopřivnicku a Štrambersku po první válce ovládala dělnictvo. Střeťoval se pro své otevřené komunistické postoje s příborskou maloměšťáckou honorací, která nemohla pochopit, že člověk tak vzdělaný, ovládající několik jazyků, se může stýkat s lidmi komunistického přesvědčení. František Juraň své názory veřejně propagoval na dělnických schůzích v Klokočově „U kuchařů“, v Příboře „Na sklípku“ a v „Mexiku“, které se mnohdy konaly za četnické asistence a někdy i v přítomnosti okresního hejtmána Ščávy z Nového Jičina.

František Juraň podporoval komunistické hnutí i hmotně. Brzy po návratu z Ameriky získal opět práci. Mnohá jeho sochařská díla najdeme v našem okrese, na Místecku i v Ostravě. Na Štramberku, Hukvaldech, v Příboře, Ostravě jsou jeho pomníky padlých v I. světové válce. Z prostředků takto získaných poskytoval František Juraň jídlo, nocleh a často nějakou tu korunu soudruhům, kteří v Příboře a okolí referovali. Jeho hosty byli Gustav Kliment, poslanec Hruška, Slivka, Vilém Nový a jiní. Silné sociální citění bylo pro s. Juraně příznačné. Staral se o děti dělníků, často za ně ve škole platil náklady na občerstvení při školních výletech.

František Juraň byl horlivým stoupencem a podporovatelem proletářské tělovýchovy v jejích tělovýchovných, kulturních a politických akcích. Stal se horlivým bojovníkem proti církvi, získal řadu marxisticky smýšlejících dělníků pro rozchod s církví a s náboženstvím vůbec. V podmínkách Příboře — v těchto dobách silně klerikálního, to byla práce málo záviděníhodná. Politicky se František Juraň za KSČ prosadil ve volbách v roce 1928, kdy byl zvolen do obecního zastupitelstva.

Příkladem byl vztah Františka Juraně k SSSR. Již před svou cestou do SSSR v roce 1937 byl horlivým podporovatelem odbočky přátel SSSR. Po návratu ze SSSR, v dubnu 1937, věnoval mnoho času a úsilí propagační práci, vykonal řadu přednášek o SSSR, získával mladé i staré pro přátelství se zemí, která v období přímého ohrožení naší vlasti německým fašismem se stávala našim lidem blízkou a nejvyšší potřebnou k udržení naší státní existence. Pro zájemce o znalost jazyka ruského zřizoval kroužky ruštiny.

V období nástupu fašismu v Německu získali mnozí němečtí komunisté dočasné právo asyly v naší republice — ovšem bez nároku na práci, protože u nás stále ještě trvala hospodářská krize a nezaměstnanost. Pražské stranické vedení rozmísťovalo

německé soudruhy do krajů a okresů. Mnozí byli posláni také na Novojičínsko, kde žili v dělnických rodinách. U s. Juraně našli tak mnozí dočasné útočiště — až do doby, než odjeli jako interbrigadisté do Španělska, kde někteří z nich padli.

Po Mnichovu se i čisté české město Příbor stalo součástí Sudet. Gestapo začalo ihned po záboru pátrat po komunistech, sociálních demokratech a antifašistech. Je přirozené, že mezi prvními, kteří se octli ve vězení gestapa v Novém Jičíně byl komunist Juraň. Před jeho zatčením mu v bytě provedli důkladnou prohlídku. Byl obviněn z přechovávání německých říšských komunistů, kteří byli označeni za vlastizrádce a nepřátele třetí říše.

V Novém Jičíně byl s. Juraň vězněn asi 10 dnů, tvrdě vyslýchán, nakonec pro pokročilý věk propuštěn s tím, že bude neustále pod dozorem. „Dozor“ spočíval v tom, že se musel neustále hlásit a domovní prohlídky byly ve dne i v noci u Juraňů na denním pořádku. Výsledky pokračovaly, k dřívějším obviněním se přidala další, zvl. to, že navštívil v roce 1937 Sovětský svaz a že je tudíž agentem Moskvy.

V létě v roce 1939, kdy se začaly přípravy k přepadení Polska, odejel František Juraň na operaci do Ostravy. V Ostravě se již v srpnu nacvičovala obrana proti leteckým náletům s používáním továrních sirén. Těsně po operaci, při jednom z těchto nácviků odešel s. Juraň s ostatními pacienty do krytu, ačkoliv měl zůstat v klidu. To způsobilo, že náhle umírá 7. srpna 1939 — v předvečer začátku druhé světové války.

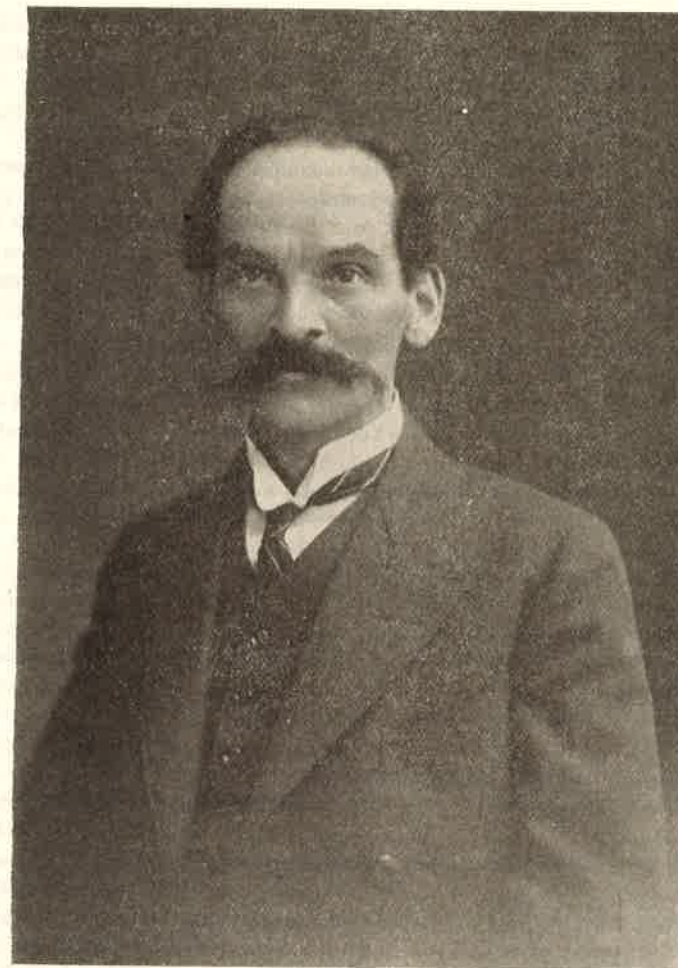
(Použito informací s. Marie Vodičkové, Příbor 553 a pamětníků).

Břetislav Kalandra v jedné frontě s dělníky na Frenštátsku

Alois Zbavítel

Dělnické hnutí na Frenštátsku před první světovou válkou je nerozlučně spjato s pronikavým veřejným působením dr. Břetislava **Kalandry**, který byl lékařem ve Frenštátě p. R. v letech 1900—1912.

Narodil se 9. dubna 1872 ve Vídni jako syn inženýra Alberta Jana **Kalandry**. Tento pocházel z Vysokého Mýta, kde absolvoval normální školu a stal se učitelským mláďencem. 1) Teprve později dostal se na techniku ve Vídni a jako svobodomyšlný člen studentských legií zúčastnil se v roce 1848 revolučních bojů. Po technických studiích byl silničním inženýrem a budoval silnici ze Rjegy do Terstu. Byl však i jinak v hlavním městě monarchie činný. Skládal vlastenecké a příležitostné básně, organizoval české spolky, zvláště Slovanskou besedu, jejímž předsedou byl mnoho let. Napsal pro ni několik divadelních her a sestavil její dějiny za prvých 30 let. 2) Značných zásluh

MUDr.
Břetislav
Kalandra

o život vídeňských Čechů získal si též tím, že patřil k zakladatelům Slovanského zpěváckého spolku, v němž se spřátelil s hudebním skladatelem A. **Förchtgottem-Tovačovským** (1825—1874). 3) Na odpočinek odešel k svému synu Břetislavu do Frenštátu p. R., kde zemřel a byl pochován v roce 1909. Syn Břetislav působil nejdříve jako lékař v Němčicích na Hané a pak ve Frenštátě p. R., kde byl ve schůzi obecního výboru 3. 3. 1911 přijat ve smyslu § 1 zák. ze dne 5. 12. 1896, č. 222 ř. z. do svazku obce. Z Frenštátu p. R. odešel v roce 1912 do Vsetína, kde ukončil svou životní dráhu 10. 2. 1930.

V jeho působení na Frenštátsku vidíme v podstatě tři složky:

1. Především mu šlo o všeobecné vzdělání lidu, které propagoval jako příkladný kulturně osvětový pracovník.

2. Na druhém místě záleželo mu nesmírně na naprosté nezávislosti lidu na církvi a náboženství, a proto vedl s bezpříkladnou tvrdostí a neohrožeností boj proti klerikalismu.
3. Konečně spolupracoval úzce s dělníky a všestranně podporoval dělnické hnutí.

Dobrou základnu pro rozvíjení kulturně osvětové činnosti vybudoval si v místním odboru **Národní jednoty východomoravské**, který ustavil se svými přáteli v roce 1902 a mnoho let pak úspěšně vedl jako předseda. Za jeho vedení byl tento odbor nejen skvělým vzorem osvětové organizace, ale současně i sdružením pokrokových lidí, kteří vedli s Kalandrou soustavný boj proti kulturní zaostalosti tehdejšího Frenštátska. Odbor organizoval mnoho přednášek nejen v městě, ale i na venkově.⁵⁾

Kalandra sám měl na těchto přednáškách značný podíl. Tak v roce 1901 mluvil ve Vlčovicích o zdravotnictví na venkově, v roce 1902 ve Frenštátě o práci pro lid a v Lichnově o zemědělských družstvech. Dne 19. 11. 1902 přednášel na valné schůzi novojičínské učitelské jednoty Komenský v Příboře na téma „Metody sociologie a základní zákony sociálního vývoje“. Velkou národní hodnotu viděl v husitském hnutí, a proto velmi rád přednášel o Husovi; např. v roce 1902 ve Valašském Meziříčí, ve Frenštátě p. R. a na Vsetíně, v roce 1903 v Místku, Kopřivnici a v Příboře⁶⁾, v roce 1904 na Starém Jičíně atd. Mezi děti rozdával ve Frenštátě p. R., jak sám napsal v Čase, 600 Husových pohlednic, mezi dorostlé 100 výtisků Tobolkova spisu, přes 50 brožur od Hejreta, 50 kusů od Žilky a přes 400 výtisků své vlastní přednášky, kterou vydal tiskem.⁷⁾ V roce 1903 hovořil v Bordovicích o zemědělských družstvech, ve Frenštátě p. R. o státní a svépomocné ochraně dělnictva a po druhé o ochraně chrupu, v roce 1904 v Kozlovicích o sociální otázce, v Bordovicích o oběhu látek v přírodě a v Trojanovicích o bakteriích a nakažlivých chorobách.

To není ovšem úplný výčet, ale spíše jen náznak, jakého druhu byly Kalandrově přednášky. Nutno však poznamenat, že Kalandra mluvil vždy z paměti, poněvadž látku dokonale ovládal, a že stanovené téma nijak nezužovalo obsah jeho řečnického projevu. Ať mluvil o kterékoliv otázce a měl před sebou velký zástup lidí, což bylo snad pokaždé, vždy našel dost příležitosti k tomu, aby do duše svých posluchačů dostal co nejvíce prvků svého ideového boje za vymanění člověka z pout kněžské vlády a pověrčivosti. Ať řečnil o ochraně chrupu, bakteriích nebo oběhu látek v přírodě, nikdy neopomenul využítokovat zájmem otevřené duše lidu k propagování pokrokového názoru světového a životního. Právě proto byly jeho řeči tak úspěšné a vliv na lid tak pronikavý.

Na několika místech (např. v Hodslavicích) přednášel o Macharově národní a sociální filosofii.⁸⁾ Tutu přednášku otisklo **Valašsko** v číslech ze dne 2. a 9. 4. 1904. Tento časopis věnoval Kalandrově činnosti značnou pozornost. Přinášel časté zprávy o jeho působení a 21. 5. 1904 uveřejnil jako úvodník jeho článek „Vědecký a kněžský výklad o původu člověka“. V témž roce publikoval Politický spolek pokrokový v Mor. Ostravě zprávu o své činnosti; v ní uváděl, že uspořádal 30 veřejných a 7 důvěrných schůzí ve 22 obcích. Mezi 16 řečníky byl i Kalandra.⁹⁾

Do Kalandrova příchodu do Frenštátu p. R. nebylo v tomto městě **veřejné čítárny**. Místní činitelé pokoušeli se o její zřízení již v letech 1897 a 1898, ale marně. Teprve Kalandra pomohl Frenštátu k veřejné čítárně, která byla otevřena 1. 4. 1905. Dobře

prospívala a trvala až do světové války. Současně byly zásluhou Kalandrovou založeny **lidové knihovny** v Trojanovicích, Bordovicích a Kozlovicích. Též dosáhl toho, že v roce 1903 konaly se ve Frenštátě první **univerzitní extenze**, v nichž přednášeli prof. dr. Fr. **Dršina** o základech novověkého názoru na svět, doc. dr. St. **Růžička** o boji veřejného zdravotnictví proti tuberkulóze, doc. dr. Jos. **Lukáč** o společenské správě stavu živnostenského a doc. dr. Fr. **Čáda** o umělecké tvořivosti dítěte. V roce 1904 bylo v extenzích pokračováno. Hovořil dr. **Novák** o telegrafii bez drátu, dr. **Srdínko** o původu člověka a dr. **Čáda** o dědičnosti.¹⁰⁾

Kalandrův odbor Národní jednoty pořádal však i různé jiné kulturní podniky, např. **pohádkové dýchánky** v roce 1904, v nichž se Kalandra zúčastnil osobně práce se svou chotí.¹¹⁾ Mimo to hrávala se i **divadla**, instalovaly **výstavy** a připravovaly obecnostu **konzerty** jednotlivců i celých souborů. Na požádání zajížděl Kalandra, pokud mu to čas dovozoval, i do vzdálenějších míst. Tak např. 29. 12. 1901 přednášel v Příkazích o programu strany realistické v ohledu náboženském, politickém a národohospodářském.¹²⁾

Jak mu záleželo na tom, aby se veškerá inteligence zapojila do služeb lidu, vidět i z toho, že v roce 1903 svolal na 80 příslušníků inteligence z celého frenštátského okresu na poradu o organizování kulturně osvětové a hospodářské práce pro lid. Podle Kalandrova názoru mají si být inteligenti (zvláště akademičtí) vědomi toho, že jejich vyšší vzdělávání je umožněno nadprací a tvořením nadhodnot se strany celé řady jiných lidí, nejen nadprací jejich vlastních rodičů. Nejpečlivějším a nejpresnějším plněním povinností svého povolání, osvětovou a sociální činností i mimo vlastní povolání, ustavičným sebezvedláváním, sebezlepšováním a sebezdokonalováním, stálým udržováním sebe sama na výši doby splácí jen svůj dluh a velký dluh kolektivu, jehož jsou částí. Musí si být vědomi, že už možnost žít duchovně, moci ukájet své estetické potřeby, je pro ně odměnou za vysoce kvalifikovanou práci, která se od nich žádá. A tak právě inteligenti musí v sobě vyvinout jemný čich pro potřeby lidu, pro potřeby zítřka a musí být odhodláni i s obětmi a odříkáním, odevzdaně a pokorně těmto potřebám lidu a zítřka sloužit.¹³⁾

Lidovost byla vzácnou ozdobou Kalandrova osvětového úsilí. Inteligent neměl zůstat dlužníkem lidské společnosti, ale měl poctivě vracet lidu, co jeho zásluhou od společnosti přijal. A o všechny plody své tvůrčí duševní činnosti měl se rovněž poctivě se všemi dělit. Nejvhodnější cestou a prostředkem k tomu byla Kalandrovi soustavná kulturně osvětová práce, v níž byl na Frenštátsku mimořádně úspěšným pracovníkem, který nebyl do té doby nikým překonán, ba ani ne dostižen.

V ustavičném styku s lidem postřehl Kalandra záhy, jak velkou překážkou ve výchově lidu je jeho závislost na církevní autoritě, slepá důvěřivost ke kněžím, kteří despoticky ovládli život lidu. **Náboženský světový názor považoval vůbec za nepřátelský lidu**, a to proto, že je proniknut nenávistí k vědě, demokracii a pokroku. Proto vystupoval též jako **neohrožený bojovník proti klerikalismu**.

Poměrně brzy po svém příchodu do Frenštátu p. R. byl ve svém protiklerikálním stanovisku utvrzen příhodou při návštěvě těžce nemocné ženy v Trojanovicích. Byla tehdy zvykem, že přespolní lidé nevolali k nemocnému lékaři dříve, dokud nepotřebovali též kněze pro poslední pomazání pacienta. Současně s lékařem přivezli si obyčejně vždy na témž venkovském povoze i kněze, což bylo pro okolí znamením, že

se přiblížil konec těžce nemocného. V jednom takovém případě řekl Kalandra po prohlídce stonající ženy, že nutně potřebuje vydatnější stravu, ať si koupí maso a uvaří silnou polévku. A když pak slyšel z úst pacientky, že nemá peněz na maso, sáhl do kapsy, vyndal zlatník, položil jej na postel a opakoval, aby si žena obstarala za něj maso. Poté se vzdálil, aby kněz mohl zpovídat a provést akt posledního pomazání. Byl však potom neobyčejně vzrušen a pobouřen, když se dověděl, že jeho zlatník, který daroval ženě na maso, octl se v kapse kněžově. Lékař lidumil, který nikdy v podobných případech nepřijal od nemocných honoráře, nemohl přirozeně nijak pochopit, jak mohl katolický kněz klidně vzít jeho dar z rukou chudobné a těžce trpící ženy na odsloužení mše. To v něm jen utvrdilo přesvědčení o nutnosti protiklerikálního boje, třebaže mu to vyneslo neuvěřitelné pomlouvání, špinění a všestranné ztrpčování života. O tomto případě mluvilo se hodně dlouho v celém kraji pod Radhoštěm. Ještě i dnes někteří starší lidé rozprávějí s projevem opovržení o kněžské lakotě. Mnohým to tehdy otevřelo oči. Duchovní však nijak se nestyděli, nešetrný přehmat neodčinili, ale jen ještě stupňovali svou krutou nenávist k „neznabohu“ Kalandrovi. Šli ve své zlobě tak daleko, že odpírali jezdit vůbec s Kalandrou ve společném povozu k těžce nemocným, což ve svém tisku obhajovali takto: „... ale aby v církevní funkci, a to nesa sebou Velebnou Svátost Oltářní, jel kněz s odpadlíkem, to by přesahovalo již všechny meze tolerantnosti“. 14)

Kalandra za žádných okolností svůj lid neznadil, nezklamal, stále mu zůstával věren, stále byl na jedné frontě s pracujícími i s trpícími, stále byl v jedné frontě s vykořisťovanými — s dělníky. Kde byl se svým těžkým životem dělník, tam byl i Kalandra.

Kalandra, který i se svou chotí vystoupil už dříve z církve římsko-katolické a vstoupil přechodně do církve evangelické, byl později zásadně proti každému náboženství. V tom se neshodoval s prof. T. G. Masarykem, s nímž se stýkal velmi přátelsky od svých studijních let ve Vídni. S Masarykovým pojetím náboženství však nesouhlasil. Náboženství zamítal a chtěl je nahradit filosofií a etikou, čemuž však Masaryk odporoval. Je zachován Masarykův dopis z 1. 7. 1901, v němž píše Kalandrovi do Frenštátu: „Mylíte se, chtěje náboženství nahrazovat filosofií a etikou. Náboženství je náboženství, filosofie ho nikdy nenahradila a nenahradí, ani mravnost. Náboženství musí být pozitivně nahrazeno náboženstvím vyšším“. 15)

Při každé příležitosti usiloval náš bojovník o úplnou laicizaci veřejného života, o osvobození školy a učitele od vlivu církve, hlavně však o vymanění lidu ze závislosti na kněžích. Velkého nepřítele našeho národa a lidského pokroku viděl v Římě, proti němuž bojoval všemi možnými prostředky. Dokázal to též dne 23. 2. 1902, kdy se konala ve Frenštátě p. R. manifestace pro zřízení české university na Moravě. Po referátu dra Františka Křenka vystoupil Kalandra a důrazně žádal, aby universita, po které voláme, byla nejen svobodomyšlná, ale i protirímská, poněvadž prý největšími nepřáteli našeho národa nejsou Němci a židé, ale klerikálové s Římem v čele. 16) Tento požadavek byl plně oprávněn, poněvadž universita neznamená ještě skutečný pokrok. V Americe je ještě i dnes mnoho katolických universit, které jsou opěrnými body Vatikánu. Mnohé světské university mají tam teologické fakulty a podřizují celou svou činnost službě imperialistické buržoazie v jejím boji proti demokratickému táboru, proti SSSR a lidově demokratickým zemím. 17)

Je samozřejmé, že klerikální listy celé roky zahrnovaly Kalandru záplavou hnusných nadávek a nejhroším špiněním; někdy dosáhly v nízkosti a sprostotě nezvyklého

rekordu. Tak olomoucký Moravan přinesl o Kalandrovi ve dvou číslech na pokračování 18) dlouhou zprávu kooperátora Fr. Dokoupila z Nákla, která začínala slovy: „Staroslavny se chystal ku porodu nad Frenštátem Radhošť a vydával dusivý dým — vylihlá pak se z toho ve Frenštátě směšná myš, červy skrz na skrz prolezlá a smrdutá, že nutno bylo ji omýti konfiskačním mýdlem nežli směla na světlo tohoto světa. Než zůstalo na ní tolik ještě špíny a kalu, že třeba ji znovu důkladně proprati.“ Jindy snažily se orgány klerikálních kruhů zesměšnit Kalandru v očích svých čtenářů. Hanácký kraj psal o jeho přednášce „Klerikalismus a náboženství“ ve Slatěnicích takto: „Plným a jasným proudem zasvitlo světlo pokroku a osvěty nám, občanům slatěnickým, teprve v neděli 7. 6. 1903. Byl to vpravdě památný den. O 4. hod. odpo. vzešla v sále hostince lázeňského hvězda první velikosti. Až ze vzdáleného Frenštátu zavítal do středu našeho veleučení p. MUDr. Břetislav Kalandra atd. 19)

V častých svých přednáškách káral Kalandra výstřelky a násilnosti zvláště vyššího kléru. Když se v roce 1903 zvedla vlna odporu proti olomouckému arcibiskupu Theodoru Kohnovi, vystoupil též Kalandra a dosáhl toho, že z Frenštátu byly odeslány protesty proti Kohnovu vladaření do Olomouce, Vídně i Říma. Bylo to 30 archů s 2000 podpisy. 20)

Novým podnětem k vystupňování Kalandrova boje proti římskému kléru bylo slavnostní pronesení klatby nad frenštátským hřbitovem. Stalo se tak 4. 11. 1904, a to proto, že evangelický farář Štúr z Hodslavic pochoval na tomto hřbitově evangeličku Annu Lojkázkovou, čímž prý byl hřbitov zneuctěn. Městský úřad však docela oprávněně ve smyslu § 12 zákona ze dne 25. 5. 1868 přikázal zesnulé ženě místo hrobu dle pořadí, aniž by se tázal na její náboženství nebo na souhlas katolické fary. Frenštátský farář vyhlásil v kostele, že na zneuctěný hřbitov nevstoupí katolický kněz a že bude doprovázet pohřby pouze ku vratům hřbitova. Do věci zasáhla olomoucká konsistoř, která žádala, aby mrtvola evangeličky byla vykopána a odstraněna. Okresní hejtmanství v Místku bylo však nuceno postavit se na půdu zákona: žádost konsistoře odmítlo a od 21. 11. 1904 chodívali zase katoličtí kněží s pohřbem až ke hrobu. 21) Je samozřejmé, že všichni myslící lidé se pozastavovali nad nesnášenlivostí katolického duchovenstva, odsuzovali ji a Kalandra měl nový důkaz o té „křesťanské lásce“ následovníků Kristových. Po celou dobu Kalandrova působení ve Frenštátě byl tento bojovník zasypáván zbesilými útoky katolických listů. Na některé z nich někdy odpověděl, ale vždy věcně. Ani nejsurovějším útokem nedal se strhnout k porušení osobní slušnosti a důstojného vztahu člověka k člověku. I v nejuživějším boji zůstal vždy partnerem, který si zachoval duševní svátečnost a společenskou ušlechtilost.

Odpovědi na dlouhou řadu útoků byl např. jeho úvodní článek v časopise Valaško „Jezuitská věda a jezuitská morálka“. Článek byl na pokračování ve dvou číslech 22) a byl ukončen těmito řádky: „Slavili jsme právě zas výročí smrti M. J. Husi. Má to být stálou pobídkou k boji o svobodu svědomí, o právo rozumu; oběmu naprosto odporuje Řím. Chceme-li dosáhnout svobodu svědomí, pravou osvětu, chceme-li v Husově duchu pokračovat, pak musíme všude a vždy účinně a promyšleně, bezohledně bojovat proti Římu a pryč od Říma!“ Tento článek byl však konfiskován pro poslední uvedenou větu a pak pro dřívější odstavec tohoto znění: „Vím dobře, že 80 % z vás katolických kněží se vnitřně rozešlo s katolicismem, že nesdílí víru ve zjevení, v Trojici, v božství Ježíšovo, v nebe, očištec a peklo, v neomylnost papežskou, v neposkvrněné počítí

Marie a v jiná dogmata a obřady, a že nejvýše 20 % chudých duchem věří skutečně v to, co ostatním ovečkám z kazatelny a tiskem hlásají.“

Od Říma odváděl i ve svých přednáškách. Tak přednášku o rozluce státu od církve, kterou proslovil ve Frenštátě 7. 4. 1906, ukončil těmito slovy: „Kdo za stávajících poměrů, kdy církev užívá neodůvodněných privilegií, chce sebe a svou rodinu chránit před jejím vlivem a zvláště své děti uhájít před církevní a konfesionální výchovou, tomu nezbyvá než cesta: Pryč od Říma! Pryč od všech církví a konfesí!“²³⁾

Podle Kalandry je prvním úkolem kulturní politiky překonávat přežitky zaslých dob, všechno mytologické, konfesionální nazírání, všechno církevnictví. Církvím musí být odňat všechno aspoň přímý vliv na veřejný život, na stát a jeho části, na jedince žijící dnes i na příští generace. Církev — jako přežitky — musí být odkázána do svých hranic, pěstovat své ideály mezi svými příslušníky a na jejich účet, což znamená **naprostou rozlučku státu a církve.**²⁴⁾

Zmínili jsme se, že na útoky nepřátel odpovídal jen někdy a vždy věcně. Bylo-li však třeba, dovedl reagovat na zlomyslnost církevních služebníků s havlíčkovským vtípem.²⁵⁾ Tak jednu odpověď **Novinám zpod Radhoště**, které dosáhly nestoudností a nízkostí prvenství mezi ostatními klerikálními tiskovinami, ukončil slovy: „Katolickému lidumilu, nad mou nelidskostí tak rozhořčenému, radím, aby svými krokodýlími slzami neplýtl, ale aby jimi kropil, až se zas některému klerikálovi lží bude od huby prášit.“²⁶⁾

Jako člen a důvěrník „České sekce Volné myšlenky“ založil ve Frenštátě místní odbor tohoto spolku. Dne 21. 8. 1907 obrátil se na frenštátskou městskou radu písemem tohoto znění:

Pánové,

jako člen a důvěrník „České sekce Volné myšlenky“ dovoluji si Vás vyzvat, abyste se za město Frenštát p. R. zúčastnili delegátem XIV. světového kongresu Volné myšlenky, který se koná v Praze 8., 9., 10., 11. a 12. září t. r. Zajisté není zapotřebí vykládat Vám důležitost hnutí Volné myšlenky zvl. v našem národě a veliký význam té okolnosti, že naše národní centrum, Praha, byla vyhlédnuta za místo letošního mezinárodního kongresu V. m. Přikládám přihlášku V. m. a přihlášku sjezdovou; sjezdový příspěvek obnáší 5 korun. Další informace ochotně sdělím. Očekávám s jistotou, že se rozhodnete, jako zastupitelstva jiných měst českých, pro účast na sjezdu V. m. a vyšlete delegáta; kdyby však — mimo nadání — nebylo Vám možno tak učinit, prosím zdvořile, abyste aspoň učinili písemný projev sjezdu a se neobtěžovali zaslati sjezdový příspěvek.
S veškerou úctou

MUDr. Břetislav Kalandra.²⁷⁾

Několikrát pokoušeli se Kalandrovi nepřátelé umlčet svého soka cestou soudní. Tak v roce 1903 byl **žalován pro rušení náboženství**. Řízení trestní bylo však vrchním státním zastupitelstvem zastaveno.²⁸⁾ Roku 1904 ověřovalo si četnictvo jeho výroky: „Kněží by neměli učit ve škole, měl by jim být zakázán přístup do škol“, dále bylo vyšetřováno, říkal-li o kněžích „ti černí“ a o císaři, že „není také přátelsky nakloněn českému školství“. ²⁹⁾ Dne 5. 5. 1906 stál Kalandra před krajským soudem v Novém Jičíně pro urážku náboženství podle § 303 trestního zákoníku, jíž prý se dopustil na důvěrné schůzi ve Veřovicích 11. 2. 1906. Byl však osvobozen.

V době od 27. 5. do 1. 7. 1904 přinášely **Noviny zpod Radhoště** ve všech číslech na úvodních místech nepodepsaný článek „Dr. Kalandra, věda a náboženství“, který byl ukončen takto: „By jste byl odkojen mlékem katolické zbožné matky, Vy jste plnými doušky pil blaženost nábožensky vychovaného dítěte, Vy jste jako student čerpal z bohatých studnic věd — a dnes? Víru mateřskou svlékl jste jako starý kabát a bijete do ní, vědu překrucujete a nadsazujete. Na Vás hodí se slova básníkova:

Svět počíná si často jako děti;
do studnice, z níž se napil,
házejí kamení a smetí!“³⁰⁾

To byly rafinované prostředky, jimiž Kalandrovi nepřátelé zneužívali náboženského cítění malého člověka k vyvolání nenávisti k oblíbenému lékaři, který svým lidským založením byl vyhledávaným otcem chudých. Nepřátelství ke Kalandrovi charakterizoval velmi výstižně **Duch času** ve svém čísle ze 6. 4. 1910: „Nehoráznou záští naplnění jsou zdejší klerikálové proti dru Kalandrovi, který jich snad více pálí než pekelný oheň, neboť přednášky o Volné myšlence padly mezi ně jako prý síra na Sodomu a s řevem divácvů vrhají se na osobnost dra Kalandry, který svými výklady rozptyluje klerikální pověry. Škoda, že nemají moci páliťi kacíře! To by se dru Kalandrovi a jeho posluchačům zle vedlo. Ano, ty časy už minuly a lid přestává padat před kutnou na břicho, přestal nosit hroudy másla na věčné světlo, které shořelo v břichách kostelníků a farářů, přestává ukládati kapitály na fundaci mše a modlitby a kaplani a faráři neodnesou více tisíce od zdejších neuvědomělých lidí...“.

Kalandrův boj proti klerikalismu, který nikdo před ním ani po něm nevedl na Frenštátsku v takovém rozsahu a s takovou opravdovostí, zanechal hluboké stopy v časopisecké literatuře té doby. O nikom nepsalo se dosud v této podradhoštské oblasti na obou stranách — v táboře pokrokovém i klerikálním — tolik jako o dru Břetislavu Kalandrovi. A jistě i všechny ty novinářské zprávy, příznivé i nepříznivé, útoky a protiútoky, opravy, obhajoby a celé články, které by svým rozsahem tvořily celou knihu, přispívaly nesporně velmi dobře k převýchově městského i venkovského lidu osvobozovacím duchem pokroku. Kalandra svého úkolu nedokončil, velmi dobře však připravil půdu dalším bojovníkům, jimž zanechal čisté zbraně kulturně vyspělého a sociálním cítěním hluboce založeného člověka.

Veškeré Kalandrovo působení, ať to byla hluboce promyšlená a s jedinečnou obětavostí prováděná kulturně osvětová činnost nebo tvrdé prosazování laické morálky, bylo **poctivou službou v jedné frontě s dělníky**. Mělo velký ohlas i v dělnickém hnutí, které bylo na Frenštátsku do Kalandrova příchodu velmi slabé, což mělo hlavně tři příčiny:

- žalostné ztroskotání masového vystoupení frenštátského proletariátu v roce 1890,
- vynikající činnost Křesťansko-sociálního spolku, založeného v roce 1897, který se velmi brzy rozrostl ve veliký a úspěšný aparát katolických akcí,
- pozdní ustavení soc. demokratické organizace, která měla dlouho velmi slabou pozici a nedovedla uplatňovat třídní hledisko.

a) Po historickém usnesení mezinárodního socialistického sjezdu v Paříži v roce 1889 o konání jednotné májové mezinárodní demonstrace připravovali se v roce 1890 též textilní dělníci³¹⁾ na Frenštátsku na důvěrných poradách v soukromých bytech nebo v odlehlých hostincích na oslavy prvního května. Podmínky pro toto demonstrační vystoupení byly příznivé, poněvadž dělnictvo žilo ve Frenštátě p. R. a v okolí ve svízelných poměrech. Od roku 1888 trpěla tu textilní výroba krizí a mzdy se povážlivě snižovaly.³²⁾ Nejhuře bylo placeno dělnictvo textilního závodu v Tiché, kde mzdy klesly na 27 kr. denně. Stávkou, kterou v této továrně provedli dělníci 10.—12. 3. 1890, nepřinesla žádoucího zlepšení. Továrník **Parma** se vymlouval, že na zboží je špatný odbyt a že výrobu ohrožuje cizozemská konkurence.³³⁾ O připravovanou květnovou akci byl proto tím větší zájem.

Pro oslavu prvního května agitoval nejvíce Alois **Vlček**. Po jeho zatčení nastal mezi dělníky zmatek a k hromadnému vystoupení, které se mělo uskutečnit až 1. května, došlo nedorozuměním již dříve. V noci z 26. na 27. 4. konalo se shromáždění lidu v Pargačově hospodě v Trojanovicích. Četníci je však rozehnali.³⁴⁾ V noci z 28. na 29. 4. zapálil Jos. **Krkoška** stodolu továrníka Roberta **Křenka** u sokolovny, což pro nedostatečnou organizaci považovali mnozí dělníci za signál k nástupu. A tak v pondělí 29. dubna 1890 začalo srocování dělnictva z Frenštátu p. R. a sousedních obcí (Trojanovic, Bordovic a Lichnova). Vedli zaměstnanci **Bumbalovy** továrny, kde byly mzdy nejnižší. V jiných továrnách vydělal tehdy dělník průměrně 2—3 zl. týdně, ale v Bumbalově továrně bylo dost dělníků, kteří dostávali denně jen 25 kr. Nespokojenost pracujících zvěšovalo tam mimo to surové jednání vedoucího podniku Vladimíra **Bumbaly** s dělníky a donucování žen k intimním stykům.³⁵⁾

Dělníci všech místních textílek odešli ve společném zástupu do Tiché a vrátili se odtamtud s tichavským dělnictvem do Frenštátu pod Radhoštěm, kde se domáhali před okresním soudem, střeženým četníky, **Vlčkova** propuštění na svobodu. Zástup se odhadoval na 2000 osob. Odpoledne snažila se skupina demonstrantů vniknout v Dolní ulici do bytu továrníka **Bumbaly**, který byl rovněž hlídán četnictvem, které bylo přivoláno na pomoc z celého okolí. Po nešetrné poznámce továrníkovi manželky, kterou pronesla k obléhajícímu davu z okna prvního poschodí, rozzuřili se dělníci a hnali se k **Bumbalově** továrně, kterou začali demolovat. Vytloukli asi 150 oken s rámy, rozřezali řemeny, poškodili kotelnu, zničili nábytek v kanceláři, roztrhali účetní knihy a úřední spisy, poškodili železné stavy, vylámali dveře a pořezali osnovy i hotový tovar, který vyházeli ven do bláta. Tato bouře byla dílem okamžitého podráždění, vášnivého hněvu. Nebyla připravována a nikdo ji neměl v úmyslu. Demonstrace byla vůbec po celý den bez vedení.³⁶⁾ Nikdo nevěděl, co chce a co má dělat, nikdo nevedl. Před přivolaným vojskem z Nového Jičína, které se hnalo poklusem od nádraží, demonstranti se rozutíkali. Byli však v příštích několika dnech za pomoci vojska, které zůstalo ve Frenštátě p. R. 14 dní, vypátráni, zatčeni a v okovech dopravováni ke krajskému soudu v Novém Jičíně. Z 52 obžalovaných bylo pak 6 osvobozeno, 2 souzeni pro přestupky, ale 44 odsouzeno pro vážnější delikty ke ztrátě svobody, z toho 4 na 13 měsíců těžkého žaláře s 1 týdenním postem.³⁷⁾

Tato špatně připravená, neorganizovaná a vlastně nikým nevedená demonstrace nepřinesla frenštátským dělníkům nic než hořkost, zklamání, zhoršení životních podmínek. Dělnické hnutí na Frenštátsku bylo na dlouhou dobu ochromeno. Příčina ne-

zdaru byla hlavně v tom, že dělníci šli do akce bez jasného cíle a jednotného postupu, že neměli odborové organizace nebo strany, která by byla schopna je vést. Mnoho zavinil sám Al. **Vlček**, který stačil jen na podněcování ke vzpouře, nikoliv však k vedení revoluční akce. Po prvním nezdaru masového vystoupení proletariátu nejen věc dělnickou opustil, ale dokonce i zradil: octl se v táboře klerikálním.³⁸⁾

Je proto přirozené, že Kalandra na svém novém působišti ve Frenštátě p. R. postřehl záhy naprostou stagnaci dělnického hnutí: dělnictvo ubité, zakřiknuté, neschopné a neochotné jakékoliv politické aktivity v duchu pokroku.

b) Rozvíjení třídně vyhraněného, pokrokového a správným duchem naplněného dělnického hnutí znemožňovala též silná pozice klerikalismu, který nastoupil na Frenštátsku agresivní cestou v roce 1897, kdy byl ve Frenštátě založen Křesťansko-sociální spolek.³⁹⁾ Tento věnoval zvýšenou pozornost především dělnictvu, které duchovně

„Střelnice“ ve Frenštátě pod Radhoštěm

spoutával a udržoval v železném kruhu svého reakčního vlivu. Záměrně je odváděl od každé pokrokovosti a revolučnosti v prosazování nejnáléhavějších dělnických požadavků. Zatím co hrstka pokrokových dělníků neměla nikoho, kdo by je vedl, dali všichni kněží své síly do služeb Křesťansko-sociálního spolku, kde dostali do rukou velkou část frenštátského dělnictva. Docházeli vyučovat nejen do všech frenštátských škol, ale i do čtyř škol v přifařených Trojanovicích. Frenštát s Trojanovicemi představoval pak rozlehlou oblast tmy, v níž dělnictvo bloudilo. Katolické kněžstvo mělo tu značný vliv: mělo školu, kazatelnu, zpovědnici a mimo to budovali postupně další katolické instituce pro pevnější připoutání dělnictva k sobě: Raiffeisenku (1903), Všeodbor. sdružení křesťanského dělnictva (1906), konsumní spolek „Dělnická svépomoc“,

družstvo pro stavbu rodinných domků, úmrtní fond a jiné složky svého katolického aparátu k ovládnutí dělnických duší. Předstíraný prospěch dělnictva byl pouhou rouškou k dosažení plné nadvlády nad lidem. V tisku objevila se např. tato pěkná věta: „Bolí mne jenom to, že dělník je v každém způsobu považován jen za nástroj k obohacení a pak, až je sedřen, odkopne se.“⁴⁰⁾ Ve skutečnosti nikomu z klerikálního tábora nešlo o zájem dělnictva, ale jedině o zesílení vlády nad lidem.

c) Třetí příčinou neutěšeného stavu dělnického hnutí ve Frenštátě p. R. bylo poměrně pozdní ustavení místní organizace sociálně demokratické strany. Stalo se tak až v roce 1906. Pozice této strany, která nedovedla důsledně uplatňovat třídní hledisko, byla však až do let poválečných velmi slabá.

Kalandra postřehl záhy velmi dobře, čím značná část frenštátského obyvatelstva trpí. Viděl správně znechucenost dělnictva k boji za lepší zítřek, jeho útisk klerikalismem a nápadně slabý vliv sociálně demokratických idejí. Dělnictvo jevílo se mu proto jako pole, na němž by mohl všeobecnému pokroku nového působitě prospěti nejvíce. Od prvých počátků svého frenštátského působení stýkal se hojně s dělníky a snažil se jim býti dobrým rádcem a pomocníkem. Nedělní dopoledne trávil vždy mezi dělníky na Střelnici, přinášel jim časopisy a knihy, učil je číst a sledovat pokrok ve světě, vysvětloval, poučoval a povzbuzoval. Jako pokrokař nebyl a nemohl být ideovým vůdcem a organizátorem dělnictva ve smyslu vědeckého socialismu, vydatně však podporoval všechny jeho požadavky.

Velikou důležitost přičítal všeobecnému, rovnému, tajnému, přímému hlasovacímu právu. Prosazování tohoto požadavku věnoval mnoho času a energie. Na jeho podnět konaly se na Míšecku, Frenštátsku a Příborsku již v roce 1903 **schůze o nutnosti volební reformy** a nejčastějším řečníkem o této otázce byl sám Kalandra. V listopadu 1904 konaly se takové schůze ve Frenštátě p. R. a v Lichnově. Na nich referoval posl. F. R. Reichstädter, kterého znali na Frenštátsku od roku 1900, kdy se tu ucházel o poslanecký mandát.⁴¹⁾

Reichstädterův referát doplnil Kalandra svými přesvědčivými argumenty o neudržitelnosti dosavadního způsobu voleb. Těmito schůzemi a jinými přednáškami, jimiž odmítal starý volební řád podle zákonů z let 1867, 1873, 1886 a 1896, připravoval Kalandra velmi dobře proletariát na Frenštátsku pro boj o všeobecné volební právo v roce 1905.

V kritickém listopadu roku 1905, kdy se připravovaly v celé tehdejší naší monarchii masové akce dělnictva v zájmu vybojování volební reformy, obrátil se Kalandra se zástupci odborově organizovaného dělnictva na frenštátské obecní představenstvo tímto přípisem:⁴²⁾

Podepsaní žádají zdvořile jménem odborové organizace dělnické:

1. by představenstvo městské v nejbližších dnech svolalo obecní výbor k schůzi, na níž by bylo usneseno podat zemskému sněmu moravskému co nejdříve petici za zavedení všeobecného, rovného, tajného, přímého práva hlasovacího do zemského sněmu moravského a žádost všem českým stranám na zemském sněmě moravském zastoupeným, by rozhodně nepřipustily jakoukoli jinou opravu volební;

2. by rovněž obecní zastupitelstvo na žádané schůzi přijalo a podalo petici k radě říšské za neodkladné zavedení všeobecného, rovného, tajného, přímého práva hlasovacího a odeslalo žádost všem českým stranám na říšské radě zastoupeným, by každou jinou opravu hlasovacího práva znemožnily;
3. by obecní zastupitelstvo frenštátské vyzvalo zastupitelstva všech obcí frenštátského okresu, by petice sub 1. a 2. uvedené rovněž na příslušná místa v nejbližší době podala;
4. nechť obecní zastupitelstvo vyzve všechny zaměstnavatele místní, by 28. t. m. v den zahájení říšské rady dali odpoledne⁴³⁾ všem zaměstnancům volno, by se všichni mohli zúčastnit schůze lidu, na níž se bude manifestovat pro všeobecné, rovné, přímé, tajné právo hlasovací do rady říšské a do sněmů zemských.

Znamenáme se s veškerou úctou

za frenštátské odborově organizované dělnictvo:

Jindřich Cochlar za obor dřevodělníků,

Jan Tučný, za obor textilníků,

Vlastimil Feldstein, za obchodní příručí.

Ve Frenštátě p. R. dne 15. měsíce listopadu 1905.

MUDr. Břetislav Kalandra.

O připravovanou akci zajímalo se okresní hejtmanství v Místku a poslalo v té věci dotaz obecnímu zastupitelstvu ve Frenštátě p. R. To pak sdělilo, co žádala Kalandrova deputace ohledně petic a volna v den manifestace.⁴⁴⁾ Žádanou schůzi svolal obecní výbor na 17. listopad. Usnesl se, že odešle navrhované petice a že vyzve všechny obce frenštátského okresu, aby tak též učinily. Pokud šlo o volno v den manifestace, odkázal Kalandru na jednotlivé zaměstnavatele, aby s nimi věc projednal přímo.⁴⁵⁾

Dne 25. listopadu 1905 konala se na Střelnici veřejná schůze lidu, které se zúčastnilo na 600 osob.⁴⁶⁾ O volební reformě promluvil poslanec Jan **Prokeš**. Svou řeč zakončil výzvou, aby veškeré frenštátské dělnictvo manifestovalo v den zahájení říšské rady, t. j. 28. listopadu, klidem práce pro volební reformu, jak ji ve svém projevu vysvětlil. Výzva byla všeobecně přijata s nadšením a také provedena. **Po 29. dubnu 1890 byl 28. listopad 1905 druhým masovým vystoupením frenštátského dělnictva**, ale tentokrát vystoupením ukázněným, pečlivě připraveným a — úspěšným.

Frenštátská manifestace měla dvě části. Seřadiště dělnictva, k němuž se připojilo i veškeré uvědomělé občanstvo, bylo před nynější základní devítiletou školou v Tyršově ulici. Tovární dělníci doplnili i tovaryši jednotlivých řemesel. Manifestanti postupovali ve čtyřstupech nejdříve na náměstí, kde k nim promluvil František **Vaniček**, redaktor místního časopisu **Radhošť**.⁴⁷⁾ Tisk odhadoval počet účastníků na 2000 osob.⁴⁸⁾ Po Vaničkově projevu ubíral se průvod do zahrady Střelnice, kde je očekával iniciátor celé této akce dr. Kalandra, aby podrobně vysvětlil oprávněnost boje za všeobecné, rovné, tajné, přímé hlasovací právo. Tím byla tato důstojná a všeobecně zdařilá manifestace frenštátských pracujících ukončena. **Duch času** o ní napsal: „Takového projevu ještě Frenštát neviděl. Začíná i u nás svítat a je oprávněna naděje, že zde sociální demokracie nabude půdy.“⁴⁹⁾

V té době, jak jsem na jiném místě uvedl, nebyla ještě ve Frenštátě p. R. organizace sociálně demokratická. Byli tu jen jednotlivci, kteří se řídili směrnicemi sociální demokracie a kterým právě Kalandra radil a pomáhal, aby si založili sociálně demokratickou organizaci, ačkoliv sám byl „věrným členem realistické strany“. 50) Za daných poměrů považoval však za nejspříhodnější vésti dělnictvo pod praporem sociální demokracie, která mu byla ze všech kandidujících stran na Frenštátsku nejbližší. A proto se stavěl ve všech volbách vždy za kandidáty sociálně demokratické, a dokonce i hmotně přispíval na fond této strany. Manifestace 28. 11. 1905, organizované v celé říši sociální demokracií, velmi prospěly této straně: přibývalo stoupenců, přibývalo i místních organizací. A tak v tomto období všeobecného vzrůstu strany došlo konečně i ve Frenštátě p. R. v březnu 1906 k ustavení politické organizace sociálně demokratické. Základem jejím byli dělníci, kteří už několik let pracovali v duchu sociálně demokratických idejí za vydatné pomoci Kalandrovoy. Značnou aktivitu vyvíjel Kalandra, když se v roce 1906 konaly volby do zemského sněmu a v roce 1907 do říšské rady. Zúčastňoval se nejen voličských schůzí ve Frenštátě p. R., ale často navštěvoval též schůze na venkově, kde všude prosazoval proti kandidátům ostatních stran kandidáty sociálně demokratické. A bylo opravdu jen zásluhou Kalandrovou, že ve volbách do zemského sněmu v roce 1906 odevzdal Frenštát p. R., který byl do té doby baštou klerikálů, z celkového počtu 703 hlasů 400 pro sociálního demokrata **Prokeše**, 174 pro klerikála **Krejčího**, 136 pro pokrokáře **Hrstku**; 3 hlasy byly rozříženy. 51)

Mimořádně čilý politický ruch rozvinul se na Frenštátsku v roce 1907, kdy se tu konaly prvé volby podle všeobecného hlasovacího práva do říšské rady. Kalandra opět pomáhal vydatně kandidátu sociální demokracie, jímž byl v městě Jan **Prokeš** a na venkově František **Tomášek**. Ve Frenštátě p. R. konaly se tři volební schůze: 1. dubna, 1. a 5. května. Hned na prvé schůzi zasáhl do jednání a po Prokešově projevu prohlásil, „že dělníci a opravdu pokrokoví voliči nemohou hlasovat pro dra **Parmu**, známého jeho gravitováním ke klerikalismu. Ale nemohou také hlasovat pro pokrokového kandidáta **Skýpala**, jehož si řečník jinak váží, ale z programových příčin jeho volbu doporučit nemůže. V novém parlamentě bude zapotřebí silného počtu sociálně demokratických poslanců, mezi nimiž čeští sociální demokraté nesmějí být slabými, a proto doporučuje volbu sociálního demokrata **Prokeše**.“ 52)

Kalandra se postavil za kandidáta sociálně demokratického též na voličské schůzi kandidáta pokrokové strany Otakara **Skýpaly**, o níž pak bylo psáno, že touto schůzí stal se pro sociální demokracii pochybný Frenštát p. R. jedním z nejlepších v jižním cípu volebního okresu. 53) Kalandra nezameškal žádnou příležitost, kde mohl prospět zájmům sociální demokracie, která jeho zásluhou zvítězila nejen v městě, ale i na venkově. V městském volebním okrese získal sociální demokrat **Prokeš** 415, klerikál **Grünwald** 374 a pokrokář **Skýpala** 191 hlasů. 54) Právě tak příznivý byl pro sociální demokracii i výsledek voleb ve venkovských obcích, kde sociálně demokratický kandidát František **Tomášek** dostal 7033, klerikál **Deym** 4151, agrárník **Mňuk** 2086 a samostatný **Krumel** 596 hlasů. 55).

V letech 1906 a 1907 dosáhla činnost frenštátských sociálních demokratů před první světovou válkou za Kalandrovoy vydatné pomoci skutečného vrcholu. Vedle uvedených skvělých výsledků volebních dosáhli též toho, že v roce 1906 se oslavoval poprvé ve Frenštátě první máj. Nebyla to ovšem ještě velká manifestace, ale aspoň veřejná schůze, kterou byl položen základ k dalším oslavám svátku práce ve velkém

rozsahu. Konala se 20. dubna 1906 a promluvil na ní administrátor Duchu času **Popek** z Moravské Ostravy.

V roce 1907 podnikl Kalandra frenštátský proletariát k veliké veřejné akci: k táboru lidu proti lichvě s potravinami a zdražování uhlí. 56) Konal se na náměstí, kde k zástupu asi 1200 osob promluvil poslanec Jan **Prokeš**. Byla to však poslední masová akce za Kalandrovoy součinnosti, poslední větší vystoupení frenštátského proletariátu před první světovou válkou.

V roce 1912 opouští dr. Břetislav Kalandra Frenštát p. R. a odchází do Vsetína, kde jej Okresní nemocenská pokladna zvolila pokladničním lékařem. Službu nastoupil 1. února 1912. **Duch času** 57) dal mu na odchodnou toto vysvědčení: „Jeho nezištnost, obětavost v povolání pro trpící chudinu jest u nás bez příkladu... Neohroženě burcoval na politických schůzích, uvědomoval a podněcoval, dávaje vzor občana svobody-milovného a přítele volného, pevného přesvědčení. Břitce a dle pravdy potíral politické farizejství a svůdce lidu, k nimž dědičně a věčně měli posluchači vzhlížeti jako k nedotknutelným v každé jich neupřímnosti a nepoctivosti. Takového bojovníka tu nebylo... má bohaté politické vzdělání, rozhled, pohotovost, nadšení pro právo, nezištnost, statečnost a prostotu starých Římanů ve všem projevu a vystupování. Dnes řídké občanské vlastnosti, jež si lze jen u vpravdě mužného charakteru mysliti. Jeho názory náboženské, mravní, o umění, společnosti, o ženském rovném právu, o způsobu života, o vychování jsou původní...“ 58)

V táboře nepřítel pokrokového dělnického hnutí nesmírně se radoval z odchodu bojovníka, který nositelům černého zpátečnictví způsobil tolik porážek. Dostali však správnou odpověď: „Jásání pánů z černého tábora nebere konce, že konečně vyplnilo se jejich toužebné přání, zbavit se nejuhlavnějšího nepřítele v osobě dra Kalandry. Nyní teprve, když jest vzdálen, popustili uzdu svým jazykům... Co se týká vaší bláhové naděje na padnutí strany soc. demokratické na Frenštátsku odchodem dra Kalandry, té se musíte úplně vzdát. Předně sémě, zasévané jím, padlo na mnoha místech na půdu úrodnou a pak žijeme v té naději, že najde se člověk, jenž dílo započaté drem Kalandrou dokoná, a pak budeme míti zase my potěšení podívatí se, jak vaše Petrova skála kus po kuse se rozpadává.“ 59)

Kalandrův poměr k tehdejší politice tzv. pokrokářů ukazuje jeho článek „Pokrokář a sociální demokracie“. 60) V něm kritizuje pokrokáře proto, že nechápou správnou politiku sociální demokracie a názory dělníků. „A nechápou to, poněvadž nevycházejí z kritiky sociálního řádu, poněvadž mlčky přijímají sociální systém stávající a poněvadž považují intelektuálně-etické zájmy a požadavky inteligence za nejuhlavnější a nejnáléhavější zájmy celého národa, které vidí soustředěny v tzv. středních stavech.“ Po pokrokové politice však žádá, aby se nevyčerpávala jen bojem za národní svépřávnost a samobytnost a bojem proti klerikalismu, ale že musí také „vědomě a energicky potírat dnešní kapitalistický řád sociální, přetvářet jej a ne, jak to činí i naši pokrokáři, mlčky jej přijímat.“

Kalandra byl osvícený muž houževnaté pracovitosti a píle, vřelého porozumění pro chudinu a těžce pracující dělnictvo, nesmírně citlivý k sociální nespravedlnosti, člověk krajně poctivý, opravdový a nezištný, který svým živým a strhujícím příkladem ukazoval ostatním inteligentům správnou cestu do služeb lidu. **Ačkoli nebyl členem sociální demokracie, zasloužil se svým životem a prací velmi čestně o dělnické hnutí na Frenštátsku.**

- 1) Dopis dra Otakara **Kalandry** v Plané ze 13. dubna 1957.
- 2) Bedřich **Slavík**, Písemnictví na moravském Valašsku. Olomouc 1947, str. 197.
- 3) Podrobnosti v článku Aloise **Zbavitele** „Förchtgott-Tovačovský a Frenštát p. R.“ Hlasy okresního muzea ve Frenštátě p. R. 1957-4.
- 4) Kniha protokolů o schůzích obecního výboru města Frenštátu p. R. z roku 1911 v městském archivu.
- 5) Alois **Zbavitel**, Národní jednota východomoravská ve službách lidovýchovných. Opava 1935.
- 6) Podle Duchu času ze dne 16. 7. 1903 trvala tato přednáška plně 3 hodiny a byla se živým zájmem sledována.
- 7) Noviny zpod Radhoště 1. 8. 1902.
- 8) Vydal ji tiskem jako samostatnou publikaci ve Frenštátě p. R. 1904.
- 9) Ostravský deník 26. 3. 1904.
- 10) Lubina 4. 3. 1905.
- 11) Tamtéž.
- 12) Za tuto přednášku byl napaden delší zprávou v Moravanu 4. 1. 1902.
- 13) Břetislav **Kalandra**, K teorii pokrokové politiky. Parlament III, 15.
- 14) Noviny zpod Radhoště 25. 4. 1902.
- 15) Fotokopii dopisu přinesl list „Vsacan sobě. Věstník Družstva sokolovny na Vsetíně“ 7. 3. 1930 na 3. stránce. O svém přestupu vyslovil se v jedné novinářské opravě: „... pravdou jest, že jsem i se svou nevěstou z církve katolické vystoupil po zralé úvaze a z přesvědčení, že najdu v církvi kalvinské dokonalejší náboženství a ryzejší křesťanství než v církvi katolické...“ (Noviny zpod Radhoště 25. 4. 1902). Nenašel však a žil později bez církve a bez náboženství vůbec.
- 16) Noviny zpod Radhoště 28. 2. 1902.
- 17) A. P. **Gagarin**, Americká buržoazní filosofie a sociologie ve službách imperialismu. Praha 1954, str. 52.
- 18) Moravan 25. 1. a 29. 1. 1902.
- 19) Tuto zprávu otiskly též Noviny zpod Radhoště 26. 6. 1903.
- 20) Kravařsko 16. 5. 1903.
- 21) Valašsko 12. 11. 1904.
- 22) Valašsko 16. 7. 1904 a 23. 7. 1904.
- 23) Valašsko 14. 4. 1906.
- 24) V článku „Kulturní politika“, Valašsko 15. 9. 1906.
- 25) Staří frenštátští vlastenci, kteří se stýkali s Havlíčkem, např. Hynek **Fialka** (1826 až 1904), tvrdili, že jim Kalandra svou postavou, svými pohyby, fysiognomií a výrazem oka hodně připomínal Havlíčka.
- 26) Valašsko 15. 12. 1906.
- 27) O dalším osudu této žádosti nebylo možno nic zjistit, poněvadž zápisy o zasedáních městské rady z té doby v archivu města Frenštátu p. R. chybějí.
- 28) Ostravský deník 4. 8. 1903.
- 29) Záznamy v presidiálních spisech místeckého hejtmanství v okresním archivu.
- 30) Noviny zpod Radhoště 1. 7. 1904.
- 31) V té době byly ve Frenštátě p. R. pouze tři továrny a všechny textilní (**Bumbalova**, **Křenkova** a **Kostelníkova**) a v Tiché tkalcovna **Parmova**. Jinak pracovalo ve Frenštátě a v celém okolí mnoho tkalců doma na ručních stavech pro faktory.
- 32) Verhandlungen der Handels- und Gewerbekammer in Olmütz 1890, str. 14.

- 33) SAO, OH Místek, pr. 32-33/1890.
- 34) Silesia XXXI, č. 72, str. 4—5.
- 35) Adolf **Turek**, Rok 1890 na Ostravsku. Dělnické hnutí na Ostravsku. Sborník prací. Uspořádali Andělín **Grobelný** a Bohumil **Sobotík**. Ostrava 1957. Str. 57.
- 36) SAB, MP I kart. 226, č. 1701/94, fol. 66—67.
- 37) Podle opisu rozsudku, který si od krajského soudu v Novém Jičíně vyžádalo okresní hejtmanství místecké, k němuž Frenštát náležel. SAO, OH Místek, pr. 143/1890.
- 38) Duch času 21. 12. 1910.
- 39) Jan **Kocián**, Z dějin křesťansko-sociálního spolku ve Frenštátě p. R. Frenštát p. R. 1933.
- 40) Noviny zpod Radhoště 15. 1. 1904.
- 41) Noviny zpod Radhoště 10. 11. 1900.
- 42) Fotokopie přípisu v osobním archivu autora tohoto článku.
- 43) Později bylo rozhodnuto, aby se manifestace konala dopoledne, což se též stalo.
- 44) Kalandra s deputací zástupců jednotlivých odborů předložil žádost na radnici osobně, aby se nikdo nemohl vymlouvat, že žádost nedošla.
- 45) Fotokopie této odpovědi v osobním archivu autora tohoto článku.
- 46) Duch času 27. 11. 1905.
- 47) Časopis „Radhošť“ vycházel ve Frenštátě p. R. jako „týdeník věnovaný veřejnosti a zájmům kulturním, hospodářským a společenským na Kravařsku a Lašsku“ v letech 1905, 1906 a 1913.
- 48) Radhošť 2. 12. 1905.
- 49) Duch času 1. 12. 1905.
- 50) In. A. **Bláha**, Břetislav Kalandra. Sociologická revue I, č. 1-2.
- 51) Duch času 14. 11. 1906.
- 52) Tamtéž 6. 4. 1907.
- 53) Tamtéž 10. 4. 1907.
- 54) Tamtéž 15. 5. 1907.
- 55) Tamtéž 25. 5. 1907.
- 56) Duch času poznamenal v referátě o tomto podniku v čísle z 26. 10. 1907: „Byl to první tábor lidu v našem kraji a sluší podotknouti, že městská rada ve Frenštátě tím, že bez obtíží náměstí propůjčila k odbývání tábora, alespoň ukázala, že nechce dělnictvu v jeho ochranné snaze překážeti.“
- 57) Duch času 7. 2. 1912.
- 58) Podobně psal o něm i časopis Palacký ve Valašském Meziříčí 2. 2. 1912.
- 59) Duch času 24. 2. 1912.
- 60) Byl uveřejněn původně v Moravském kraji, odkud jej převzal v plném rozsahu Duch času 2. 3. 1907.

Péče o památky v okrese Nový Jičín

Jaroslav Štindl

Kulturní památky jsou nedílnou součástí našeho životního prostředí a představují velké národní bohatství. Péče o ně sleduje záměr zachovat památkové předměty a objekty příštím generacím jako doklady kulturního vývoje té které doby. S pokusy o systematickou ochranu památkových objektů se setkáváme už koncem 19. století, ale teprve v roce 1958, kdy byl vydán zákon č. 22 Sb. o ochraně kulturních památek, dostává se těmto snahám pevného zákonitého ustanovení. Zákon vyžaduje, aby majitel nebo uživatel památkového objektu o objekt pečoval a věnoval mu příslušnou pozornost. Uplatnění tohoto zákona se realizovalo jen pomalu. I když v mnoha případech byla projevena ochota i dobrá vůle, často nebylo odborníků, kteří by opravy i údržbu prováděli, nebyla stavební kapacita, někdy scházely i finanční prostředky. Brzy po vydání zákona byly ustanoveny krajské památkové instituty (Krajská střediska památkové péče a ochrany přírody), v okresích zůstala péče o památky u odborů školství a kultury, kde však byla často jen okrajovou záležitostí. Severomoravský kraj vyřešil tento problém tím, že z bývalých okresních muzeí zřídil vlastivědné ústavy, kterým svěřil i péči o památky a ochranu přírody, a doporučil zřizovat u těchto zařízení skupiny pro údržbu pomátek. Tak vznikla koncem roku 1965 podobná pracovní jednotka i u Vlastivědného ústavu v Novém Jičíně, která zahájila činnost rokem 1966.

Nemovité kulturní památky jsou vedeny ve státním seznamu, který na našem okrese vykazuje:

Nemovité památky	Celkem	NV	V péči:		
			soc. org.	církvi	soukromníkům
Budovy	55	24	4	2	25
Hrady a zámky	10	8	2	—	—
Hospodářské objekty	6	1	2	—	3
Sochy a symboly	71	57	2	11	1
Kulturní objekty	67	29	—	36	2
Zříceniny, naleziště	4	4	—	—	—
Celkem	213	123	10	49	31
Z původního seznamu vyřazeno	11	5	3	1	2
Stav k 31. prosinci 1970	202	118	7	48	29

Z původního počtu památkových objektů bylo vyřazeno 11, a to z těchto příčin:
Požárem zničeno — 2 (kostelík v Tiché a větrný mlýn v Kaménce).

Devastováno — 7 (Bílovec - dům Valova č. 11, Bítov - vodní mlýn, Bordovice - lidová chalupa, Kopřivnice - statek č. 65, Stará Ves - fojtství, Ženklaava - dřevěná chalupa, Odry - zámek).

Jinak zničeno — 2 (Bravantice - kaple, Fulnek - 2 sochy z bývalého kláštera).

Kromě památkových objektů uvedených ve státním seznamu má okres Nový Jičín: Bratrský sbor ve Fulneku — národní kulturní památka (podle usnesení vlády ze dne 30. března 1962 č. 251 Sb.) 1 objekt.

Městskou památkovou rezervaci Nový Jičín (vyhlášena min. školství a kultury č. 4762/67), která čítá 60 objektů v historickém jádru města a 17 dalších památkových objektů mimo městskou rezervaci.

Městskou památkovou rezervaci lidové architektury Štramberk (ministerstvo kultury ze dne 29. 5. 1969, č. 8372/69-II/2), která čítá 104 památkové objekty.

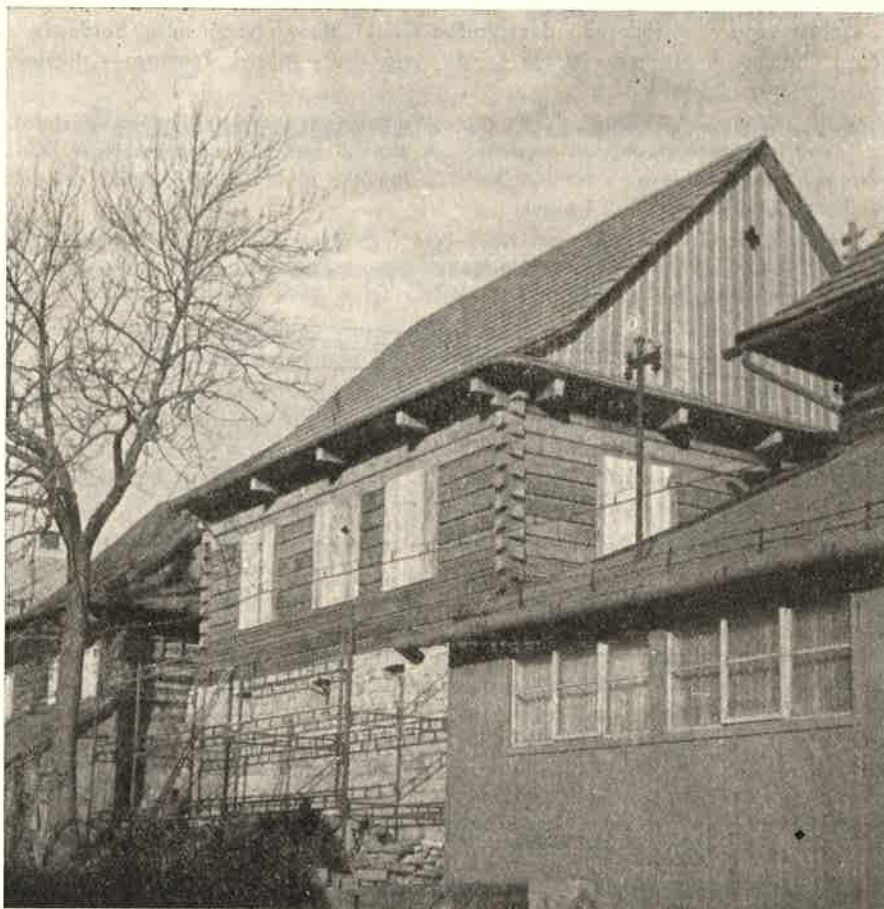
Toto velké bohatství vyžaduje nejen zvýšené pozornosti a nákladů, ale i velkého porozumění — jehož se památkám v našem okrese v hojně míře dostává — abychom toto bohatství předali příštím generacím v neztenčeném počtu a v zachovalém stavu. Bilance posledních uplynulých pěti let ukazuje, kolik úsilí i finančních prostředků bylo na opravy, údržbu a obnovu památkových objektů věnováno:

Rok	Počet opravených objektů	Nár. výbory Kčs	INVESTOR:		Celkový náklad Kčs
			Církev Kčs	Jiné Kčs	
1966	18	2,646.000	942.000	698.000	4,286.000
1967	21	5,142.000	700.900	114.000	5,956.900
1968	20	5,730.000	195.500	1,098.000	7,023.500
1969	39	4,100.000	640.000	2,310.574	7,050.574
1970	36	4,120.000	683.000	820.000	5,623.000
	134	21,738.000	3,161.400	5,040.574	29,939.974

Dosavadní údržba památkových objektů dosáhla za uplynulé období značného rozsahu, přesto však zůstává v havarijním stavu několik památkově chráněných objektů, které vyžadují rychlého a účinného zásahu. Jsou to:

Bartošovice	hospodářské budovy u zámku, farní budova.
Fulnek	kapucínský klášter, hřbitov sv. Rocha, městská zvonice.
Jeseník n. O.	budova zámku.
Bravantice	budova zámku.
Starý Jičín	záchranná údržba zříceniny.

K těmto význačným objektům je nutno připočítat ještě několik lidových chalup ohrožených zničením (Kopřivnice, Petřvaldík, Ženklaava aj.), jejichž zánik by ochudil bohatý památkový fond okresu o významné objekty barokní a lidové architektury.

Rekonstruovaná lidová stavba v proluce ulice Na baště ve Štramberku. (Provedla stavební skupina Vlastivědného ústavu v Novém Jičíně).

Stavební skupina při Vlastivědném ústavu v Novém Jičíně podílí se významnou měrou na opravách památkových objektů, a to jak na objektech vlastních, tak i na rekonstrukcích a náročných pracích. Má k tomu zkušené specialisty a zaměstnává 22 pracovníků. Z větších oprav provedla skupina za dobu svého trvání tyto:

1966	
Kopřivnice	oprava budovy fojtství.
Fulnek	oprava opěrné zdi.
Štramberk	opravy hradebních zdí.
Kaménka	oprava větrného mlýna.

1967

Nový Jičín	odstraňování havarijního stavu zámecké budovy.
Štramberk	opravy hradebních zdí.
Fulnek	oprava budovy Bratrského sboru.
Hladké Životice	oprava vyhořelého Domova mládeže.

1968

Nový Jičín	oprava zámecké budovy, kanalizace, elektroinstalace, oprava „Morové kaple“ v Žilině.
Bilovec	opravy budovy muzea.
Hodslavice	opravy rodného domku Františka Palackého a přípravy pro oslavy
Stará Ves	demolice fojtství (střecha).

1969

Nový Jičín	dokončovací práce oprav, práce kovářské, kamenické atd.
Příbor	opravy muzea, prostory pro Freudův pomník.
Štramberk	městské hradby.
Fulnek	výstavba dělicích zdí, úpravy pro pomník J. A. Komenského.

1970

Nový Jičín	opravy na zámecké budově.
Štramberk	opravy kostelní věže, rekonstrukce dřevěných srubových staveb.
Fulnek	úpravy pro novou instalaci v památníku
Nový Jičín	oprava kostela, oprava domu ONV na Tyršově ulici.

Je to jen skromný výčet některých větších akcí. Kromě toho stavební skupina napomáhá všemi prostředky těm, kdož opravy provádějí, vyrábí truhlářské, kovářské, kamenické a j. doplňky, aby byl zachován starobylý ráz a charakter opravovaných objektů, aby novodobé prvky nerušily rázovitý styl staveb. Bohužel velmi často se stává, že majitelé neradi se podrobují podmínkám, které vyžadují rekonstrukce objektů zapsaných ve státním seznamu, ba často ani stavební úřady při povolovacích řízeních nerespektují historické a estetické hledisko.

Evidence památkových objektů je vedena u Vlastivědného ústavu (v kartotéce s historicko-uměleckým popisem a fotodokumentací), stav památek je soustavně sledován a kontrolován. Strážcem památkového fondu je aktiv pro památky při školské a kulturní komisi ONV, který čítá 9 členů a pravidelně se schází k poradám. U městských národních výborů jsou aktivity pro památky, které jsou poradními sbory svých národních výborů a jsou účinnými pomocníky v ochraně památek.

Stručná tato zpráva chce čtenáře informovat a vzbudit zvýšený zájem o neocenitelné bohatství našeho okresu.

Příloha k článku M.K I o s e, Ke vzniku poštovního úřadu v Kopřivnici.

Mapa poštovních kursů a poštovních úřadů na Moravě
a ve Slezsku k roku 1852.

Legenda:

Poštovní kursy:

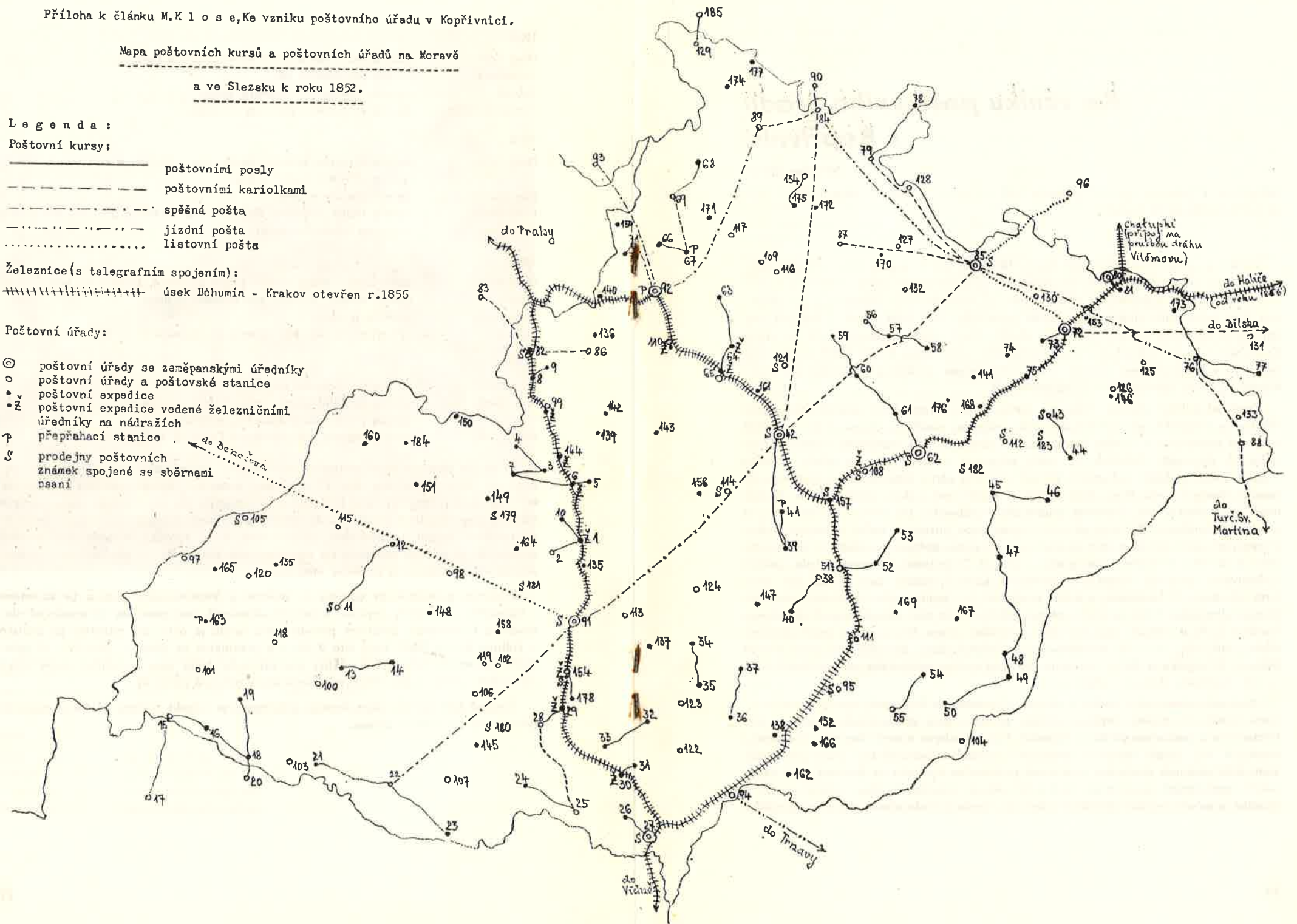
- poštovními posly
- - - poštovními kariolkami
- · - · - · spěšná pošta
- · - · - · jízdní pošta
- · · · · listovní pošta

Železnice (s telegrafním spojením):

- +++++ úsek Bohumín - Krakov otevřen r.1856

Poštovní úřady:

- ⊙ poštovní úřady se zeměpanskými úředníky
- poštovní úřady a poštovské stanice
- poštovní expedice
- poštovní expedice vedené železničními úředníky na nádražích
- ⌈ přepřahací stanice
- ⊞ prodejny poštovních známek spojené se sběrnými psaní

Ke vzniku poštovního úřadu v Kopřivnici

Miroslav Kloš

(Příspěvek k poznání rozvoje poštovní sítě na území dnešního okresu Nový Jičín ve druhé polovině 19. století).

Vzniku a vývoji moderních pošt (po r. 1850) na území současného novojičínského okresu byla až dosud historicko-vlastivědnými pracovníky věnována minimální pozornost. Prvním, kdo upozornil na význam dnes již naprosto samozřejmého a pro dnešní náš život nepostradatelného spojovacího prostředku, byl Josef Mňuk.¹⁾ Lze jen litovat, že se nepokusil alespoň o stručný nástin rozvoje moderní poštovní sítě na území Kravařska a že se spokojil pouze se zachycením jejího stavu k roku 1897. Je až zarážející, že v meziválečném období nevěnovalo tomuto problému pozornost ani české Kravařsko,²⁾ ani německé Das Kuhländchen.³⁾

Poněkud odlišná situace nastala v tomto směru zpracováním jednotlivých svazků Vlastivědy moravské, věnovaných sice vždy jednomu soudnímu okresu a tím i s větší možností postižení i drobných detailů, zpracovávaných však rozdílnými autory v často odlišných časových obdobích. To mělo přirozeně neblahý vliv na výběr, kvantitu a často i kvalitu dílčích informací. Dřívější politický okres Nový Jičín byl rozčleněn na soudní okresy Fulnek, Nový Jičín a Příbor, které tvoří i dnes jádro okresu. Z nich nejdříve se dočkal své vlastivědy soudní okres příborský. Její autor, příborský občan a lékárník Ferdinand Pokorný, věnoval právem svou pozornost poště příborské, ovšem u ostatních obcí jen tu a tam poznamenal existenci poštovního úřadu či příslušnost obce k obvodu doručování některého z nich.⁴⁾ O šestnáct let později byla vydána i vlastivěda soudního okresu novojičínského, která k historii pošt přináší jen velmi kusé informace.⁵⁾ Nejmladší a téměř nejchudší je v tomto směru vlastivěda soudního okresu fulneckého.⁶⁾ Do nynějšího okresu náleží i řada obcí bývalého soudního okresu Frenštát p. R. a několik obcí bývalého soudního okresu Hranice. I o jejich vlastivědách platí výše uvedená konstatování.⁷⁾ Slezské obce bývalých soudních okresů Bílovec, Klimkovice a Odry, náležející do současného politického okresu Nový Jičín, se své vlastivědy dodnes nedočkaly.

I historicko-vlastivědná práce v okrese v posledních 25 letech zůstala tomuto tématu téměř vše dlužna. Jedinou světlou výjimkou jsou práce Josefa Šustka a Evy Václavkové o poštovním úřadě ve Spálově. Prvý se zabývá historií vlastního poštovního úřadu, k níž čerpá údaje z archivního materiálu (bohužel bez citací pramenů), memoárů, vlastních zkušeností a znalostí poštovního úředníka ve Spálově a ze vzpomínek zasvěcených pamětníků, druhá se věnuje osudům budovy „Staré pošty“.⁸⁾ Ostatně o mnoho lepších výsledků nebylo na tomto poli dosaženo ani v celokrajském

měřítku. Kromě obecného popsání spojovacích prostředků na Ostravsku v l. 1936 až 1946⁹⁾ dostalo se hlubší pozornosti jen poštovním úřadům v Lipníku n. B.¹⁰⁾ a Záběhu.¹¹⁾ K nim je nutno přiřadit vzpomínkovou práci na starou poštu ve Velkých Karlovicích.¹²⁾

Postihnout příčiny tohoto stavu je velmi složité. Nepochybně zde negativní roli sehrála absence solidních orientačních bibliografických pomůcek určených především pro vlastivědnou práci. Díky Kabinetu regionálních dějin UP v Olomouci a Státnímu archivu v Opavě je tato mezera v poslední době rychle zaplňována.¹³⁾ Spolu s nimi chybělo soubornější zpracování správního vývoje pošt ve 2. pol. 19. stol. na území českých zemí, o které by se mohli vlastivědní pracovníci při svých výzkumech opírat. Existovala sice starší práce poštovního rady V. Záběhlického¹⁴⁾ a jako východisko pro nými sledované období práce Ch. d'Elverta,¹⁵⁾ obě však jsou poměrně těžce dostupné nehledě k tomu, že obsahově přímo nabitá práce V. Záběhlického není metodicky téměř vůbec zvládnutá a faktograficky utříděná. Obrat k lepšímu nastal v roce 1966 vydáním alespoň stručného a přehledného náčrtu správního vývoje pošt.¹⁶⁾

Leč to samo o sobě nemohlo vzbudit aktivní zájem o danou problematiku. K tomu je třeba kromě někdy i nezbytných vnějších impulsů alespoň poněkud solidní pramenové základny, která v době svého vzniku byla produktem příslušných organizačně-správních článků poštovní služby, již se také dotkly zásadní změny z let 1848—1850. V květnu roku 1848 byla poštovní správa svěřena ministerstvu financí, ale již v prosinci téhož roku byla podřízena ministerstvu obchodu. Od 1. 1. 1860 připadla poštovní správa do kompetence ministerstva financí, ale od 1. 11. 1862 byla vrácena obnovenému ministerstvu pro obchod a hospodářství, v jehož kompetenci zůstala až do zániku monarchie.¹⁷⁾ V rámci nové organizace poštovní správy bylo v roce 1849 zřízeno pro každou zemi poštovní ředitelství — mezi jinými v Brně pro Moravu a v Opavě pro Slezsko. Posledně jmenované bylo dnem 1. 2. 1852 zrušeno a obvod jeho působnosti byl podřízen poštovnímu ředitelství v Brně. Od 1. 10. 1911 bylo pro Slezsko nově zřízeno poštovní a telegrafní ředitelství v Opavě.¹⁸⁾ Mimo písemný materiál těchto institucí (o jeho rozsahu a uložení viz v pozn. 17 a 18) jsou důležitým pramenem pro poznání správního vývoje pošt i úřední listy¹⁹⁾ a pro poznání rozvoje její územní sítě poštovní lexikony.²⁰⁾ Zajímavé údaje obsahují i různé poštovní kalendáře a almanachy.²¹⁾ Doplňkovým pramenem mohou být i poštovní mapy a poštovní a kursovní příručky.²²⁾

Vzhledem k povaze úředních pramenů a k tomu, co bylo výše o nich řečeno, je nabíledni, že samy o sobě k vyličení zřizování a rozvoje poštovních úřadů v jednotlivých obcích dostačovat nebudou. Je na vlastivědných pracovnících objevit, zpracovat a zveřejnit místní prameny k této problematice. Lze je nalézt zasuté v kronikách obecních, farních, školních i soukromých, snad bude možno nalézt i dosud žijící pamětníky a jejich vyprávění, tak jako i ostatní místní prameny po kritickém zpracování zveřejnit.

Jak jsem již naznačil, nebude předmětem výkladu vývoj pošt ve vymezeném regionu před rokem 1850. Přesto však považuji za nezbytné uvést jej několika poznámkami. Rozvoj pošt do značné míry závisel na komunikačních podmínkách. Územím dnešního okresu odedávna procházely komunikace spojující Vídeň a Moravu se Slezskem a Haličí, jejichž tradice ovlivňovala rozvoj pošt na Novojičínsku i po roce 1850. Ještě v 16. a 17. stol. byla část dopravy do Ratiboře, Krakova a odtud do Haliče vedena z Olomouce přes Hranice, Odry, Fulnek a Opavu. Na Müllerově mapě z roku 1716 je

tato silnice zakreslena jako královská. Po vybudování nové hlavní komunikace, tzv. císařské silnice, v roce 1740 význam královské silnice upadal, až v roce 1778 bylo nařízeno dopravovat poštu do Haliče ne přes Fulnek, nýbrž kratší trasou přes Vyškov, Tovačov, Lipník n. B. a Nový Jičín.²³⁾ Vývoj obecné situace v 1. pol. 19. stol. význam tohoto komunikačního spoje neustále zvyšoval. Je to patrné i z mapy poštovních cest z roku 1831, na které je tento spoj vyznačen s následujícími poštovními stanicemi (Pferdestationen) s pravidelnými listovými a jízdními poštovními kursy:²⁴⁾ Vídeň - Mikulov - Pohořelice - Brno - Pozořice - Vyškov - Olomouc - Hranice - Frýdek - Těšín - Bílsko a odtud dále do Krakova a Lvova. Tímto poštovním spojením byl sledovaný region spojen, byť s oklikami, s ostatní Moravou, Slezskem, celou monarchií a světem vůbec.²⁵⁾ Ve čtyřicátých letech 19. stol. se situace vcelku nezměnila, i když na pevnině vyrůstal poštám silnější konkurent v železnici. V tomto období dozrávaly i reformy výkonu poštovní služby ze 30. let, jejichž autorem byl Maximilián rytíř Otto z Ottenfeldu, syn lesmistra z Opočna.²⁶⁾ Ten již v návrzích nových poštovních zákonů z 3. 2. 1836 zdůrazňoval úkoly, které bude muset převzít železnice za poštu. Návrhy byly podkladem k nejvyššímu rozhodnutí z 11. 10. 1839 o právním poměru železničních podniků k poštovnímu regálu. Dekretem dvorské komory ze 7. 1. 1840 bylo zavedeno počítání porta pro všech osm stanic Severní dráhy Ferdinandovy, které byly tehdy v provozu, podle jediné sazby. A když k této dráze se přidružily další (Severní státní dráha a Jižní dráha), bylo nutno uvažovat o úpravě poštovní dopravy. Bylo nezbytné udržet manipulační službu ve stanicích na opuštěných poštovních silnicích, přesvědčit malomyslné o neklesajícím významu pošty a o nutnosti modernizace její dopravy, zavést nové poštovní kursy mezi stanicemi opuštěných poštovních silnic a železničními stanicemi, zkrátka provést úplnou reorganizaci poštovní kursovní správy, k čemuž došlo v roce 1846.²⁷⁾

Byl to jistě úkol nemalý, což lze ilustrovat na novojičínské poště, která až dosud byla dědičně ve správě rodu Kattauerů. Její význam dosáhl poč. 40. let 19. stol. vrcholu, což mělo za následek její zakreslení do poštovní mapy z roku 1844.²⁸⁾ Byla vybavena 45 poštovními a 4 hospodářskými koňmi. Ani tento jejich počet často nestačil k zajištění poštovní přepravy, zvyšované cestami polské a ruské šlechty do lázní, a do poštovních vozů museli být zapřaháni i selští koně. Kromě toho potřeboval novojičínský poštovní mistr Jan Kattauer, a to i po roce 1846, kdy jeho pošta počínala ztrácet dosavadní tradiční význam uvedením do provozu další části Severní dráhy Ferdinandovy přes Polom do Suchdolu n. O., dva koně k dopravě pošty do Příbora.²⁹⁾

Kartograficky byly dosavadní badatelské výsledky o vývoji pošt před rokem 1850 nejnověji zpracovány v Atlase československých dějin.³⁰⁾ Podle nich vznikly poštovní stanice v Novém Jičíně, Příboře a na Starém Jičíně v letech 1700—1780. Posledně jmenovaná však do roku 1850 zanikla. Kromě nich existovaly poštovní sběrný v Bílovci, Frenštátě p. R., Fulneku, Odrách a Suchdole n. O.

Reorganizace pošty v letech 1848—1850 se dotkla i nejnižších článků poštovní služby. Od roku 1850 byly rozděleny do čtyř kategorií a byl pro ně zaveden jednotný úřední název: poštovní úřad (vykonával jen službu manipulační), poštovní úřad a poštovská stanice (manipulační služba a jízdní pošta byla spojena v rukou poštovního), poštovská stanice (jízdní pošta byla od manipulační služby oddělena nebo stanice existovala sama o sobě), poštovní expedice (dřívější sběrný psaní).³¹⁾ Uvedená reor-

ganizace neprovedla však zásadní reformu: nezestátnila poštovní službu do nejnižších jejích článků a nepřevzala všecek personál výlučně do státní služby.³²⁾ A tak dle personálu byly poštovní úřady erární (se zeměpanskými úředníky a sluhý, pozdějšími to pragmatikálními úředníky a zřízenci) a neerární (jejich úředníkům byla pošta jen vedlejším zaměstnáním).

Složitá situace těchto let se odráží i u Ch. d'Elvertá, který zachytil vertikální i horizontální členění pošt na Moravě a ve Slezsku k roku 1852. Kromě poštovního ředitelství v Brně a poštovních úřadů se zeměpanskými úředníky v Bohumíně, Brně, Břeclavi, Hranicích, Olomouci, Opavě, Svinově a Zábřehu byly základními články na Moravě a ve Slezsku poštovní úřady a poštovské stanice (celkem 67), které v našem regionu existovaly již z dřívějších v Novém Jičíně a v Příboře.³³⁾ Poštovní expedice (celkem 102) byly v Bílovci, Frenštátě p. R., Fulneku, Klimkovicích, Odrách, Studénce a Suchdole n. O. a vyvinuly se nepochybně z dřívějších poštovních sběrů. Kromě toho existovaly v Novém Jičíně, Příboře a Štamberku ještě sběrný psaní, které prodávaly i poštovní známky. Spojení zkoumaného regionu s ostatní Moravou, Slezskem a světem v roce 1852 viz na mapce v příloze.

V následujícím dvacetiletí nastal na dnešním území novojičínského okresu dosud nebývalý rozvoj poštovní sítě. Nejsou dosud k dispozici data vzniku oněch nových poštovních úřadů (ve Spálově byl slavnostně otevřen 16. 6. 1869), víme však, že k roku 1873 vzrostl jejich počet dvaapůlkrát. Podle dostupných údajů existovaly poštovní úřady (v závorce jména poštovních mistrů) v těchto obcích:³⁴⁾ Bartošovice (František Freissler), Bílovec (Adolf Knispel), Frenštát p. R. (Antonín Parma), Fulnek (Antonín Thierry), Hladké Životice (František Dressler), Hodslavice (Adolf Pilečka), Jeseník n. O. (Vilém Scheuer), Klimkovic (Antonín Juřina), Kopřivnice (Adolf Raška), Kujavy (Jan Liebischer), Kunín (František Hauss), Lukavec (Karel Dokupil), Nový Jičín (Karel Pitschak), Odry (Julius Gerlich), Petřvald (Vilém Waldhauser), Příbor (Ernst Preissig), Pustějov (Heinrich Liebischer), Spálov (Eduard Scheich), Starý Jičín (Ferdinand Smolík), Studénka (Josef Teltschik), Suchdol n. O. (Karolina Schwarzová), Štamberk (Rudolf Halfar), Vrchy (Jiří Morav).

Poštovní úřad v Kopřivnici byl zřízen v roce 1870.³⁵⁾ Až dotud docházely listy a zásilky, adresované do Kopřivnice, přes novojičínskou poštu do Příbora, kam každodenně docházel zvláštní posel kopřivnické továrny na kočáry, aby listy i balíky vyzvedl a přinesl do Kopřivnice.³⁶⁾ Posel, který byl ve službách kočárovky a jí byl též placen, zprvu přinášel poštu téměř výhradně pro kočárovku, případně keramickou továrnu, a jen tu a tam i pro jiné adresáty. V průběhu šedesátých let počet zásilek pro ostatní kopřivnické adresáty vzrostl do té míry, že spolumatel kočárovky a vlastník keramičky Adolf Raška dospěl k poznání nutnosti zřídit v Kopřivnici samostatný poštovní úřad. Proto podal příslušné žádosti, které mu pomohl vypracovat a současně byl nápomocen i radou v Příboře žijící soudce v. v. Tallaschek. V žádosti navrhl i opatření ke zrychlení poštovního spojení s Kopřivnicí, které ve svých důsledcích mělo ve stejném směru vliv i na poštu příborskou a obce do jejího obvodu působnosti náležející. Dosavadní chod poštovních zásilek do Kopřivnice byl vzhledem k potřebám obou tamních továren zdlouhavý. Proto A. Raška navrhl přímé poštovní spojení Kopřivnice se Studénkou, kterou procházela hlavní železniční trať (její vytrasování mimo Nový Jičín mělo pro něj a hlavně jeho poštu velmi nepříznivé důsledky). Realizaci návrhu

mohlo dojít k paradoxní situaci: kopřivnická pošta, která by do Studénky musela jezdit přes Příbor, doručovala by poštovní zásilky a noviny dříve než pošta příborská, která až dotud neměla přímého spojení se Studénkou a zásilky přicházely zdlouhavější cestou přes Nový Jičín. (Nebo s tím žadatel kalkuloval a chtěl na sebe strhnout i dopravu pošty do Příbora, čímž by význam kopřivnické pošty nesmírně vzrostl a s tím by vzrostl z ní i příjem? Podle nejvyššího rozhodnutí z 2. 5. 1840 byl plat poštmistřů stanoven v prvé řadě k rozsahu služebních povinností). Záměr A. Rašky se sice nepodařilo realizovat do nejmenších podrobností, ale v hlavních myšlenkách měl úspěch. Dostalo se mu povolení ke zřízení pošty v Kopřivnici a současně byl změněn ve smyslu jeho návrhu dosavadní chod poštovních zásilek nejen do Kopřivnice, ale i do Příbora. Od roku 1870 počala příborská pošta dovážet poštovní zásilky adresované do svého obvodu působnosti i pro Kopřivnici přímo ze Studénky, kopřivnická pošta pak je v Příboře přebírala a dopravovala do Kopřivnice. Tímto opatřením utrpěla novojičínská pošta, jejíž význam – celostátní i regionální – od uvedení Severní dráhy Ferdinandovy do provozu neustále klesal. Nelze však na druhé straně nevidět zrychlení a z kvalitativní služeb pošty pro Kopřivnici, Příbor a jeho okolí.

A. Raška složil v Brně poštmistrovskou zkoušku, bylo mu stanoveno roční služné 80 zl, příspěvek na kancelář 20 zl a na koně 420 zl, čímž byly všechny nutné formality pro aktivování kopřivnické pošty splněny. Poštovní úřad byl v Kopřivnici umístěn v západním (nejstarším) objektu kočárovky (její kancelář byla naproti komptoiru). Kopřivnický pošt mistr na své útraty počal z jara r. 1870 zaměstnávat poštovního expeditora, kterým byl Rudolf Pětiský z Prostějova. Mladičský expeditoř nedokázal uspořádat své osobní finance a nedostatek peněz v peněžence doplňoval „ziskem“ ze své vlastní „poštovní podnikatelské činnosti“, spočívající ve falšování měsíčních účtů a výkazů. Výši manka neznáme, ale již v srpnu r. 1870 se dostal do úzkých a jediné východisko viděl v sebevraždě.³⁷⁾ Nový expeditoř Šlachta, velice ambiciózní muž, zakrátko odešel do místa větších možností – do Hranic.

Rychlá výměna expeditorů za uvedených skutečností a umístění poštovního úřadu v kočarovce, kde přece jen A. Raška nemohl vykonávat bezprostřední dozor (bydlel v objektu keramičky), přiměla jej k přestěhování poštovního úřadu do keramické továrny a k osobnímu úřadování. Povinnosti plynoucí z jeho podnikatelských i veřejných funkcí a výkony kopřivnické pošty, odrážející se od 1. 7. 1873 i v úpravě služného na 400 zl a příspěvku na kancelář na 100 zl, nutily jej k výchově spolehlivého zástupce. K tomu si vybral kopřivnického rodáka a zaměstnance své keramické továrny Jana Stiborka, který v ní pracoval jako malíř v l. 1857–1871.³⁸⁾ Poznenáhlu jej zaučoval do celé manipulace na poštovním úřadě, až J. Stiborek vedl prakticky celou poštu samostatně, aniž složil předepsané expeditorské zkoušky. Po smrti A. Rašky 23. 9. 1878 byl J. Stiborek ustanoven provisorem a na uprázdněné místo pošt mistra byl vypsán konkurs. Do něj kromě J. Stiborka, který se stal v době nezletilosti A. Rašky ml. správcem keramičky s ročním služným 800 zl a 2 % dividendou, se přihlásil i Julius Šustala z kopřivnického fojtství. Přes veškerou jeho snahu J. Stiborek konkurs vyhrál a stal se druhým kopřivnickým pošt mistrem.

Vzhledem ke svému postavení a funkci v keramičce ponechal sídlo poštovního úřadu na dosavadním místě. Teprve když A. Raška ml. dospěl do zletilosti a převzal v l. 1882–1883 vedení továrny, koupil J. Stiborek v r. 1882 domek č. 186 a přenesl do něj sídlo poštovního úřadu.³⁹⁾ Mezitím výkony kopřivnické pošty značně vzrostly,

což mělo vliv i na výši služného. Přípisem poštovního ředitelství v Brně ze 13. 6. 1879, čj. 10.804, byla pro budoucí časy stanovena výše služného na 500 zl, příspěvků na kancelář na 120 zl a na koně 420 zl.

To se stalo v době, kdy území dnešního novojičínského okresu bylo pokryto vcelku stabilní sítí neerárních poštovních úřadů, které byly od roku 1873 členěny do dvou kategorií majících vliv i na titul jejich vlastníků. Do výše ročního platu 300 zl měli titul poštovního expedienta, nad tuto sumu pošt mistři (stejně jako vlastníci dědičných a těch poštovních úřadů, které byly spojeny s pojezdným úřadem).⁴⁰⁾ V roce 1879 jich působilo na dnešním území okresu již 22 a doručovatelskou službou pokryly celé jeho území (viz tabulku v příloze).⁴¹⁾ Proti roku 1873 zanikl poštovní úřad v Lukavci a ve Věsce (doložen až k roku 1877).^{41a)}

Odtud síť poštovních úřadů rostla jen pozvolna. K roku 1881 máme doloženy pošty opět ve Věsce a Životicích u Nového Jičína a podle dostupných informací byly zřízeny poštovní úřady v roce 1895 v Hukovicích, v roce 1896 v Bernarticích n. O. K roku 1898 jsou uváděny i v Butovicích a Sedlnici, v roce 1904 byla zřízena pošta na starém fojtství v Tiché a v roce 1913 je uváděna i pošta v Trnávce, která doručovala i do Kateřinic.⁴²⁾ Dlužno ještě uvést, že ve sledovaném období došlo k zestátnění poštovních úřadů v Příboře a Novém Jičíně. V Příboře se tak stalo 1. 11. 1896. Poštovní úřad byl umístěn do budovy radnice a měl v té době spojení povozem na Hukvaldy a poslem do poštovní sběrný v Trnávce.⁴³⁾ K zestátnění novojičínské pošty mělo dojít v roce 1865.⁴⁴⁾ Nemám důvodů pro opravení tohoto data. Pro úplnost však musím uvést, že k roku 1879 je uváděn jako státní, k roku 1882 je sice uváděn ve výčtu erárních poštovních úřadů s pošt. ofic. K. Skaldou, ovšem v závorce je poznamenáno, že není erární. Mezi neerárními poštovními úřady je uváděna však jen poštovská stanice s administrátorem. Nelze na základě daných pramenů s jistotou rozhodnout. Není však vyloučeno oddělení poštovního úřadu od poštovské stanice, což mohlo i zmátnout autory citovaných příruček.⁴⁵⁾

Důležitým a rychlým spojovacím prostředkem byly telegrafy. V monarchii byla první telegrafní linka uvedena do provozu v roce 1847 mezi Vídní a Brnem. Ministerickým nařízením z 29. 10. 1851 bylo řízení telegrafů spojeno s poštovníctvím a 17. 2. 1852 byly dosavadní telegrafní úřady a stanice podřízeny poštovním ředitelstvím. Na Moravě a ve Slezsku existovaly v té době telegrafní stanice v Bohumině, Brně, Břevlavi, Olomouci a Opavě. V roce 1856 byly telegrafy vyňaty z kompetence pošt a ve Vídni bylo zřízeno ředitelství státních telegrafů, kterému podléhaly telegrafní inspektoriáty (pražský byl kompetentní pro Čechy, Moravu i Slezsko) a telegrafní stanice. Od roku 1867 byl pro Moravu a Slezsko zřízen telegrafní inspektorát v Brně a v roce 1872 pak samostatné telegrafní ředitelství. Od 1. 1. 1884 došlo k definitivnímu sloučení poštovní a telegrafní služby.⁴⁶⁾

K podrobné rekonstrukci rozvoje telegrafní sítě na území dnešního okresu nemáme po ruce dostatečných informací. Proto lze se jen domnívat, že první státní samostatná telegrafní stanice byla zřízena v roce 1865 v Příboře (č. d. 28). Brzy byla spojena s poštovním úřadem. Koncem minulého století měl Příbor telegrafní spojení na hlavní telegrafní linku Vídeň - Krakov, na Hukvaldy, do Studénky s odbočkou do Sedlnice, do Kopřivnice a Štramberka.⁴⁷⁾ V Novém Jičíně měl být zřízen telegrafní úřad v roce 1875.⁴⁸⁾ Data uvedení do provozu dalších telegrafních úřadů se nepodařilo zjistit.

Podle silniční, železniční a poštovní mapy z roku 1877 měly být telegrafní stanice v Bílovci, Frenštátě p. R., Fulneku, Klimkovicích, Novém Jičíně, Odrách, Příboře a Suchdole n. O.⁴⁹⁾ K roku 1882 jsou tyto stanice uváděny již jako poštovní a telegrafní úřady a jejich počet vzrostl o Studénku.⁵⁰⁾ V roce 1895 byl spolu s poštovním zřízením i telegrafní úřad v Hukovicích, stejně tak v roce 1896 v Bernarticích n. O., k roku 1898 je uváděna existence telegrafních úřadů i v Bartošovicích, Kopřivnici, Starém Jičíně a Štramberku, od roku 1904 měla telegraf i Tichá (spolu s poštou), v roce 1913 je uváděna telegrafní stanice i v Sedlnici.⁵¹⁾

K uvedeným spojovacím prostředkům nutno připočítat i rozvíjející se telefonní síť. Zřejmě první telefonní stanice na území dnešního okresu, když jakékoliv údaje (i pro rozvoj telegrafní sítě) pro slezské obce okresu dosud chybí, byla instalována v roce 1893 při poštovním a telegrafním úřadě v Novém Jičíně.⁵²⁾ V Příboře byl státní telefon zaveden v roce 1897 s odbočkami do Klokočova, Drnholce, Kopřivnice, Frenštátu p. R., Štramberka, Butovic - vagónky a Čecovičkova velkostatku, Sedlnice a Bartošovic.⁵³⁾ Od roku 1897 měl Nový Jičín a Příbor telefonické spojení nejen se sousedními městy, ale i s Vídní.⁵⁴⁾

Závěrem jen několik slov. Předložená práce si neklade vysokých cílů. Chce jen poukázat na význam spojovacích prostředků zejména pro rozvíjející se průmyslové podnikání. Chce se jen pokusit shrnout dosavadní poznatky literatury a pramenů, obohatit je o několik poznatků nových a na pozadí rozvoje poštovní sítě na území současného novojičínského okresu ve 2. polovině 19. století vylíčit vznik poštovního úřadu v průmyslovém centru z údajů takového typu pramene, který byl k této problematice dosud opomíjen. Chce tak dát podnět k systematictějšímu výzkumu na poli historie spojů v okrese. A v neposlední řadě chce vzpomenout stého výročí trvání kopřivnické pošty a poklonit se tak práci bývalých i současných pracovníků spojů nejen v Kopřivnici, ale alespoň i v celookresním měřítku.

Poznámky:

- 1) Josef Mňuk, Průmysl a obchod, in: Moravské Kravařsko, Příbor 1898, p. 75.
- 2) Jedinou výjimkou je zpráva o činnosti poštovního úřadu v N. Jičíně za rok 1935. Srv. Několik číslic o činnosti poštovního a telegrafního úřadu v Novém Jičíně, in: Kravařsko, roč. V/1936, p. 120.
- 3) Drobný údaj o vybavení poštovního úřadu v Novém Jičíně v r. 1846 v kronice Johanna Hermanna, vydané Robertem Schünkem, Chronik der Stadt Neutitschein vom Jahre 1800 bis 1881, in: Das Kuhländchen roč. 7/1926, p. 57, je rovněž výjimkou.
- 4) Ferd. Pokorný, Příborský okres, Brno 1917, p. 53-54 a u popisů jednotliv. obcí. Údaje o poštovních úřadech možno datovat k roku 1913, poněvadž v tomto roce byl rukopis předán Muzejnímu spolku v Brně k otištění.
- 5) Dr. Václav Severa, Okres novojičínský, Brno 1933. O novojičínské poště stručná zmínka na p. 75-76, o její budově na p. 192, jinak platí to, co bylo řečeno o vlastivědě soudního okresu příborského.
- 6) Dr. Adolf Turek, Fulnecko, Brno 1940, přináší jen tři drobné údaje, viz p. 14, 119, 208.
- 7) Srv. Jiří Felix, Frenštátský okres, Brno 1908, p. 55 a u popisů jednotlivých obcí; V. Bartovský, Hranický okres, Brno 1909, p. 89-90, 180, 229 konstatuje jen současný stav.
- 8) Josef Šustek, 80 let poštovního úřadu ve Spálově, in: Oderské hory roč. III/1949-50, p. 42-53; Eva Václavková, „Stará pošta“ ve Spálově, in: tamtéž roč. II/1948-49, p. 110-113. Drobná zmínka též František Šustek, Scheichovy „Paměti o Spálově“, in: tamtéž, roč. III/1949-50, p. 56.
- 9) F. Floder, Telefon a telegraf na Ostravsku, in: Technická práce na Ostravsku 1936-1946, Ostrava 1947, p. 119-121.
- 10) Antonín Fröhlich, Z historie poštovního úřadu v Lipníku nad Bečvou, in: Záhorská kronika roč. XXIV/1946-47, p. 48-49.
- 11) Miroslav Bláha, Pošta a poštovníctví v Zábřeze, in: Severní Morava sv. 9/1963, p. 40.
- 12) Rudolf Veselý, Vzpomínky na starou poštu ve Velkých Karlovicích, in: Valašsko roč. I/1952, p. 119-121. Drobnou vzpomínku na zřízení tohoto poštovního úřadu viz Jan Kutzer, Zrcadlo, in: Dolina Urgatina roč. II/1948, p. 83.
- 13) Srv. Jaromír Kubíček, Jaroslav Vlach, Bibliografie historicko-vlastivědné literatury k období let 1848-1960 na Moravě a ve Slezsku, in: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, sv. II, Ostrava 1968; Eva Demčíková a prom. hist. Ivo Stratil, za spolupráce pracovníků Státního archivu v Opavě a okresních archivářů Sm kraje, Bibliografie historicko-vlastivědné literatury Severomoravského kraje za léta 1945-1955, Opava 1968; PhDr. Ladislav Baletka a Miroslava Hoblíková za spolupráce pracovníků Státního archivu v Opavě a okresních archivářů Sm kraje, Bibliografie historicko-vlastivědné literatury Severomoravského kraje za léta 1956-1965, Opava 1970. V současné době se připravuje bibliografie pětiletí 1966-1970.
- 14) Dr. Václav Záběhlický, Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v Československých zemích (od nejstarších dob až do převratu), Praha (1929).
- 15) Christian d'Elvert, Geschichte der Verkehrs-Anstalten in Mähren und Oesterreichisch-Schlesien, Brno 1855. Ostatní práce d'Elvertovy, stejně jako větším dílem citovaná práce, se vztahují na období před rokem 1850.
- 16) H. Dvořáková, F. Spurný, Správní vývoj pošt, in: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, sv. I, Ostrava 1966, p. 147-153.
- 17) Podrobně o tom viz. dr. V. Záběhlický, l. c., p. 31 a n.; H. Dvořáková, F. Spurný, l. c., p. 147. Archivní materiály správy pošt jsou nepochybně uloženy v příslušných vídeňských archívech. Kromě toho v materiálu všeobecného oddělení

moravského místodržitelství v Brně existuje 64 fascikul o poštovním, správě poštovních úřadů a personálu. Srv. Průvodce po Státním archivu v Brně, Brno 1954, p. 219.

- ¹⁶⁾ Podrobně o tom viz H. Dvořáková, F. Spurný, l. c., p. 148, kteří uvádějí zrušení poštovního ředitelství v Opavě k r. 1852. Jinak dr. V. Záběhlický, l. c., p. 233. Materiál ředitelství pošt a telegrafů v Brně se dochoval z let 1883 až 1939 a byl pro 2. pol. 19. stol. není materiálu mnoho, přece může badatelům dobře posloužit. Je uložen v Podnikovém archivu Jihomoravské kraj. správy spojů v Brně. Srv. Jihomoravské podnikové archivy, díl II, Brno 1968, p. 477—481. Materiál poštovního ředitelství v Opavě se dochoval z let 1892 (priora) —1918 ve velmi malém rozsahu. Je uložen v Krajském archivu Severomoravské krajské správy spojů v Hlučíně. Srv. Severomoravské podnikové archivy, díl II, Ostrava 1965, p. 150.
- ¹⁹⁾ Jejich seznam před rokem 1918 viz dr. V. Záběhlický, l. c., p. 419, kde je též uvedena i další literatura v bibliografických příručkách pomínutá. Seznam úředních listů po roce 1918 viz H. Dvořáková, F. Spurný, l. c., p. 153.
- ²⁰⁾ Jejich základní seznam viz J. Kubíček, J. Vlach, l. c., p. 33—34. Dlužno však uvést, že poštovní lexikony jsou těžce přístupné a v knihovnách všech tří opavských vědeckých ústavů se mně podařilo nalézt pouze jediný z roku 1879.
- ²¹⁾ K dispozici jsem měl Postmeistervereinskalendar für 1873, vydaný Alexandrem Schmitzem ve Vídni 1873; dále Oesterreichisch - Ungarischer Postbeamten- und Postmeister-Kalender (früher Postmeisterkalender) für 1879, vydaný tímž ve Vídni 1879; a Post-Almanach roč. XIII/1882, vydaný Wilhelmem Kraussem ve Vídni 1882.
- ²²⁾ Jejich podrobný seznam zejména pro období před rokem 1850 viz dr. V. Záběhlický, l. c., p. 182—189. Několik poštovních map je uloženo i ve Státním archivu v Opavě (dále jen SAO) ve Sběrce map a plánů.
- ²³⁾ Srv. dr. A. Turek, l. c., p. 14.
- ²⁴⁾ Poštovní kurs je spojení, kterého se používá k přepravě poštovních zásilek. Určuje pro dopravní prostředek pravidelnou cestu a časové údaje, kterými se musí řídit.
- ²⁵⁾ SAO, Sběrka map a plánů, inv. č. 355, Übersichtskarte der Extrapoststrassen in dem Keiserthume Oesterreich und in einem Theile der angränzenden Länder, Wien 1831, zpracoval F. Raffelsperger.
- ²⁶⁾ Podrobně viz dr. V. Záběhlický, l. c., p. 33 a n.
- ²⁷⁾ Tamtéž, p. 39.
- ²⁸⁾ SAO, Sběrka map a plánů, inv. č. 394, Meilen-Post-Strassen und Eisenbahnkarte der österreichischen Monarchie, Wien 1844, zpracoval Josef Zakowsky. Proti mapě z roku 1831 jsou zde na hlavním spoji Vídeň - Těšín navíc zakresleny stanice v Lipníku n. B. a Novém Jičíně, zmizela však stanice ve Frýdku, novým je poštovní kurs jízdní pošty Opava - Nový Jičín.
- ²⁹⁾ J. Hermann, l. c., p. 57. V Příboře byl poštovní úřad udělen v r. 1785 dědičně Antonínu Netrovi, poštmistru z Deštného. V roce 1835 byla příbořská pošta umístěna v hostinci Jana Šerého (č. 287) u klokočovského mostu. V roce 1842 provdala se Adolfiná Netrová za poštmistra Karla Goluckého, v roce 1862 prodala hospodu Janu Raškovi na zřízení továrny a poštu přenesla do najatých místností v domě č. 30 na náměstí. Po její smrti byla pošta udělena F. Preissigovi. Srv. F. Pokorný, l. c., p. 53.
- ³⁰⁾ Atlas československých dějin, Praha 1965, mapa č. 19a, Vývoj poštovních spojů v letech 1526 až 1850, autoři Ladislav Hosák, Ľubomír Juck, František Roubík.
- ³¹⁾ Dr. V. Záběhlický, l. c., p. 43—44.
- ³²⁾ Až dosud to bylo vysvětlováno tak, že poštovní úřad (úřady) měl rozvětvenou místní decentralizaci úkonů. Jednotlivá provozní místa husté poštovní sítě nebyla vzájemně rovnocenná. Byly mezi nimi veliké rozdíly v rozsahu a intenzitě provozu, které byly způsobovány rozdílnými hospodářskými a sídelními poměry. Pošta byla státním podnikem, který měl zájem na rozšiřování služeb a tím i zvyšování zisku, ovšem sou-

časné k tomu využíval maximálně úsporných opatření v provozu, což se na druhé straně markantně projevilo v členění poštovního personálu. Srv. tamtéž, p. 140.

- ³³⁾ Ch. d'Elvert, l. c., p. 215. J. Šustek, l. c., p. 43, F. Šustek, l. c., p. 56.
- ³⁴⁾ Sestaveno podle Postmeistervereinskalendar für 1873, viz pozn. 21.
- ³⁵⁾ O založení a prvních letech činnosti poštovního úřadu v Kopřivnici čerpám, pokud nebude uvedeno jinak, z Památníku farnosti kopřivnické, p. 61, uloženém dosud na tamním farním úřadě. Za jeho laskavé zapůjčení děkuji duchovnímu správci P. Řezníčkovi.
- ³⁶⁾ V té době již výrazně zasáhla do poštovních kursů i na území dnešního okresu železnice. V roce 1861 bylo možno poštovní zásilky dopravovat do Nového Jičína ze železniční stanice v Suchdole n. O. (též v Hranicích). Ze staré poštovní silnice byl ještě používán úsek Hranice - Nový Jičín - Příbor - Frýdek - Těšín - Bílsko. Viz Special-Karte der Eisenbahn-Post - u. Dampfschiff-Verbindungen Mittel-Europas., Glogau 1861, zpracoval C. J. C. Raab. SAO, Sběrka map a plánů, inv. č. 463. Neměl jsem, bohužel, k dispozici první vydání Šemberovy mapy Moravy a Slezska, Vídeň 1863, která by údají o místech pošt a poštovních expedic mohla značně přispět přesností výkladu.
- ³⁷⁾ SAO, Sběrka matrik P V 6, úmrtní matrika Kopřivnice 1846—1882, záznam k 8. 8. 1870. Mladý, 24letý expeditoř se zastřelil v poštovní kanceláři.
- ³⁸⁾ O tom podrobněji viz Miroslav Kloss, Odborní zaměstnanci kopřivnické keramické továrny v letech 1813—1918, in: Časopis Slezského muzea, roč. XVIII/1969, p. 133; týž, Hospodářské poměry kopřivnické keramické továrny v letech 1813—1918, in: tamtéž, roč. XIX/1970, p. 35.
- ³⁹⁾ Podrobněji o tom s uvedením dalších pramenů a literatury M. Kloss, Hospodářské poměry..., l. c., p. 35.
- ⁴⁰⁾ Dr. V. Záběhlický, l. c., p. 44.
- ⁴¹⁾ Rekonstruováno podle údajů Topographisches Post-Lexikon der Markgrafschaft Mähren und des Herzogthumes Ober- und Nieder-Schlesien, Wien 1879, zpracoval Michael von Fehring. Údaje k roku 1882 čerpám z Post-Almanachu, viz pozn. 21.
- ^{41a)} SAO, Sběrka map a plánů, inv. č. 553, viz pozn. 49.
- ⁴²⁾ Dr. V. Severa, l. c., p. 141 a 212; J. Mňuk, l. c., p. 75; J. Felix, l. c., p. 202; F. Pokorný, l. c., p. 285. Mapa země moravské s částmi pohraničními Slezska, Čech, Rakous i Uher. Sestavil a vydal Alois Vojtěch Šembera ve Vídni 1881. SAO, Sběrka map a plánů, inv. č. 559.
- ⁴³⁾ F. Pokorný, l. c., p. 53.
- ⁴⁴⁾ Dr. V. Severa, l. c., p. 76.
- ⁴⁵⁾ Viz pozn. 21.
- ⁴⁶⁾ H. Dvořáková, F. Spurný, l. c., p. 149.
- ⁴⁷⁾ F. Pokorný, l. c., p. 53—54.
- ⁴⁸⁾ Dr. V. Severa, l. c., p. 76.
- ⁴⁹⁾ SAO, Sběrka map a plánů, inv. č. 553, (Silniční a železniční a poštovní mapa východní Moravy, Slezska a přilehlého Slovenska), K. 6. Olmütz, 1877. V tomto případě se nepochybně jedná o telegrafní stanice se semaforovou technikou, která ve srovnání s užívaným telegrafem na železnici byla již zastaralá.
- ⁵⁰⁾ Post-Almanach, viz pozn. 21.
- ⁵¹⁾ Viz pozn. 42, u F. Pokorného, l. c., viz p. 258.
- ⁵²⁾ Dr. V. Severa, l. c., 76. Nevylučuji však existenci i starších telefonních stanic a spojení, jako tomu bylo před rokem 1908 (možná již před r. 1897) ve Frenštátě p. R., kde první telefon zavedla firma Josef Bumbala spojením písárny v domě č. 9 s továrnou. Předseda Pohorské jednoty Radhošť dr. E. Parma měl telefonní spojení s restaurací na Pustevnách a v r. 1903 byly spojeny myslivny s lesním ředitelstvím na Hukvaldech. J. Felix, l. c., p. 55.

53) F. Pokorný, l. c., p. 54.

54) J. Mňuk, l. c., p. 75.

**Tabulka sídel poštovních úřadů, obvodů jejich působnosti a jmen poštmistrů:
K roku 1879**

Sídlo pošt. úřadu	Obvod jeho působnosti	Poštmistři a úředníci k r. 1882
Bartošovice		Freissler František
Bilovec	Bílov, Bítov, Bravinné, Lubojaty, Slatina, Stará Ves u Bilovce, Tísek, Velké Albrechtice	Knispel Adolf Reinisch Josef
Frenštát p. R.	Bordovice, Lichnov, Vlčovice, Tichá, Trojanovice	Parma Antonín, Parma Alfréd, Breitschedl Vilém (?)
Fulnek	Děrné, Jestřabí, Lukavec, Stachovice	Thiery Karel Czermak Karel
Hladké Životice		Libscher Vilém, pošt. exp.
Hodslavice	Hostašovice, Mořkov, Straník	Pilečka Adolf
Jeseník n. O.	Blahutovice, Polouví	Scheuer Vilém
Klimkovice	Jistebník, Olbramice, Polanka n. O., Zbyslavice	Juřina Antonín Juřinová Alžběta
Kopřivnice		Stiborek Jan
Kujavy	Jílovec	Libischer Jan
Kunín	Hukovice	Axmann Josef, pošt. exp.
Odry	Dolejší Kunčice, Dobešov, Heřmanice u Oder, Jakubčovice n. O., Kaménka, Mankovice, Pohoř, Vlkovice, Tošovice, Véska, Vražné	Gerlich Julius
Nový Jičín	Bernartice n. O., Bludovice, Libhošť, Loučka, Rybí, Veřovice, Žilina u N. Jičína, Životice u N. Jičína	Skalda Karel, pošt. offic., pošt. stanice: Pitschak Rudolf, administrátor, Bartsch Karel, Topinka Alois
Petřvald	Mošnov, Petřvaldík, (Harty)	Kuželka Viktor, pošt. exp.
Příbor	Kateřinice, Drnholec, Prchalov, Sedlnice, Skorotín, Skotnice, Stikovec, Sýkorec, Větrkovice	Preissig Ernst Tesař František
Pustějov		Liebischer Heinz
Spálov	Luboměř	Scheich Eduard
Starý Jičín	Hůrka, Janovice, Jičina, Kojetín, Palačov, Petřkovice, Starojická Lhota, Vlčnov	Smolík František, pošt. exp. Kittrichová Johanna
Suchdol n. O.	Kletné	Schwarz Karel a Karolina, Loserth Vilém, Reinisch Josef, Jaroš Josef
Studénka	Albrechtický, Bravantice, Nová Horka	Kaluža Jan, Kalužová Johanna
Štramberk	Závišice, Ženkla	Jurák Josef
Vrchy		Morav František

Obce z dnešního okresu náležející k poštovním úřadům mimo něj:

Dub — do obvodu působnosti poštovního úřadu v Polomi.

Hájov — do obvodu působnosti poštovního úřadu na Hukvaldech.

Heřmanice u Polomi — do obvodu působnosti poštovního úřadu v Polomi.

Klokočůvek — do obvodu působnosti poštovního úřadu ve Vítkově.

Mniší — do obvodu působnosti poštovního úřadu na Hukvaldech.

Trnávka — do obvodu působnosti poštovního úřadu v Brušperku.

Vřesina — do obvodu působnosti poštovního úřadu ve Svinové - nádraží.

Poznámka:

Tabulka je sestavena dle současně platného administrativního členění okresu Nový Jičín, části jednotlivých obcí jsem nerozváděl, poněvadž jejich začlenění je stejné jako vlastní obec. Výjimku jsem učinil jen u obce Lubina, kterou jsem musel rozepsat vzhledem k úplnému zániku dřívějších obcí a u dnes zaniklé obce Harty.

Pokračování legendy k mapce:

1 - Blansko, 2 - Lipůvka, 3 - Kunštát, 4 - Olešnice, 5 - Boskovice, 6 - Skalice, 7 - Goldenbrunn, 8 - Gráňdorf, 9 - Moravská Radiměř, 10 - Černá Hora, 11 - Třebíč, 12 - Velké Meziříčí, 13 - Jaroměřice, 14 - Hrotovice, 15 - Slavonice, 16 - Písečné, 17 - Waidhofen a. d. T., 18 - Vratěšín, 19 - Jemnice, 20 - Drosendorf, 21 - Vranov, 22 - Znojmo, 23 - Jaroslavice, 24 - Drnholec, 25 - Mikulov, 26 - Lednice, 27 - Břeclav, 28 - Pohořelice, 29 - Vranovice, 30 - Zaječí, 31 - Pavlovice, 32 - Klobouky, 33 - Hustopeče, 34 - Bučovice, 35 - Ždánice, 36 - Kyjov, 37 - Koryčany, 38 - Kroměříž, 39 - Kojetín, 40 - Zdounky, 41 - Tovačov, 42 - Olomouc, 43 - **Příbor**, 44 - **Frenštát p. R.**, 45 - Valašské Meziříčí, 46 - Rožnov p. R., 47 - Vsetín, 48 - Valašské Klobouky, 49 - Brumov, 50 - Bojkovice, 51 - Hulín, 52 - Holešov, 53 - Bystřice p. H. (Hostýn), 54 - Luhačovice, 55 - Uherský Brod, 56 - Dvorce, 57 - Budišov n. B., 58 - Vítkov, 59 - Moravský Beroun, 60 - Město Libavá, 61 - Potštát, 62 - Hranice, 63 - Německá Libina, 64 - Uničov, 65 - Litovel, 66 - Ruda n. M., 67 - Šumperk, 68 - Kolštejn, 69 - Vizmbek, 70 - Šilperk, 71 - Mlýnský Dvůr (Hoflenz?), 72 - Svinov, 73 - **Klimkovice**, 74 - **Bilovec**, 75 - **Studénka**, 76 - Těšín, 77 - Ustroň, 78 - Osoblaha, 79 - Město Albrechtice, 80 - Bohumín město, 81 - Bohumín nádraží, 82 - Svitavy, 83 - Litomyšl, 84 - Zlaté Hory, 85 - Opava, 86 - Moravská Třebová, 87 - Bruntál, 88 - Jablunkov, 89 - Jeseník, 90 - Hlucholazy, 91 - Brno, 92 - Zábřeh, 93 - Mezilesí, 94 - Hodonín, 95 - Uherské Hradiště, 96 - Ratibor, 97 - Batelov, 98 - Velká Bíteš, 99 - Březová, 100 - Moravské Budějovice, 101 - Dačice, 102 - Ivančice, 103 - Vranovská Ves, 104 - Starý Hrozenkov, 105 - Jihlava, 106 - Moravský Krumlov, 107 - Lechovice, 108 - Lipník n. B., 109 - Lomnice, 110 - Mohelnice, 111 - Napajedla, 112 - **Nový Jičín**, 113 - Pozořice, 114 - Prostějov, 115 - Řehořov, 116 - Rýmařov, 117 - Rudoltice, 118 - Želetava, 119 - Ostrovačice, 120 - Stonařov, 121 - Šternberk, 122 - Čejč, 123 - Uhřetice, 124 - Vyškov, 125 - Dolní Bludovice, 126 - Frýdek, 127 - Malé Heraltice, 128 - Krnov, 129 - Javorník, 130 -

Velká Polom, 131 - Skočov, 132 - Deštné, 133 - Vendryně, 134 - Vrbno p. P., 135 - Adamov, 136 - Staré Město, 137 - Slavkov, 138 - Bzenec, 139 - Brodek, 140 - Krasíkov, 141 - **Fulnek**, 142 - Jevíčko, 143 - Konice, 144 - Letovice, 145 - Miroslav, 146 - Místek, 147 - Morkovice, 148 - Náměšť n. O., 149 - Nedvědice, 150 - Jimramov, 151 - Horní Bobrová, 152 - Uherský Ostroh, 153 - Moravská Ostrava, 154 - Rajhrad, 155 - Brtnice, 156 - Plumlov, 157 - Přerov, 158 - Rosice, 159 - Červená Voda, 160 - Žďár, 161 - Štěpánov, 162 - Strážnice, 163 - Telč, 164 - Tišnov, 165 - Třešť, 166 - Veselí, 167 - Vizo-vice, 168 - **Suchdol n. O.**, 169 - Zlín, 170 - Horní Benešov, 171 - Velké Losiny, 172 - Andělská Hora, 173 - Fryštát, 174 - Žulová, 175 - Karlova Studánka, 176 - **Odry**, 177 - Vidnava, 178 - Židlochovice, 179 - Doubravník, 180 - Dyjákovice, 181 - Veverská Bítýška, 182 - Hustopeče n. B., 183 - **Stramberk**, 184 - Nové Město n. M., 185 - Pačkov. Nepodařilo se lokalizovat poštovní expedice Ausee a Neu Rausnitz a prodejnu poštovních známek se sběrnou psaní Kostl. Nepodařilo se určit charakter poštovního zařízení v Hulíně.

Poznámky:

1. Poštovní kursy jsou zachyceny jen stylizovaně. D'Elvert uvádí jen výchozí a konečnou stanici, nikoliv podrobný jejich průběh.
2. Poštovní kursy spěšné pošty Brno - Olomouc a Brno - Znojmo byly stanoveny dvakrát denně.
3. Poštovní kurs poslem byl zaveden Blansko - tamní železniční stanice a Blansko - Blansko Markt.

Drobné zprávy

Původ názvu Heřmanice u Oder

Heřmanice (pomnožné, dnes 2. pád do Heřmanic, 7. pád za Heřmanicemi), ves na náhorní planině 6 kilometrů severně od Oder.

Roku 1374 se připomínají rolníci a obyvatelé „de Hermansdorf majori“ (A. Rolleder, Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau, Steyer 1903, str. 45). V l. 1423 a 1501 se uvádí název vsi ve formě Grosshermsdorf (tamtéž, str. 73), r. 1553 ve formě Petroniowicze (tamtéž, 83), 1554 Hermsdorff (tamtéž, str. 143); r. 1571 se lidé z Kaménky a Velké Heřmánky (!) dovolávali roku u zemského hejtmana ve při se svým pánem, ale roku 1604 jsou opět zapsány pod jménem Petroňovice a žaloba byla podána „z dědiny Petroňovskej“ (St. archiv Opava, kniha roků III, f. 71, 84). Roku 1607 bylo v „Petrovicích“ 21 sedláků, 4 zahradníci (St. archiv Opava, Zukalova pozůstalost, heslo Heřmanice u Oder). V mustruňku z roku 1608 vystupují v německém tvaru Grosz Hermsdorf (St. archiv Opava, Zemské hejtmanství opavské), v l. 1611—1627 znovu jako Petroniowitz, ale pak častěji Grosz Hermsdorf (tamtéž, nejstarší matrika oderská), 1622 de, von, z Petroniowicz (tamtéž, na f. 47—49, 52—53). Roku 1636 se píše ve tvaru Gross Hermendorff (Stát. ústřední archiv, ČDKM, sign. O V). 1683 Gross Hermsdorff (A. Turek, Soupis urbářů Ostravského kraje, Opava 1954, str. 71, d v témže tvaru k r. 1707 u Rolledera, cit. spis, str. 239), v l. 1720 až 1724 Grosz Hermsdorff (St. archiv Opava, Karolinský katastr, Opavské vévodství sv. XI a XX na přísl. místech). Z roku 1842 je doložen tvar Welka

Herzmanka (Gr. Wolny, Kirchliche Topographie von Mähren, Olmützer Erzdiözese sv. III, str. 143), 1854 a 1857 Velké Heřmánky (Catalogus clerici archid. olomucensis 1854, str. 201 a Wolny, cit. spis str. 187), r. 1890 Velké Heřmánky (Verordnungsblatt 1892, str. 103), 1880—1930 německy Grosz Hermsdorf, česky 1880 až 1910 Velké Heřmánky, ale 1921 až 1930 a 1950 až 1955 Heřmanice (dle statistických lexikonů obcí).

V českých i německých textech 16. a 17. stol. se užívalo střídavě pro tuto osadu pojmenování Petroňovice a Heřmanice, v německých vedle toho Hermsdorf. Původní název vsi zněl asi Petroňovice, jak svědčí také to, že ho užívají dosud starousedlíci v sousedních osadách, totiž ve Spálově a v Luboměři. Osada se poněmčila teprve v druhé polovině 17. století a původní česká pomístní jména v jejím katastru se udržela až do roku 1945, do nového osídlení českými přistěhovalci.

Jméno Heřmanice znamená ves Heřmanových lidí. Název pochází od jejího zakladatele. Osobní jméno Heřman, vzniklé z německého Herrmann, je u nás dosvědčeno odedávna a velmi brzy zde zdomácnělo. Dokazují to četná místní jména Heřmaň, Heřmaneč, Heřmaničky, Heřmánky a ovšem i několikrát Heřmanice (viz též Heřmanice u Polomě). Srovnej též k r. 1165 Herimannus, prefectus Misinensis (CDB I, 203.5), biskup Heřman aj. Německé jméno Herrmann povstalo ze středohornoněmeckého slova here-, herman, t. j. zum Heeres Dienst verpflichteter Treier, Kriegsmann, tedy bojovník zavázaný službou vojenskou. Místní název Hermsdorf a jeho rozmanité hláskové obměny, např. Herms-

dorf, je třeba odvozovati z původního Hermannsdorf — Heřmanova ves.

Jméno Petroňovice znamená ves Petroňových lidí. Petroň je domácí výraz k Petr. Došlo tu tedy patrně postupně ke dvojí kolonizaci, české a německé.

A. Gregor

Jak vzniklo místní jméno Heřmánky

Heřmánky (lidově dnes do Heřmánek, přes Heřmánky, v Heřmánkách, heřmanský), ves v údolí Odry asi 9 km severozápadně od Oder na dráze Suchdol-Budišov.

První doklad o ní máme k roku 1374, kdy se připomínají lidé „de Hermansdorf minori (A. Rolleder, Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau, Steyer 1903, str. 45). Roku 1583 Kleinhermsdorff (Rolleder, str. 52), r. 1602 lidé z Heřmánek si stěžují, že jich pán nutí koňmi dělati (St. archiv Opava, kniha roků III, f. 88), r. 1608 Klein Hermsdorff (mustruňk v zem. hejtmanství Opava, St. archiv Opava), 1611 a násl. stejný název se vyskytuje v nejstarší oderské matrice (tamtéž). R. 1636 jsou zapsány v pramenech jako Klein Hermesdorff (A. Turek, Soupis urbářů Ostravského kraje, Opava 1954, str. 70), 1650 jako Kleinhermszsdorff (Rolleder, str. 210), 1683 Khlein Hermsdorff (Turek, str. 71), 1708 Klein Hermbssdorff (Rolleder, str. 329), 1720—1724 Klein Hermsdorff (St. archiv Opava, Karolinský katastr, Opav. vévodství sv. XI, XX na přísl. místech).

Roku 1842 jsou označeny jako Mala Hermanka (Catalogus cleri ar. olomucensis 1854, str. 201), 1857 jako Malé Heřmanky (G. Wolny, Kirchliche Topographie von Mähren, Olmützer Erzdiözese sv. III., str. 187), 1880—1910 Malé

Heřmánky, 1921—1930 Heřmánky (statistické lexikony, dále Gesetz-und Verordnungsblatt für das Herzogthum Ober-und Niederschlesien sv. XXIV, 1892, str. 103) po česku, po německu v celém tomto období Klein Hermsdorf.

České jméno Heřmánky je bezpochyby zdrobnělina k místnímu jménu Heřmanice, vzniklo tedy, když se ukázala potřeba rozlišit obě osady, které dotud byly v němčině rozlišovány přívlastky Klein a Grosz. Z počátku zůstal i u deminutiva Heřmánky přívlastek malý, později stačilo zdrobnělé jméno samo.

A. Gregor

Název Kaménka u Oder

Kaménka (lidově dnes do Kamenky, přes Kamenku, kamenský kostel) leží na náhorní rovině 12 kilometrů severně od Oder. V listině z roku 1374 se vzpomíná obyvatelů „de Camenetz majori et de Camenetz minori (A. Rolleder, Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau, Steyer 1903, str. 45). Byly tu tedy původně dvě vsi, Velká a Malá čili Nová Kaménka, z nichž poslední později zanikla. Roku 1602 se píše o stížnosti dědiny Kamenky, a že lidé z Kamenky při dvoře kamenském robotovat musí; současně se vzpomíná trati Nová Kamenka. (St. archiv Opava, kniha roků III, f. 90 a násl.). V I. 1608—1627 se uvádí střídavě ve tvaru Kamitz a Camitz (tamtéž, nejstarší matrika oderská na příslušných místech), r. 1636 a 1650 Kamitz (A. Turek, Soupis urbářů Ostravského kraje, Opava 1954, str. 71 a Rolleder, cit. spis str. 204), r. 1683 Camnitz (Turek, tamtéž); r. 1671 gruntovní kniha dědiny Kamenky (St. archiv Opava, A 14—15, titulní list), 1707 Khomitz (Rolleder, str. 239), 1720—1724 Kamitz

(St. archiv Opava, Karolinský katastr, Opavské vévodství sv. XI, XX na přísl. místech), v 17. stol. v gruntovních knihách porůznu vystupuje pod jménem Kamnitz.

R. 1854 je otištěna pod jménem Kamenka česky a Kamitium latinsky (Catalogus cleri arch. olomucensis 1854, str. 201), 1880—1930 Kamenka česky, Kamitz německy (statistické lexikony), 1950 až 1955 úředně Kaménka.

Původní pojmenování osady, jak svědčí zápis z roku 1374, bylo Kamenec. Toto slovo označovalo ve staré češtině jednak ledek, jednak skalnatou horu (A. Sedláček, Snůška starých jmen, Praha 1920, str. 14). Tvarově tu jde o zdrobnělina ke kámen. V pozdějších pramenech se objevuje místo Kamenec poněkud obměněný tvar Kaménka, ačkoliv bychom podle základního slova kámen očekávali tvar Kamének rodu mužského (J. Gebauer, Staročeský slovník II, 1916, str. 14). Na změnu rodu působila četná substantiva na -ka, jako bylo např. místní jméno Studénka. Lze mít za to, že se zde uplatnil i vliv toho, že mnohá jména přešla z mužského rodu do ženského (Starý Boleslav - Stará Boleslav apod.), a že se někdy místní jméno chtělo nějak odlišit od jména obecného. Německý tvar je zkratkou původní české podoby.

A. Gregor

100. výročí úmrtí Řehoře Volného

3. května tohoto roku uplynulo sto let od úmrtí významného příborského rodáka, moravského místopisce a dějepisce Tomáše Řehoře Volného. Narodil se 20. prosince 1793 v Příboře. Studoval zprvu v letech 1805—1809 ve svém rodišti gymnasiu, pak filosofii a posléze

teologii v Brně. Vstoupil poté do benediktinského kláštera v Rajhradě, kde byl vysvěcen na kněze a jmenován ředitelem kůru. V září roku 1819 se s úspěchem podrobil zkouškám učitelské způsobilosti pro filosofické ústavy z řecké filologie a všeobecných světových dějin. V dodatku k hodnocení zkoušky je konstatováno, že Řehoř Volný prokázal takovou sílu a jistotu paměti i zralost úsudků, že se zdá, jako by samou přírodou byl předurčen ke studiu historie. Komise proto navrhuje, aby byl každopádně povolán na katedru historie, protože je skutečně štěstím pro stát i vědu, je-li takový člověk postaven na místo, pro které ho, jak se zdá, určila sama příroda. Na doporučení opata rajhradského kláštera byl Řehoř Volný roku 1820 skutečně ustanoven profesorem filologie a dějin na lyceu v Brně.

Už za příborských studií se Řehoři Volnému dostala do rukou Schwoyova Topografie markrabství moravského, která v něm vzbudila hluboký zájem o dějiny a místopis Moravy. Učitelské působení v Brně mu umožnilo opřít tento zájem o důkladné studium archivních materiálů. Na podporu historického bádání o Moravě a Slezsku vydává v letech 1826—1829 sborník „Taschenbuch für die Geschichte Mährens und Schlesiens“, jež klade za cíl vlastivědou utvrzovat lásku k vlasti a poskytnout vítanou látku budoucímu dějepisci moravskému. Současně pracoval na učebnici všeobecných dějin, kterou vydal v roce 1830. Poté se plně věnuje studiu pramenů k připravované velké topografii Moravy. Několikaleté badatelské úsilí dovršuje v letech 1835—1842 vydáním šestisvazkového díla „Die Markgrafschaft Mähren topographisch, statistisch und historisch geschildert“, v němž přináší geografické, především však historické údaje o jednotlivých krajích i ob-

cích Moravy, přehled majitelů všech panství i popisy všech panství k roku 1834. I když některé jeho údaje vyžadují kritické ověření a opravy, zůstává toto dílo stále jedním ze základních a hojně využívaných pramenů pro poznání Moravy první poloviny XIX. století.

Po skončení prací na topografii maršalství moravského připravuje Řehoř Volný další dílo, tentokrát církevní topografii Moravy. Protože už v průběhu zpracování předchozího díla poznal, že tak rozsáhlý úkol lze stěží zvládnout při učitelském povolání, žádá o zproštění profesorského místa a umožnění odchodu do kláštera. Když bylo jeho žádosti vyhověno, Řehoř Volný na základě několikaletého rozsáhlého studia archivních pramenů vydává v letech 1855 až

1863 své hlavní dílo, devítisvazkovou „Kirchliche Topographie von Mähren“. Rovněž tato práce Řehoře Volného zůstává dodnes cennou pomůckou historicko-topografickou, zejména pro studium církevních věcí po třicetileté válce.

Rozsáhlá vlastivědná činnost Řehoře Volného došla uznání už za jeho života. Byl jmenován čestným doktorem pražské university, dopisujícím členem vídeňské akademie věd a čestným členem Vlasteneckého muzea království českého v Praze. Výrazem uznání přesahujícího rámec institucionálních poct jeho doby je však především skutečnost, že jeho dílo je stále bohatou studnicí informací pro badatele, zabývající se historickým místopisem Moravy.

Ivo Imrýšek

Kronika

50. výročí založení KSČ a národní výbory na Novojičínsku

V květnu 1971 oslaví KSČ 50. výročí svého založení. Toto významné výročí oslaví spolu s KSČ i národní výbory — orgány státní moci a správy našeho socialistického státu, které vznikly před 25 lety z podnětu KSČ jako výsledek národně demokratické revoluce v Československu.

U vědomí významu tohoto slavného výročí v novodobých dějinách dělnické třídy Československa a našich národů rozvinuly národní výbory, podniky řízené národními výbory a odbory ONV v okrese Nový Jičín v odpověď na výzvu města Humpolce širokou masově organizačnickou a politickou činností mezi občany okresu, s cílem pozdravit 50. výročí založení KSČ konkrétními činy.

Výsledek je impozantní. Pod heslem „50 konkrétních činů k 50. výročí založení KSČ“ uzavřelo celooobecní a celoměstské závazky všech 92 národních výborů. Celopodnikové závazky uzavřely podniky a organizace řízené ONV — Agroma, OSP, Uhelné sklady, Restaurace, OSS, Okresní vodovody a kanalizace, OÚNZ Nový Jičín a dále všechny komunální služby novojičínského okresu. Osobní závazky uzavřeli všichni funkcionáři a pracovníci ONV.

V těchto závazcích vyjadřují národní výbory, podniky a organizace řízené národními výbory i funkcionáři a pracovníci ONV odhodlání podpořit úsilí KSČ o úplnou konsolidaci hospodářského, společenského a politického života.

Vyhlášené závazky a k nim organizovaná socialistická soutěž národních vý-

borů k 50. výročí založení KSČ je zaměřena zejména:

1. na cílevědomé uskutečňování politicko-výchovné a kulturně-společenské činnosti, především mezi mládeží a dětmi, kterou vychovávat k lásce a úctě k naší socialistické vlasti a proletářskému internacionalismu;

2. na zlepšování životního a pracovního prostředí se zaměřením na výstavbu a údržbu potřebných zařízení občanského a technického vybavení měst a obcí;

3. na rozvíjení služeb pro obyvatelstvo;

4. na pomoc při údržbě a modernizaci bytů a domů a při bytové výstavbě;

5. na zabezpečování sběru odpadových surovin,

6. na pomoc zemědělské výrobě.

Pod vedením KSČ a po předchozí masově politické a organizačnické práci mezi občany, organizacemi Národní fronty, pracujícími podniků a zařízení národních výborů v okrese i místech plenární zasedání národních výborů přijala a veřejně vyhlásila své závazky.

— V politicko-výchovné a kulturně-výchovné činnosti bude uskutečněno 1200 akcí, které svým obsahem jsou z převážné části zaměřeny k 50. výročí založení KSČ a k objasňování otázek proletářského internacionalismu, k přátelství se Sovětským svazem. Na školách počítají k 25. výročí výuky jazyka ruského s organizováním „ruských odpolední“ a podobně.

— Na různých zvelebovacích akcích pro zlepšení životního a pracovního prostředí bude realizováno 2709 akcí, na nichž odpracují občané a organizace

Národní fronty 1,869.727 brigádnických hodin, vytvoří hodnotu díla ve výši 101,900.000 Kčs. Z toho bude při modernizaci škol a školských zařízení odpracováno 100.919 brigádnických hodin a vytvořena hodnota díla ve výši 9,330.000 Kčs. Realizováno bude 22 akcí. 109 akcí je zaměřeno na zřízení nových, případně zlepšení stávajících kulturních, společenských, tělovýchovných, rekreačních a ostatních zařízení, sloužících zájmům a potřebám mládeže. Na těchto akcích bude odpracováno 62.280 brigádnických hodin a vytvořena hodnota díla 5,680.000 Kčs.

Pro zlepšení služeb občanům a rozšíření obchodní sítě bude realizováno 33 akcí, na nichž bude odpracováno 37.378 brigádnických hodin a vytvořena hodnota díla ve výši 6,292.000 Kčs.

Žerotínský zámek v Novém Jičíně.

— Na úpravě veřejných budov, místních komunikací, na zvýšení čistoty a úpravě drobných vodních toků, veřejného osvětlení, chodníků, bude odpracováno 189.544 brigádnických hodin a vytvořena hodnota díla ve výši 25,621.140 Kčs. Jde o 694 akcí.

— Další akce a brigádnické hodiny jsou věnovány zlepšení vzhledu obcí, ozelenění veřejných prostranství, na výstavbu, přístavbu, opravy a adaptace rodinných domků a podobně.

Podniky řízené ONV v Novém Jičíně se zavázaly vytvořit 507.000 Kčs zisku nad plán v roce 1971. Z toho Agroma Nový Jičín 35.000 Kčs, OSP Nový Jičín 50.000 Kčs, Restaurace Nový Jičín 67.000 Kčs a Uhelné sklady Nový Jičín 40.000 Kčs.

Podniky řízené městskými národními výbory v Novém Jičíně, Frenštátě p. R., Kopřivnici, Příboře, Studénce, Bílovci, Fulneku a Odrách se zavázaly vytvořit 191.000 Kčs zisku nad plán v roce 1971.

Ve svých závazcích se podniky dále zaměřují na politicko-výchovnou práci mezi pracujícími, na zlepšení pracovní kázně a disciplíny. Počítají s akcemi ke zlepšení životního a pracovního prostředí v závodech a provozovnách.

Dosavadní výsledky dosahované v soutěži národních výborů i podniků a organizací řízených národními výbory a dlouholeté zkušenosti jsou zárukou, že uzavřené závazky na počest 50. výročí založení KSČ budou nejen splněny, ale i vysoko překročeny. Miroslav Kolář

Národní výbory a 25. výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou v roce 1970

Již několik let dosahují národní výbory okresu Nový Jičín pozoruhodných výsledků v soutěži „O vzornou obec — město“. Tato soutěž sleduje mimo jiné neustálé zlepšování životního a pracovního prostředí obyvatel okresu jejich vlastní dobrovolnou prací.

V roce 1970 byla na počest 25. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou organizována socialistická soutěž národních výborů podle „Kroměřížské výzvy“, do které se zapojilo všech 92 národních výborů okresu Nový Jičín. Hlavní pozornost byla zaměřena na tyto oblasti činnosti národních výborů:

- zlepšování životního a pracovního prostředí svépomocí občanů;
- rozvoj masově politické práce orgánů národních výborů;
- na politicko-výchovnou a kulturně společenskou činnost, především mezi mládeží;

— rozvoj a zlepšování služeb pro obyvatelstvo a realizaci finanční politiky národních výborů.

Po zpracování dosažených výsledků v rozvoji hnutí pracovní iniciativy a politické aktivity národních výborů v okrese Nový Jičín v roce 25. výročí osvobození lze říci, že celookresně byl uzavřený závazek ve všech sledovaných ukazatelích vysoko překročen. Tím nejlépe funkcionáři národních výborů, organizací Národní fronty a občané v obcích a městech okresu Nový Jičín dokumentovali svůj vztah k současné politice KSČ i hospodářské a politické konsolidaci socialistické společnosti.

Těchto výsledků bylo dosaženo přesto, že v národních výborech a jeho zařízeních probíhala během celého roku 1970 diferenciací a očista od těch funkcionářů a pracovníků, kteří se svými politickými postoji v celospolečenské krizi let 1968—1969 rozešli s politikou KSČ a socialistického státu.

Svědčí to současně o zlepšené masově politické práci funkcionářů a pracovníků národních výborů, o zvýšené úrovni činnosti naprosté většiny orgánů národních výborů v okrese Nový Jičín.

Při zvelebování měst a obcí bylo dosaženo v soutěži národních výborů za rok 1970 těchto výsledků:

- vytvořena hodnota díla ve výši 221,943.908 Kčs,
 - náklady na zvelebovací akce činily 152,199.732 Kčs,
 - na 1 obyvatele v okrese byla vytvořena HD ve výši 2221,7 Kčs,
 - odpracováno bylo brigádnických hodin — 3,769. 632,
 - na 1 občana v okrese bylo odpracováno brigádnických hodin — 37,7.
- Uzavřený závazek byl v hodnotě díla překročen o 39,416.087 Kčs a brigádnických hodin bylo odpracováno více o 1,034.355.

Budova MNV a požární zbrojnice ve Stachovicích

Značný podíl na překročeném závazku mají organizace Národní fronty, které své uzavřené závazky značně překročily a odpracovaly 627.056 brigádnických hodin, z čehož nejvíce mládež, a to 267.945 brigádnických hodin. Značně překročily své závazky organizace tělovýchovné, Svazarmu a požární ochrany. Rodiče jako členové SRPŠ odpracovali při modernizaci škol 53.851 brigádnických hodin a svůj závazek překročili o 11.000 brigádnických hodin.

Z větších akcí, které byly dokončeny

v roce 1970 a podstatným způsobem zlepšit životní podmínky občanů v obcích a městech novojičínského okresu chci uvést alespoň některé:

— Nové budovy MNV a požární zbrojnice v Děrném, Stachovicích a Bernarticích, budova MNV s restaurací, sálem a klubovnou pro mládež v Petřkovicích, společenská budova s klubovnou, sociálním zařízením a moštárnou zahrádkářů v Novém Jičíně,

— nové ZDŠ ve Vřesině, Kuníně a Petřvaldě, nové třídy mateřských škol

s přístavbou a nadstavbou v Suchdole n. O. a Bartošovicích,

— dům služeb s poštou v Kuníně,

— prodejny vybudované NV pro LSD Jednota v Tisku, Slatině, Suchdole n. O., Klimkovicích, Polance n. O. a Bravantících,

— ústřední topení, vnější a vnitřní úpravy školních budov v obcích Bílovec, Bílov, Bítov, Bernartice n. O., Dobešov,

— nové místní komunikace v Děrném, Jistebníku, Jakubčovicích, Louče, Odrách, Polance n. O., Studénce,

— velká péče byla věnována ozeleňení veřejných prostranství, úpravám památníků osvoboditelů, čistotě a celkovému vzhledu obcí a měst.

Mnohé z akcí budovaných v roce 1970 budou dokončeny v roce 1971 na počest 50. výročí založení KSČ. Jsou to

Nová ZDŠ Starý Jičín — maketa

Albrechtický, Bravantice, Lubojaty, Mankovice, Mošnov, Spálov, Vlkovice, Závěšice a Zbyslavice,

— pro rozvoj tělovýchovy bylo realizováno 44 zvelebovacích akcí,

— nové vodovody byly vybudovány v obcích Děrné, Bordovice, Jistebník, Sedlnice a Studénka,

například kulturní zařízení MNV ve Starojické Lhotě, prodejny ve Straníku, Vlčovicích, Jistebníku a některé další.

Velká péče byla věnována rozvoji masově politické práce orgánů národních výborů, čehož výrazem je to, že za rok 1970 není v okrese Nový Jičín ani jediného národního výboru, který by ko-

nal méně jak 6 plenárních zasedání. Bylo konáno celkem 641 plenárních zasedání, což je v průměru 6,9 zasedání na jeden národní výbor. Občanů bylo přítomno na těchto zasedáních 15.987. Schůzi rad konaly MNV a MěstNV 2652, což je v průměru 17,7 schůzi na jeden národní výbor. Těchto výsledků bylo dosaženo i přesto, že během celého roku 1970 probíhala realizace ústavního zákona č. 117/69 Sb.

Při organizování politicko výchovné a kulturně společenské činnosti bylo v roce 1970 uskutečněno v okrese Nový Jičín celkem 10.897 akcí, z čehož 2652 bylo v rámci oslav 25. výročí osvobození, 100. výročí narození V. I. Lenina a 53. výročí VŘSR v rámci MČSP. Na těchto akcích (mimo představení kin) bylo zúčastněno 568.031 občanů a mládeže, to znamená, že na 1 obec - město bylo v průměru 28,8 akcí (mimo kina) a na jednu kulturně výchovnou akci bylo v průměru zúčastněno 214,1 obyvatel (mimo kina).

— K 25. výročí osvobození bylo 222 akcí za účasti 48.336 občanů,

— ke 100. výročí narození V. I. Lenina 114 akcí za účasti 13.082 občanů,

— k 53. výročí VŘSR a MČSP bylo 209 akcí za účasti 36.365 občanů,

— přednášek a besed bylo 366 za účasti 21.284 občanů,

— tělovýchovných vystoupení bylo 66 za účasti 27.339 občanů,

— divadelních představení bylo 321 za účasti 83.074 občanů,

— ostatních akcí bylo 1354 za účasti 338.551 občanů.

K zlepšení služeb pro obyvatelstvo bylo během roku 1970 rozšířeno 82 stávajících provozoven tím, že byla rozšířena jejich kapacita a možnosti lépe uspokojovat požadavky občanů. Nových služeb bylo otevřeno 25, a to převážně jako provozovny národních výborů.

Nejlepších výsledků dosáhly v soutěži národní výbory Bílovec, Polanka n. O., Kunín, Vřesina, Bernartice n. O., Petřkovic, Stachovice, Trojanovice, Dobešov, Děrné, Fulnek, Bravantice, Starojická Lhota, Spálov, Suchdol n. O., Janovice, Bordovice, Jeseník n. O., Tísek a Jistebník n. O., kterým rada ONV v Novém Jičíně udělila uznání s peněžitou odměnou. Tím ocenila iniciativu národních výborů při plnění uzavřených závazků na počest 25. výročí osvobození ČSSR Sovětskou armádou v roce 1970.

Miroslav Kolář

Nové prostory okresního archivu v Novém Jičíně

Spisový materiál okresního archivu v Novém Jičíně našel nové umístění v budově bývalé synagogy na Havlíčkově ulici. Někdejší synagoga byla v Novém Jičíně postavena v roce 1907; v padesátých letech její opuštěný objekt převzala církev československá, která zde zřídila modlitebnu. V důsledku potíží s údržbou a obhospodařováním budovy československá církev vrátila budovu synagogy ONV, který ji pak určil pro archiv. Prostory bývalé synagogy byly opatřeny regály, bylo zde instalováno vhodné osvětlení a pořízen výtah. V roce 1969 byly sem přestěhovány materiály ze zrušených archivních pracovišť v Bílovci a v Odrách. V lednu 1970 byl sem přemístěn archivní materiál ze zrušeného archivního pracoviště ve Fulneku. Po dokončení některých instalačních prací budou prostory nového okresního archivu jedním z nejlépe zařízených archivních pracovišť v kraji. Knihovna a studovna okresního archivu, jakož i materiály novojičínského pracoviště zůstávají ovšem nadále v budově DKV na Slovanské ulici.

- aš -

„Zlatý kříž“ dosloužil

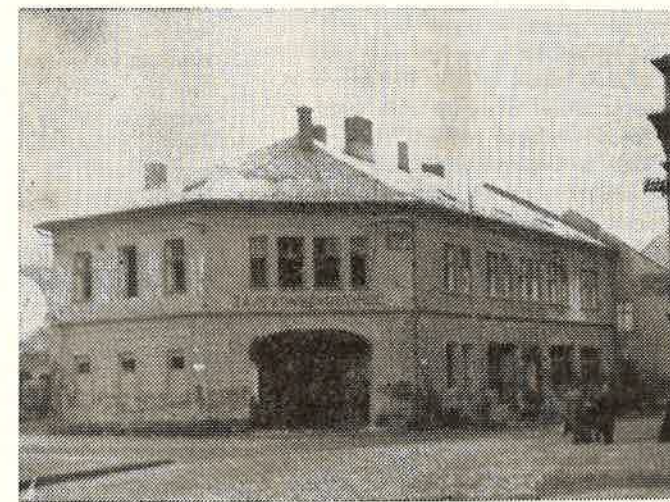
Křížovatka Palackého ulice a třídy Rudé armády v Novém Jičíně je významné místo po stránce historické. Zde se nacházela nejpravděpodobněji první tržní osada, která dala podnět k založení Nového Jičína.

V šedesátých letech minulého století vyrostlo na křížovatce několik budov, z nichž nejvýznamnějším objektem byl hostinec „Zlatý kříž“, (popis, číslo 692). Jeho majitelkou byla v sedmdesátých letech Zofie Hoschová. V budově se nacházely hostinské místnosti a v sousedních s ní spojených domech (čp. 690 a 691) byla výrobná likérů, sklad a stáčírna piva s chladírnou a ledovnou jako provozní součást hostinské živnosti „Zlatého kříže“. V roce 1921 odkoupili nemovitosti manželé Aufrichtovi, jimž tyto byly po mnichovském diktátu v důsledku rasové diskriminace odňaty. V době

okupace hospodařil na nich Gustav Petr. Jako takové byly po osvobození konfiskovány. Al. Aufricht uplatnil u nich restituci, ale v roce 1950 přešly do vlastnictví československého státu.

Hostinec „Zlatý kříž“ byl důležitou zastávkou formanů v dobách rozkvětu povoznictví a ještě před druhou světovou válkou býval shromaždištěm trhů, kteří dojížděli na „jarmarky“ do Nového Jičína. Nové formy přepravy zboží zatlačily v posledních dvou desetiletích jeho význam do pozadí; v pohostinské službě poklesl poslední dobou na podnik posledního řádu. Dosloužil tedy nejen jako zájezdní hostinec, ale i jako pohostinský objekt. Postupující výstavba N. Jičína vyžaduje si uvolnění místa, kde stál, a tak byl 17. prosince 1970 vojenskou demoliční skupinou zbourán.

- mab -

Budova hostince „Zlatý kříž“ před demolicí.

Životní jubileum významného vědce

Koncem ledna t. r. dovršil šedesátiletý významný rodák našeho okresu PhDr. František Váhalo CSc. Rodák z Jičiny (29. I. 1911) věnoval se po gymnasiálních studiích filologii na univerzitě v Brně. Působil pak jako profesor na středních školách, také na gymnasiu a učitelském ústavu v Příboře. Po osvobození věnoval se vědecké práci.

S jeho jménem byl po řadu let spojen rozhlasový Jazykový koutek, byl výkonným redaktorem časopisu Naše řeč a dodnes vděčíme za různá jazyková rozhodnutí Dr. Váhalovi, která jsme od něho dostávali při pochybách od jazykové poradny Ústavu pro jazyk český. Je spoluautorem „Pravidel českého pravopisu“, připravil řadu edicí spisů Boženy Němcové, Zikmunda Wintra a j. I do našich vlastivědných časopisů přispěl několika články o starojickém podřechí. Z této činnosti zná Františka Váhalu náš okres. Ale méně je známo, že tento bohemista je znám v širokém vzdělaném světě jako významný egyptolog. Jeho zájem o egyptštinu a koptštinu se projevil již za dob studií a jeho houževnatost, pracovní kázeň a pevná vůle umožnily mu takové vědecké znalosti, že již v roce 1964 byl významným členem expedice československých egyptologů, kteří zkoumali skalní kresby na březích Nilu v Nubijské poušti, v místech, která jsou dnes již zatopena vodami Asuánské přehrady. Z vědeckého zkoumání vydal Dr. Váhalo rozsáhlou vědeckou práci „O skalních kresbách slona, žirafy, hrocha, nosorožce a okapi v Egyptě a v Nubii“. Dílu tomuto se dostalo velmi příznivého přijetí ve vědeckém světě, hlavně pro původnost, bohatou dokumentaci a originalitu dosud neznámých poznatků.

Blahopřejeme jubilantu k významnému životnímu datu. Jsme hrdí, že po

dlouhé době můžeme se pochlubit významným rodákem okresu, jehož vědecká činnost dosahuje vysokých cílů. J. Š.

Odešel Vladimír Polák

Začátkem dubnových dnů došla z Brna truchlivá zpráva, že tam zemřel ve věku 88 let významný pedagogický pracovník Vladimír Polák, bývalý ředitel někdejšího reform. reálného gymnasia v Novém Jičíně. Na třináct roků spoutal Vladimír Polák své životní osudy s naším městem a s jeho nově založeným středoškolským ústavem a svou pedagogickou i vzdělávací a osvětovou prací vryl hlubokou brázdou v kulturním životě Nového Jičína.

Vladimír Polák pocházel z Přerova, kde se narodil 28. listopadu 1883. Zde také studoval gymnasium a po maturitě rozhodl se pro profesorskou dráhu, na kterou se připravoval na Universitě Karlově v oboru češtiny a němčiny. Již jako student zajímal se o Kravaňsko a jeho minulost. Ve vzpomínkové stati, kterou napsal pro sborník „Čtení o Novém Jičíně“ vzpomíná, jak ho přivedla touha poznat největší město Kravaňska o prázdninách v roce 1899 do Nového Jičína, jehož pěkný architektonický vzhled zapůsobil na něho tak, že sem zajížděl později mnohokrát, zvláště, když nastoupil v roce 1909 profesorské místo na gymnasiu ve Valašském Meziříčí. „Záviděl jsem městu jeho přírodní rámeček, do něhož bylo zasazeno. I nejnáročnějšího turistu okouzlí pohled ze Svince, starojické hradní ruiny, Hukvaldy a štramberský Kotouč. Nečetněkrát jsem putoval do těch končin i do Nového Jičína. Valašské Meziříčí udržovalo čilý styk s tímto městem, zvláště klobouky a látky se vozily z Nového Jičína. Tabáková továrna byla

z největších v Rakousku“, píše ve vzpomínce.

To tehdy netušil ještě, že po letech se mu Nový Jičín stane druhým domovem, že se k němu přimkne pedagogickou prací i úsilím o vybudování důstojného stánku pro ústav, který spravoval.

Dne 1. září 1921 ujímá se tedy Vladimír Polák vedení založeného reformního reálného gymnasia v Novém Jičíně a s nadšením zdolává všechny svízele a obtíže, s nimiž byl spojen provoz ústavu v prvních začátcích. Třídy gymnasia se tehdy stěhovaly rok od roku z budovy do budovy, s nimi se stěhoval školní nábytek a sbírky, ale ředitel Polák překonával všechny starosti s nadšením až do roku, kdy ústav nalezl posléze definitivní umístění ve vlastní budově, která moderní architekturou, bohatými sbírkami a krásným vnitřním zařízením řádila se tehdy k reprezentačním školám první republiky. A bylo to právě jeho zásluhou, že se Novému Jičínu dostalo této imponující budovy, dominující městu, a tak ladně dokreslující jeho urbanistickou podobu.

Vladimíra Poláka poutala k Novému Jičínu opravdová láska, měl rád jeho rušné životní tempo a oblíbil si jeho lid, zvláště jeho českou menšinu, probuzenou tehdy k rušnému národnímu i kulturnímu životu. Pobyl zde třináct roků a 1. září 1934 přešel odsud do Brna, kde převzal jako ředitel k vedení třetí státní reálné gymnasium. Okupace přinutila ho k nucenému odchodu na důchod, ale po osvobození se opět vrátil k výkonu pedagogické služby a nastoupil jako profesor na státní reálné gymnasium na Leninově ulici, na němž učil až do roku 1953.

„Vzpomínky na léta strávená v Novém Jičíně.“ píše v uvedené vzpomínkové stati, „jsou rájem, z něhož nemohu

být do smrti vyhnán. Těžce jsem se loučil roku 1934 s Novým Jičínem. To se už kupily mraky nad Evropou. A deset let po onom radostném otevření gymnasiální novostavby přišla osudná chvíle. Nikdo z nás slavnostního dne 3. 6. 1928 nepředvídal, že lidstvo projde nejstrašnější krvavou lázní a že vypije kalich utrpení do dna. Mladá generace neztratila však naději, ani trpělivost, až se dočkala pohřbu Hitlerovy říše.“

V řediteli Vladimíru Polákovi odešel opravdový vlastenec, laskavý a milý člověk, na něhož generace studentů, které vchoval ve Valašském Meziříčí, v Novém Jičíně i v Brně, vzpomínají s úctou a láskou. Dr. M. Baláš

Tiskař Karel Kryl ml. zemřel

Nenajdete jistě milovníka krásné knihy a sběratele bibliofilii, který by neznal proslulé novojičínské tisky z tiskařské officiny někdejší firmy Kryl a Scotti. Na jejich vybavení a polygrafické přesnosti se od třicátých let podílel vedle zakladatelů firmy také pozdější její provozovatel Karel Kryl mladší, s nímž se rozloučila novojičínská veřejnost 26. března t. r. v obřadní síni zdejšího městského hřbitova.

Drobná postava s dobráčkou a usměvavou tvářkou není už mezi námi — Karel Kryl zemřel po dlouhé a těžké chorobě 23. března 1971 v tichosti a ústraní, do kterého ho choroba zahrála.

Byl rodákem novojičínským, narodil se tu 2. července 1910, brzy po založení tiskařské provozovny Kryla a Scottiho. Otec ho předurčil k tiskařskému řemeslu; aby si však prohloubil znalosti a obeznámil se trochu s cizími jazyky, poslal ho na studium do reálného gymnasia.

Po čtyřech letech věnoval se pak Karel typografii.

Tiskárna Kryla a Scottiho dobyla si záhy věhlasu svou solidností a pečlivým tiskem. Velké nakladatelské podniky začaly se ucházet o její práci a zadávaly jí zvláště po první světové válce objednávky na tisk knih ve vysokých nákladech. Ředitelé nakladatelství Aventina, Topiče, Odeonu, Symposionu, Srdce a s nimi vydavatelé různých bibliofilských edicí byli téměř doma ve Vysoké, nynější Máchově ulici, kde se nacházela ta známá tiskárna v neuvěřitelně skrovných provozních místnostech. Tiskaři a s nimi i Karel Kryl ml. přicházeli do písemného i osobního styku s předními našimi tehdy žijícími spisovateli a básníky a seznamovali se s vynikajícími grafiky a umělci, jakými byli V. H. Bruner, František Kysela, Josef Čapek, František Koblíha, Antonín Procházka, Karel Teige, Štýrský, P. Dillinger, Toyen, František Tichý, a také s dosud žijícími mistry Janem Zrzavým, Cyrilem Boudou, Antonínem Strnadlem, Bohdanem Lacínou a jinými, s jejichž díly se mladý typograf seznamoval blíže a rozmnožoval je ve stovkách a tisících exemplářích. Nezapomenutelnými zůstávají ty typografické klenoty, Václavem Špálou vyzdobená „Babička“ Boženy Němcové, Janem Zrzavým ilustrované Erbenovy „Kytice“ a Máchův „Máj“, díla bratří Čapků s působivými obálkami Josefa Čapka, „Antické povídky“ s obrázky Antonína Procházky, a řada tisků a stovky titulů zvláště pro edice „Atlantis“ a „Pourovu edici“, na jejichž pečlivém vybavení nese Karel Kryl mladší od poloviny třicátých let velký podíl.

V osudném osmatřicátém roce je však úspěšná činnost Krylovy tiskárny v Novém Jičíně násilně přerušena mnichovským diktátem. Není možno dlouho otálet, protože i „páté pásmo“, které-

mu je slibován plebiscit, je náhle pojato do nacistického záboru. Karel Kryl mladší stěhuje tiskárnu z Nového Jičína do Kroměříže i s rozdělanou prací a nedotisknutými archy připravovaných knih. Zde po krátké době zahajuje provoz a opět navazuje styk s dřívějšími zákazníky. A je to zase hezká řádka titulů, kterými obohatil naši bibliofilii, vydávanou milovníky krásné knihy.

Po osvobození naší vlasti Sovětskou armádou dochází ke změně poměrů v polygrafii; tiskařské provozovny jsou znárodněny a Karel Kryl dává nyní své znalosti k dispozici nacionalizovanému tiskařskému podniku. Pracuje pak i v jiných oborech na různých místech, až ho v roce 1959 černé řemeslo přivádí opět do Nového Jičína, kde nastupuje 28. srpna ve zdejší provozovně Moravských tiskařských závodů. To se už projevuje u něho nemoc, která nahlodává jeho křehkou tělesnou konstrukci. Začátkem října 1961 choroba ho donucuje k odchodu na invalidní důchod. V posledních letech života Karel Kryl katalogizuje a pořádá seznamy titulů, které byly vytištěny v bývalé tiskárně Kryla a Scottiho v Novém Jičíně i v jeho vlastním závodě v Kroměříži. Napsal také o novojičínských knihtiskařích a jejich práci informativní stať do sborníku „Čtení o Novém Jičíně“, v níž se vyznal z lásky k bibliofilské tiskařské práci. Nemoc však byla neúprosná, zhoršovala se rok od roku, až nadobro přetřhla život poctivého novojičínského tiskaře nedlouho po dovršené šedesátce. Dr. M. Baláš

Literatura

Ladislav Hosák - Rudolf Šrámek: Místní jména na Moravě a ve Slezsku. Díl I., písmena A-L, Praha 1970. Stran 576 a mapa, cena 80 Kčs.

Potřeba příručky, která by odpovídala známé Profousově příručce pro území Čech, se na Moravě pociťovala již delší dobu. Dosavadní práce o tomto tématu byly větším dílem zastaralé. Autoři, z nichž prvý je náš nejvýznamnější moravský znalec místopisu, druhý je známým odborníkem v oboru filologie ze školy prof. dr. Kellnera, se pokusili celkem se zdarem vyplnit tuto mezeru. Pro historickou část je zde sneseno velmi mnoho materiálu z tištěných i netištěných pramenů, pochopitelně ve výběru a také ne všechny dostupné prameny jsou zastoupeny rovnoměrně. Překvapuje však, že se poměrně málo přihlídí k místopisným monografiím a také v seznamu časopisů jsou určité mezery. V jejich seznamu postrádáme např. Mojžírovu říši, Od Horácka k Podyjí, Vlastivědný věstník moravský, Kravaňsko, oboje Kuhländchen aj.; z pramenů se citelně projevuje nepoužití místopisné části Zukalovy a Tesařovy pozůstalosti ve Státním archivu v Opavě. Některé nepřesnosti se projevují i v literatuře užitě, respektive citované. Na str. 12 se autor práce o pomístních názvech na Bruntálsku správně jmenuje Wil. Friedrich, nikoliv Fr. Wilhelm. Na str. 10 se vcelku zbytečně uvádí mezi literaturou i pojednání podepsaného o vývoji národnostních poměrů na Opavsku, avšak bez pokračování v ročníkách Slezského sborníku z l. 1953, 1954 a 1958. Naopak chybí jeho Soupis urbářů Ostravského kraje z roku 1954, kde je zachycena spousta variant místních názvů pro

16.—18. stol. Na str. 33 u č. 98 má být Bohumír Strnaděl místo Bohuslav, na str. 32 u č. 79 Josef Orlik místo Jaroslav.

Údaje u některých hesel by bylo možno právě na základě podrobnějšího průzkumu místopisné literatury ještě rozhojnit. Všimneme si tu namátkově některých hesel, zejména pokud mají vztah k našemu okresu. Na str. 45 by bylo možno uvést, že Lesní Albrechtice se vyskytují v české formě už roku 1484 a v německé 1574. Na str. 64 při hesle Bernartice postrádáme odkazy k roku 1374 a k roku 1619 (Od pokolení do pokolení, Bernartice 1937, str. 36, 53). Nezdá se, že by se používalo v nové době tvaru Barnartice, zato však chybí užívaný tvar Bernátice, říká se Bernačané, ne Barnačané. U Bílova chybí doklad k roku 1329 (str. 68). U Horního Břečkova na str. 119 je vysloven mylný názor, že přídomek „Horní“ je zbytečný, když na Moravě Dolního Břečkova není. Fakticky však v sousedství Dolní Břečkov v 15. století zanikl. Na straně 124 chybí nejstarší německý tvar pro Březovou u Opavy z urbáře hradeckého z roku 1574. Citace pro Butovice k roku 1294 na str. 135 není správná a náleží až k roku 1324 (srov. k tomu Turek, Fulnecko, str. 228—229, kde uvedena řada dokladů o formě jména této obce z období 1324—1779). Na straně 151 lze doplnit, že název Friedersdorf pro Čakovou je už doložen ve druhé třetině 16. věku, na straně 196 chybí pro Drnholec doklad k roku 1437, na str. 219 pro Filipovice doklad k roku 1771, na str. 229 jsou neúplná data o Novém Vrbně (zde se autoři odvolávají na nepřesnou knihu Nekudovu o zaniklých obcích na Mora-

vě). Údaje o Haukovicích u Uničova lze nalézt v sovineckých urbářích již počátkem 17. stol.

Na straně 252 jsou Hartmanice omylem zařazeny až za heslo Hertice, správně patřily by na str. 243. Na str. 253 chybí u hesla Heřmanice u Oder odkaz, že se v 16. a 17. století nazývaly Petroňovice, jak je dodnes jmenují starousedlíci na Spálovsku. Na straně 256 lze doplnit, že Nové Heřmínovy existovaly již v 17. věku. Na str. 269 nejsou uvedeny doklady o Hodslavicích k roku 1411, 1419 a řada tvarů jako Holzendorf, Hoztisdorf a h. doložených v 16. až 18. stol. (Palackého rodná obec, 1948, str. 20). Na str. 270 je chybně vyložen název Hohenbartenstein; tato kolonie nesla totiž prostě jméno podle části titulu svého zakladatele, vratislavského biskupa, ne podle nějakých kamenů. Na str. 271 lze dodat, že pro Holasovice známe název Kreuzendorf už roku 1535. Historická data o zaniklém Hondorfu i s jinými variantami jména a jiným možným výkladem může nalézt čtenář ve Vlastivědném sborníku okresu Nový Jičín, seš. 3, str. 35 z roku 1969. Hostašovice máme doloženy již roku 1464 a 1497, nikoliv až 1499. Na str. 284 bylo možno pro zajímavost dodat, že se Malé Hoštice v českých pramenech 16. a 17. věku uvádějí jako Hoštičky, Velké Hoštice jako Hoštice.

Hovorany ve formě Hovorov uvádí obnovovací listina z roku 1593 (ČDV 1940). Ke str. 308 lze připomenout, že pro Hustopeče u Brna možno nalézt na mapách z 19. stol. též název Grosz-Auspitz. Tomu odpovídá už v 17. století doložený německý název pro Hustopeče nad Bečvou Klein-Auspitz, čili po česku Malé Hustopeče čili Hustopečky; v této formě je toto městečko v téže době také nejednou v pramenech zapsáno. Na str. 316 otištěna zmínka o Chabičově -

Gobitschau dala by se rozhojnit doklady ze šternberských urbářů z l. 1516, 1531, 1546 a 1600. Na str. 340 by byly pro Jančí pozdější doklady po ruce s různým zněním jména; v nejstarší formě je tato ves známá pod jménem Gentsch už k roku 1386. Pro Jestřábí u Fulneka (str. 357) byly používány i jiné tvary, jako r. 1413 Jastřabí, německy v 16. a 17. stol. Gjastržab, Jastrebsdorf a j. v. (Fulnecko, str. 205). U hesla Jívová na str. 371 je tisková chyba, obec byla znovu vysazena r. 1547, ne r. 1447. Pro Kateřinice je dlužno doplnit na str. 387 k r. 1429 heslo Kattendorf. Kletné (str. 1397) je už známo roku 1396 jako Kletme a r. 1398 jako Klettna (Fulnecko, str. 207). Na str. 399 lze upřesnit, že Klokočov i Klokočůvek u Vítkova se poněmčily v období 1860—1908. Na str. 415 je správně vyslovena možnost, že Kolná u Krnova je totožná s Vochozem. Je tomu skutečně tak podle urbářů krnovské komory z 16. stol. U Koprivnice chybí na str. 423 doklad pro český název k r. 1437 a pro německý k r. 1724, kdežto název Nickelsdorf se vztahuje na Vésku u Příbora (viz k tomu v 1. svazku sborníku o Koprivnici, str. 12). Na str. 531 lze doplnit, že německý název pro Linhartovy je doložen již roku 1470, a to ve tvaru Gappersdorf, a na str. 549, že v českých urbářích panství lipenského a helštýnského se Loučka u Lipníka nazývá ves Loučka (Lúčka) nad Lipníkem. Naproti tomu německý podíl u Loučky u Nového Jičina byl jistě starší než ze 16. stol., neboť počet gruntů se v této vsi od roku 1516 nezměnil (viz k tomu str. 551).

Tyto připomínky však nemají za účel snížit cenu knihy, tak potřebné a materiálem hodně fundované, ani pečlivé rozborů mnoha místních jmen; někde jsou zmínky i o pomístním názvosloví, jen škoda, že pro omezenost místa ne-

bylo je zřejmě možno uvést všude, kde by bylo třeba, zejména u obcí, kde došlo k výraznějším národnostním změnám v minulosti. Je jisté, že při tak ohromném množství dat a materiálu se najde nějaké procento omylů, nepřesností a tiskových chyb. Bylo by však vhodné, aby autoři využili připomínek recenzentů a doplnili v tom smyslu, hlavně pomocí dostupné vlastivědné literatury časopisecké i monografií, druhý chystaný díl, případně podle možnosti aby k němu připojili doplňky a opravy. Cena jejich záslužného díla tím ještě více stoupne. A. Turek

Z historie petřvaldské školy (str. 28, vydala OB a rada Místního národního výboru v Petřvaldě na Moravě, 1970, cena neuvedena).

Ředitel OB a ZDS v Petřvaldě Alois Blahut napsal informativní brožuru o dějinách školy v Petřvaldě, kterou vydala OB a rada MNV k slavnostnímu otevření nových školních budov a k zahájení školního roku 1970/71 v nové škole. Probírá v ní pestré události z minulosti petřvaldského školství od roku 1787, kdy zde byla zřízena farní triviálka, popisuje její děje za staré monarchie i za první republiky, kdy k obecné škole přibyla živnostenská škola pokračovací, a líčí dobu temna nacistické okupace, kdy škola, jejíž vyučování bylo přizpůsobeno školským poměrům v nacistickém Německu, byla pod přísným dozorem a její učitelstvo vystaveno ostré persekuci. Pestré osudy prodělává zdejší škola také po osvobození nejen několika školskými reformami, ale zejména růstem žactva, pro něž nebyl dostatek učeben, takže bylo nutno zavést vyučování na směny. Tísňivé školské poměry přiměly nakonec nadřízené orgány, že v roce 1968 byla

zařazena do plánu stavba nové moderní školy a začátkem roku překročily Pozemní stavby k zahájení stavebních prací. Stavba školy byla dohotovena do srpna 1970 natolik, že v ní mohlo být zahájeno 1. 9. 1970 vyučování. Autor vyzvedá také brigádnickou výpomoc občanů, která dosahuje několik tisíc odpracovaných hodin. Pro lepší názornost doprovodil Blahut historický úvod několika schematickými kresbičkami. Publikace je tištěna rotaprintem a vyšla želez jen v počtu 500 výtisků.

25 let lidové školy umění ve Frenštátě pod Radhoštěm (sborník statí, str. 52, vydalo SRPŠ LŠU, Frenštát pod Radhoštěm 1970, cena neuvedena).

Neúnavný vlastivědný pracovník Alois Zbavítel sestavil ve spolupráci s ředitelem LŠU Jaroslavem Novákem a předsedou sdružení rodičů a přátel LŠU Jiřím Horou úhledný sborníček u příležitosti pětadvacetiletého trvání LŠU ve Frenštátě p. R. Napsal do něho také většinu článků o hudební minulosti Frenštátu pod Radhoštěm, o první hudební škole, o sokolském orchestru a o zápase českého živilu za okupace. Sborníček podává přehled ředitelů a učitelů školy a rozebírá kulturně osvětovou činnost učitelského sboru. Nejcenější statí sborníku je poslední kapitola nazvaná „Slovník frenštátských hudebníků“, ve které Zbavítel podává charakteristiky a stručné životopisy 45 hudebních umělců, kteří působili ve Frenštátě p. R. od poloviny minulého století do přítomné doby. Jiří Hora doplňuje sborníček úvodním slovem a hodnocením činnosti SRPŠ při frenštátské LŠU.

Sborník 25. výročí LŠU ve Frenštátě p. R. nezůstane jen upomínkovým spis-

kem žákům a absolventům LŠU, ale bude i dobrou pomůckou pro bádání o dějinách a rozvoji hudebního ruchu na Frenštátsku. M. B.

Kalendář na rok 1971 — Příbor barokní — dvanáct fotografií a jeden list textu, 1970 — vydal Dům kultury ROH v Příboře, 16,— Kčs.

Fotokroužek při Domu kultury ROH v Příboře (L. Loukotka, R. Svoboda a R. Jarnot) pořídil dvanáct uměleckých dokumentárních fotografií z barokního ob-

dobí Příbora a shrnul je v úhledný komplet pohlednic, opatřených po straně kalendariem pro příslušné měsíce. Fotografie jsou opatřeny trojjazyčnými nápisy (český, německý, anglický). Komplet uzavírá zasvěcená studie Lubomíra Loukotky o příborských barokních památkách, která je vskutku příléhavým doplňkem fotografického souboru.

Vydání kalendáře působivých fotografií je počín dobrý a jistě přispěje k popularizaci Příbora, který v důsledku otevření památníku významnému rodáku dr. S. Freudovi se dostal do ohniska zájmu světové turistiky.

M. Baláš

Vydává Vlastivědný ústav v Novém Jičíně

Redakční rada: Dr. Miloslav Baláš, Jaroslav Štindl, XXXXXXXXXX, Miloš Hubálek, Květoslav Kadlčík, Dr. Miroslav Kolář, Dr. Adolf Turek, Josef Hanák, Jaroslav Kolátek, Karel Špaček, Ivo Imryšek.

Ročník 1971, svazek 6 a 7.

Vytiskly Moravské tiskařské závody Olomouc, n. p., provoz 27, Nový Jičín
Zak. č. 692

Redigováno Sm KNV v Ostravě RM 37 ze dne 28. června 1967

Cena 8,— Kčs

Odpovídá: Otakar Zelenka

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK OKRESU NOVÝ JIČÍN

Obsah 6. a 7. svazku:

Květoslav Kadlčík:	Návštěvy významných funkcionářů KSČ na Novojičínsku do roku 1938	1
J. Š. a H. K.:	Některým, kteří se nedožili, kteří trpěli, ale věřili v nepřekonatelnou sílu pracujících	8
Jan Hanák:	František Juráň, komunistický funkcionář a pokrokový veřejný pracovník	10
Alois Zbavitel:	Břetislav Kalandra v jedné frontě s dělníky na Frenštátsku	12
Jaroslav Štindl:	Péče o památky v okrese Nový Jičín	28
Miroslav Klos:	Ke vzniku poštovního úřadu v Kopřivnici	34
Drobné zprávy:	Původ názvu Heřmanice u Oder — Jak vzniklo místní jméno Heřmánky — Název Kaménky u Oder — 100. výročí úmrtí Řehoře Volného	47
Kronika:	50. výročí založení KSČ a národní výbory na Novojičínsku — Národní výbory a 25. výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou v roce 1970 — Nové prostory okresního archivu v Novém Jičíně — „Zlatý kříž“ dosloužil — Životní jubileum významného vědce — Odešel Vladimír Polák — Tiskař Karel Kryl ml. zemřel	51
Literatura:	Ladislav Hosák - Rudolf Šrámek: Místní jména na Moravě a ve Slezsku — Z historie petřvaldské školy — 25 let Lidové školy umění ve Frenštátě pod Radhoštěm — Kalendář na rok 1971 — Příbor barokní	61
Příloha:	Mapky a tabulky k článku Květoslava Kadlčíka „Osídlení Novojičínska“ č. 5 — Opravy tiskových chyb z 5. čísla.	

Obraz na 1. straně obálky:

Vlastislav Holub - Kresba.

Obraz na 4. straně obálky:

Rekonstrukce lidové architektury ve Štramberku v ulici Na baště — provedla stavební skupina Vlastivědného ústavu v Novém Jičíně.

